

Швачко С.О.

**КВАНТИТАТИВНІ ОДИНИЦІ
АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ:
ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ АСПЕКТИ**

Рекомендовано Міністерством освіти і науки
України як навчальний посібник для студентів
вищих навчальних закладів

Вінниця, 2008

ББЗ 81.432.1-7
УДК 811.111.25
Ш 33

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Рецензенти:

Левицький А.Е. – доктор філологічних наук, професор, кафедра теорії і практики перекладу з англійської мови Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Мартинюк А.П. - доктор філологічних наук, професор, кафедра теорії і практики перекладу з англійської мови Харківського національного університету ім. В.Н.Каразіна

Приходько А.М. - доктор філологічних наук, професор, зав. кафедри іноземних мов Запорізького юридичного інституту Дніпропетровського університету внутрішніх справ

Швачко С.О.

Ш 33 Квантитативні одиниці англійської мови: перекладацькі аспекти. – Посібник. – Вінниця: НОВА КНИГА, 141 с.
ISBN

Навчальний посібник з курсів: «Порівняльна граматики» (розділ «Частини мови», «Числівник»); «Порівняльна лексикологія» (розділ «Парадигматична організація лексики», „Лексико-семантичні поля», «Фразеологія», «Полісемія», «Словотворення») підготовлений відповідно до типової програми; містить вправи, контрольні завдання, перелік перспективних тем дослідження та список рекомендованої літератури для подальшого вивчення.

Матеріали посібника обіймають актуальні питання квантитативних одиниць, їх когнітивні, лінгвістичні та перекладацькі аспекти. Матеріали посібника подаються у двох розділах – теоретичному та практичному. У першій частині репрезентуються теоретичні засади числівників англійської мови, їх квантитативні паралелі; використовуються авторські доробки з релевантних питань та сучасні тенденції дослідження. Практична частина посібника включає контрольні завдання, тести та вправи. Подається наукова література та перелік перспективних наукових робіт із розглянутої тематики.

ББЗ 81.432.1-7

© Швачко С.О., 2008

© ПП «Нова книга», 2008

ISBN

ПЕРЕДМОВА

Посібник обіймає актуальні питання квантитативних слів, увага фокусується на числівниках сучасної англійської мови – їх частиномовних особливостях, парадигматичних та синтагматичних рисах, а також на сполучувальних, словотворчих тенденціях та перекладацьких аспектах.

Теоретичне конструювання природи квантитативних слів (перший розділ) уможлиблює виконання студентами вправ, текстів, завдань у практичній частині посібника.

Матеріали посібника мають надійну методологічну базу. Рекомендується для студентів перекладацьких відділень вищих навчальних закладів України.

ЗМІСТ
КВАНТИТАТИВНІ ОДИНИЦІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ:
ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ АСПЕКТИ

Навчальний посібник

Передмова	3
I. Теоретична частина	6
Лекція 1. Лінгвокогнітивні аспекти квантитативної лексики	6
Література	13
Контрольні завдання	15
Лекція 2. Типологічні тенденції кількісних одиниць.....	15
Література	30
Контрольні завдання	31
Лекція 3. Семантична девіація числівників в англomовному дискурсі.....	31
Література	37
Контрольні завдання	38
Лекція 4.	
4.1. Ад'єктивні характеристики порядкових денумеративів....	38
4.2. Тенденції денумеративного творення	48
Література	53
Контрольні завдання	54
Лекція 5.	
5.1. Дискурсивні характеристики квантитативних слів.....	55
5.2. Дискурсивні параметри квантитативних слів англійської мови: домени лічба й вимірювання.....	57
Література	63
Контрольні завдання	63
Лекція 6. Семантичні особливості фразеологічних словосполучень з нумеральним компонентом—числівником....	64
Література	80
Контрольні завдання	81
Лекція 7. Феномен спустошених числівників.....	81

Література	88
Контрольні завдання	89
Лекція 8. Перекладацькі аспекти англійських словосполучень з нумеральним компонентом.....	89
Література	96
Контрольні завдання	96
Лекція 9. Екстеріоризація синтаксичних лакун у квантитативному дискурсі	96
Література	101
Контрольні завдання	102

II. Практична частина

У пошуках перекладацької майстерності. In Search of Translators' Efficiency (замість передмови).....	104
Вправа 1.....	109
Вправа 2.....	109
Вправа 3.....	116
Вправа 4.....	119
Вправа 5.....	119
Вправа 6.....	122
Вправа 7.....	126
Вправа 8.....	131
Вправа 9.....	132
Вправа 10.....	133
Вправа 11.....	137
Вправа 12.....	137
Вправа 13.....	138
Тематика курсових, дипломних, магістерських робіт, наукових доповідей, повідомлень.....	138
Список умовних скорочень	141

І. ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА

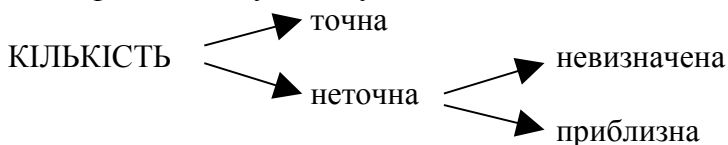
Лекція 1

ЛІНГВОКОГНІТИВНІ АСПЕКТИ КВАНТИТАТИВНОЇ ЛЕКСИКИ

Квантитативні одиниці пройшли складний шлях і характеризуються притаманною їм структурою, семантичним наповненням та функціями [14: 522-527; 15: 33-40]. Поряд з номінативною функцією ці слова реалізують когнітивну функцію. Семантична еволюція зазначених слів віддзеркалює основні етапи пізнання, вивчення яких є вельми актуальним у руслі сьогодення.

Кількісні відношення, об'єктивні і конкретні в своїй основі, в пізнавальній практиці відображаються як точно, так і приблизно, що обумовлено дієвістю цілого ряду факторів – просторово-часовими чинниками, метою, яку ставить перед собою дослідник, та технологічними процесами. З огляду на це не виключена можливість ілюзорних результатів пізнання. Знання не вливаються в нашу свідомість механічно, зі сторони - шляхом прямої безпосередньої "інтеріоризації" зовнішніх подій і фактів. Картини світу репрезентуються в категоріях і поняттях, які своєрідно відображають об'єктивну реальність. Пізнання - це процес наближеного відображення об'єкта, в якому зберігається небезпека огрубіння і омертвіння живої дійсності [5: 112]. Мовне позначення кількості – це лінгвістична техніка, що має ментальну основу. Людина у своїй свідомості до певної міри творить і перестворює оточуючий світ. Багатоаспектність кількісної реальності обумовлює характер пізнавального процесу і мовного позначення.

Точні за своєю природою, кількісні відношення специфічно номінуються у мовних одиницях:

Родові і видові семи кількості об'єднують ієрархічний комплекс морфемних, граматичних, лексичних засобів позначення точної та неточної (невизначеної, приблизної) кількості. Неможливість абсолютно точного пізнання відбивається в одиницях субкатегорії неточної кількості, препарує діалектичну єдність – мовний комплекс вираження кількості.

Поняття приблизної кількості корелює з невизначеною множинністю та величиною. Поняття неточної кількості позначаються в науковій літературі по-різному. Пор.: *розмите, нечітке число* [7], *приблизна кількість* [2], *апроксимація* [20: 220-223]. Апроксимація семантизується мовними одиницями різних рівнів, об'єднаних семою приблизної, невизначеної кількості [9: 7, 15, 99-103].

Квантитативні морфеми утворюють дві групи. До першої групи належать морфеми, що вказують на точне числове значення. Серед них виокремлюються денумеративи з компонентами *one-, two-, three-, million-* та ін. Пор.: *once* "одного разу", *three-decker* "трипалубне судно", *millionaire* "мільйонер" і т.д. Морфеми другої групи співвідносяться з приблизними кількісними характеристиками об'єктів, явищ, процесів (*multi-, poly-, micro-, ie-, -ero* та ін.). Пор.: *multinational* "багатонаціональний", *microsystem* "мікросистема". Серед дименціональних морфем в англійській мові виокремлюється зменшувальний суфікс *-ie* в словах *birdie, girlie* та ін. В словах *auntie, tummie* дименціональне значення суфікса затемнюється конотативним. Аналогічне явище спостерігається і в темпоральних одиницях типу рос. *денек, часик, годик* [4: 297-298]. На відміну від англійської мови, в українській та російській мовах морфеми демінутативності та аугментивності характеризуються широкою представленістю, багатими комбінаторними можливостями. В англійській мові аналогами морфем кількісної семантики виступають одиниці типу англ. *a little table, a small table*; укр. *столік*, рос. *столік*, англ. *a big table*, укр. *столище*, рос. *столище*.

В англійській мові значення приблизного числа реалізують денумеративи з суфіксами *-some, -odd, -ish*. Пор.: *hundredsomes, forty-odd people, fortyish* та ін. Одиниці – *some, -odd* співвідносяться з вільними морфемами депрономінального [17: 26-29; 23: 42] та деад'єктивного утворення. Пор.: *some forty miles* → *forty-some miles, twenty odd agents* → *twenty-odd agent group*. Наприклад: *For some four minutes Miss Marple was alone in the post office (A.Cristie). It's thirty-some kilometres from here (E.Hemingway)*. Пор.: укр. *кільканадцять*. Займенник *some* у контексті з декількома числівниками репрезентує надлишкову апроксимацію. Пор.: *some 1, 000 – 2.000 servicemen, some 6.000 – 7.000 Uruguayans* та ін. Морфема *-some* може реалізуватися у постпозиції відносно нумеральної основи в складних словах типу *twosome, threesome, foursome*.

Серед оказіональних утворень із значенням приблизних вікових характеристик в англійській мові актуалізуються одиниці типу *fortyish*. Наприклад: *What sort of aged woman? – Oh! I should say fortyish (A.Christie)*. Морфема *-ish* вказує на ознаки референта, які позначені кореневою морфемою. Пор.: *womanish, greenish, sixtyish*.

Поліфункціональність притаманна також українським та російським афіксальним морфемам. Так, суфікс *-ин* реалізує значення аугментативності (збільшеності) та одиничності в словах укр. *іюмина*, рос. *горошина, домина*.

На морфемному рівні значення неточної кількості виражаються одиницями синкретичного плану, основними і супровідними семами, при цьому значення квантитативної приблизності передається за допомогою супутніх сем. Пор.: англ. *birdie* = "птиця" (основна сема) + "мала величина" (супутня сема), *thirtysome* = "тридцять" (основна сема) + "приблизно" (супутня сема), *booklet* = "книга" (основна сема) + "невеликий розмір" (супутня сема) та ін.

Значення групової роздільної множинності в англійській мові (так само в українській та російській) виражається за допомогою іменників у формі множини [2].

Іменники у формі множини вказують на те, що відповідні референти представлені у кількості > 1 . Конкретизація множинності відбувається лексичним шляхом [7]. Квантифікатори при іменниках у множині виконують функцію узагальнення, виділення, конкретизації. Наприклад: *some acres, many books, several tons, thousands of miles, sixty odd miles* та ін. Контекстуальні умови суттєво впливають на реалізацію множинності. Наприклад, в групі слів *tables (1), five tables (2), some tables (3), five or six tables (4)* множинність виражається по-різному: неточно (1), точно (2), партитивно (3) і приблизно (4).

Групова множинність в англійській мові може актуалізуватися імпліцитно в одиницях типу *crowd, group, herd, flock, team*. Кількісна конкретизація реалізується за допомогою словосполучень типу *a group of five, a team of eleven, a crew of twenty* та ін. Граматичні засоби вираження невизначеної кількості в кожній мові мають індивідуальний характер. Так, в українській та російській мовах на відміну від англійської на позначення множинності вказують особливі форми прикметників. В англійській мові прикметники тяжіють до іменників, формальні показники невизначеної множинності у цих словах відсутні. Квантитативність прикметники, як і дієслова, реалізують семантично, бо вони на відміну від української та російської мов позначені бідною парадигмою. До граматичних засобів позначення невизначеної кількості відносять форми ступенів порівняння прикметників і прислівників. Квантитативна ознака конкретизується на синтаксичному рівні у сполученнях з прикметниками або прислівниками. Поп.: *three times bigger, four years older, two minutes earlier, three hours short* та ін.

Граматичні засоби вираження невизначеної кількості називаються в лінгвістичній літературі первинними актуалізаторами. До вторинних актуалізаторів відносять лексичні засоби. В англійській мові значення невизначеної кількості номінують повнозначні і службові (синсемантичні) слова. Слово *among*, маючи кількісне значення, утворює зі словом *between* опозицію. Останнє співвідноситься з двома

актантами, а перше - з множиною більше двох одиниць. До синсемантичних відносять лексеми *both*, *only*, які зазнали впливу гіпостазису (переходу із однієї частини мови в іншу, при конверсії). Спрощений композит *only* (*one-* + *-like*) позначений в сучасній англійській мові поліфункціональністю. Пор.: *The only aristocratic trait they could find in the character was a habit of drinking Madeira (J.Galsworthy)*. *Jon's only a member in the list to him (D.Cusack)*. *He makes good resolutions, only he never keeps them (Cristie)*.

У зв'язку з переходом повнозначних кількісних слів до розряду синсемантичних відбувається десемантизація вихідних значень. Пор.: *I kissed him on both cheeks.:Both a man and a bird and a beast*.

Еволюція лексеми *alone* ілюструється в послідовності *alone*₁(*adj*) → *alone*₂(*adv*). Пор.: *alone* "одинокий", "єдиний" (*to live alone, he is not alone in his interests*) → *alone*₂ "тільки", "виключно" (*science alone can do it*). Серед повнозначних слів на позначення кількості виокремлюються числівники, іменники, прикметники, прислівники, займенники, дієслова. Рідка вживаність дієслова на позначення кількості пояснюється його процесуальною семантикою.

Синкретичні дієслова типу *to multiply*, *to increase* виражають кількісну ознаку і дію одночасно. Семантична наповнюваність дієслів знаходить свій вираз в граматичному оформленні. Наприклад, англ. *to people* "населять", *to crowd* "збиратися натовпом", *to troop* "крокувати групою" не сполучаються з підметом в однині [14; 15].

Значення неточної кількості реалізуються супровідними семами дієслова та модифікуються в умовах контексту. Пор.: *to rise 5 feet, to pass 50%, to average 100 miles, to approximate 10 days*. За умов нерозчленованої, простої номінації дієслова виражають значення як точної, так і неточної кількості (*to ten, to double, to crowd, to populate* та ін.). Денумеральні дієслова характеризуються наявністю семи точного числа.

Серед займенників, що вказують на невизначену множинність або величину, виокремлюються прономінальні

елементи: *all, several, some, whole, much, many, few, little*, які позначають кількість сумарно, партитивно або узагальнено. Опозиція "одиночність :: множинність" в англійській мові представлена групами особових зворотних займенників. Серед неозначених займенників виділяються детермінативи дискретних та недискретних іменників. Вони утворюють антиномію типу *much :: many, little :: few*. Прислівник вказує на міру кількості як автономно, так і в сполученні з іншими словами, відповідно - за допомогою простої або розчленованої номінації. Пор.: англ. *soon, lately, time and again, not far from here, more than two hours, very often* та ін.

Значення міри виражаються одиницями, які позначаються в лінгвістичній літературі різними термінами: *розмірні прикметники* [12], *прикметники міри* [4], *параметричні прикметники* [1]. Пор.: *short, long, wide, distant, high, tall, small* та ін. Деякі прикметники піддаються процесу метафоризації і набувають градуальних ознак. Пор.: англ. *deep knowledge, wide erudition, high respect*. Градуальні ознаки залежать від характеру референта. Пор.: *глибока старість* (ближче до кінця життя), *глибока зима* (середина зимового сезону) [6; 18; 19]. Специфічна дистрибуція притаманна прикметникам на позначення великого або малого розміру. Прикметники-номінації малого розміру сполучаються з прислівниками, у яких ознака проявляється повною мірою (*quite low, absolute narrow*). Прикметники малого розміру характеризуються граничністю, чого не можна сказати про прикметники протилежної групи. Граматичні форми прикметників суттєво впливають на сполучення прикметника з прислівником. Наприклад, прислівники із значенням неповної ознаки сполучаються з прикметниками вищого ступеня (*a bit redder, partially greener*), прислівники із значенням повної ознаки сполучаються з прикметниками звичайного ступеня (*quite low, genuinely red*). Параметричні прикметники прилягають постпозитивно до нумеральних словосполучень: *three miles long, two feet high, two fathom deep, 3 in. deep*.

Серед іменників квантитативної семантики в англійській мові виокремлюються збірні іменники (1), нумеральні слова (2),

слова міри та ваги (3). Перша група відрізняється від наступних тим, що вона є актуалізатором значення невизначеної кількості (*minority, majority, multitude*). На синтагматичному рівні слова другої і третьої груп здатні реалізувати приблизну і невизначену кількість. Зазначені слова виражають приблизну кількість, коли: 1) перед ними вживаються декілька числівників: *two or three score of people, four-five acres*; 2) іменники займають препозитивне положення (випадок інверсії): *a bushel or two, a dozen or two, a pair or two* та ін. Іменники реалізують значення невизначеної кількості за умов, коли: а) слова, що сполучаються з іменниками, позбавлені числового змісту: *some yards, several inches*; б) сполучення включає конвертовані числівники: *thousands of miles, tens of acres*; в) кількісні слова зазнали десемантизації: *ells of sleep, bushels of girls, pounds of pardon*; г) заперечні слова співвідносяться з нумеральними сполученнями: *not five bushels, not six miles*. Позиція заперечної частини суттєво впливає на позначення кількості. Наприклад, у фразі *it doesn't contain 10 litres* реалізується значення "менше 10 метрів", фраза *it contains not 10 litres* вказує на кількісну альтернативу: більше або менше 10 метрів. В обох фразах імплікується значення невизначеної місткості.

Іменники виражають кількісні відношення різноманітніше, ніж числівники. Іменники можуть як кількісно визначатися, так і виступати кількісними позначеннями недискретних і дискретних предметів. Вибір кількісних слів детермінується їх приналежністю до конкретних мовних структур. Наприклад, з поняттями "група", "шматочок" в англійській мові співвідноситься цілий ряд слів-класифікаторів: *a school of fish, a pride of lions, a trip of goats, a passel of children, a flight of doves, a drift of pigs, a colony of bees, a flock of sheep, a herd of cows, piece of news, lump of sugar, cake of soap, slice of cheese, bar of chocolate, chunk of wood*.

Семантика класифікаторів обумовлена специфікою мовної системи. Пор.: рос. *подросток* реалізує значення "вік від 12 до 16 років", а в англійській мові *tweener* має значення "молода людина від 13 до 19 років".

Явище конкретизації та узагальнення в кожній мові відбувається індивідуально, ідіоматично, що простежується і за межами поля кількості. Універсальним є те, що думка завжди шукає своє мовне вираження, що кожній мові притаманний специфічний спосіб матеріалізації думки.

Література

1. Апресян Ю.Д. Лексическая семантика. Синонимические средства языка. – М.: Наука, 1974. – 367с.
2. Арполенко Г.П., Городенская К.Г., Шербатюк Г.Х. Имя числительное украинского языка. – Киев: Наукова думка, 1980. – 242с.
3. Багрянский И.М. Имя числительное в русском языке XI-XVII вв. Автореф. дис... д-ра филол.наук. – М., 1960. – 38с.
4. Гулыга Е.В., Шендельс Е.И. О компонентном анализе значимых единиц // Принципы и методы семантических исследований. – М.: Наука, 1976. - С.291-314.
5. Кацнельсон С.Д. Типология языка и речевое мышление. – Л.: Наука, 1972. – 216с.
6. Кривоносов А.Т. Соотношение числительных со словами других классов в немецком языке. (К проблеме "взаимопроницаемости" классов слов) // Вопросы германской филологии. – Калинин, 1977. - С.77-82.
7. Кумахов М.А. Число и грамматика // Вопросы языкознания. - 1969. - №4. - С.65-75.
8. Мизина К.М. Числительные украинского языка: Дис... канд.филол.наук. – Запорожье, 1967. – 317с.
9. Морева Г.Г. Семантичні типи мовної приблизності// Зб.науч.статей: Проблеми зіставної семантики. – Київ: Київський національний лінгвістичний університет. – 2003. - №6. – С.99-103.
10. Науменко Н.И. Понятие значения размытого количества, передаваемое именем числительным количественным // Сб.науч.статей. Функциональные особенности

- лингвистических единиц. – Краснодар: Кубанский гос.ун-т. – 1979. - С.38-46.
11. Перельман М.М. Категория числа существительного в современном английском языке: Автореф. дис... канд.филол.наук. – Л., 1965. – 11с.
 12. Телия В.Н. Семантический аспект сочетаемости слов и фразеологических сочетаний // Принципы и методы семантических исследований. - М.: Наука, 1976. - С.244-267.
 13. Турицкая М.Э. К вопросу о категории исчисляемости имен существительных в английском языке: Автореф. дис... канд.филол.наук. – М., 1974. – 32с.
 14. Швачко С.О. Семантичне навантаження денумеральних одиниць // Зб.наук.праць: Мовні концептуальні картини світу. - Київ. – 2002. - №7. – С.522-527.
 15. Швачко С.О., Медвідь О.М. Когнітивні аспекти квантитативних слів // Вісник Київського лінгвістичного університету. Серія Філологія. – 1998. - №1. – С.33-40.
 16. Шошин Л.В. Размытые числа как средство описания субъективных величин // Статистические методы анализа экспертных оценок.- М.: Наука, 1977. - С.234-250.
 17. Allen G.S. Living English Structure. – London: Longmans, 1964. – 349p.
 18. Burling R. Cognition and componential analysis // American Anthropologist – Menasha, Wisc. - 1964. - Vol.66. - P.20-28.
 19. Goodenough W. Componential analysis and the Study of Meaning // Language. – 1965. - Vol.32. - No I. - P.195-216.
 20. Jespersen O. The Philosophy of Grammar – London: Allen & Unwin, 1925. – 360p.
 21. Nida A.E. English Analysis of Meanings. – Paris, 1975. – 269p.
 22. Palmer F.R. Semantics. A New Outline. – London-New-York-Melborne, 1976. – 158p.
 23. Partidge E. Usage and Abusage. – A Guide to Good English. – Great Britain, 1978. – 380p.

Контрольні завдання

1. Поясніть значення кількості як об'єктивної, логічної та мовної категорій.
2. На яких мовних рівнях спостерігаються засоби позначення кількості?
3. Які частини мови позначають результати пізнання кількісних характеристик?
4. Про що свідчать етимологічні витоки квантитативних слів?
5. Яким чином семантизують кількість іменники?
6. Який чинник (маркер) об'єктивує приналежність мовних одиниць до ЛСПК?
7. За яких умов нумеральні слова омовляють приблизну кількість?
8. Назвіть конкретизатори кількісних словосполучень.

Лекція 2

ТИПОЛОГІЧНІ ТЕНДЕНЦІ КІЛЬКІСНИХ ОДИНИЦЬ

Числівники англійської мови – самостійний незамкнутий ряд повнозначних нумеральних слів, яким притаманні специфічні семантичні, синтаксичні та словотворчі особливості. Лексико-семантичне поле кількості (ЛСПК) – поліцентрична ієрархічна парадигма, домінантне місце в якій посідають номінації числа, слова міри та ваги. Стратифікація ЛСПК зумовлена гіперо-гіпонімічними відношеннями його компонентів. Провідне місце числівників у ЛСПК експлікується їх ригористичною кореляцією з натуральним рядом чисел, можливістю замінювати лічильні слова, їх широким вживанням у науці та повсякденному житті, використанням у прямій та опосередкованій лічбі, поліфункціональністю (позначенням точної, приблизної та невизначеної кількості), полімодальністю та поліаспектністю.

Числівники позначені сигніфікативною референцією та нульовим денотатом. Від інших частин мови числівники відрізняються облігаторною наявністю семи нумеральності – ідентифікуюча ознака. Когнітивний аналіз числівників препарує розуміння квантифікації стосовно її концептуалізації та мовної категоризації. Семантична девіація числівників свідчить про еволюцію цих номінацій, їх синкретичність та динамізм. Синкретичність значень числівників є прозорою в денумеральних дериватах та нумеральних словосполученнях – синтаксичних і фразеологічних. Нумеральні синтаксичні словосполучення (НумС) в сучасному англомовному дискурсі омовлюють точні та приблизні кількості. Нумеральні фразеологічні словосполучення розширяють семантичний спектр числівників: адитивно вони позначають невизначену кількість або якісні ознаки (див. таблицю 1).

Таблиця 1

Засоби позначення неточного числа на матеріалі НумС у художньому дискурсі

Модель	Англійська мова	Українська мова	Російська мова
SpNumN	<i>Perhaps six weeks</i>	<i>Можливо чотири години</i>	<i>возможно два дня</i>
Num ₁ Num ₂ N	<i>Two-three times</i>	<i>П'ять-шість хвилин</i>	<i>Два-три удара</i>
NNum	<i>A day or two</i>	<i>Хвилин сорок</i>	<i>Центнеров сто</i>
pr NumN	<i>Past eleven</i>	<i>Під п'ятдесят маю</i>	<i>За 80 лет</i>
NumN ?	<i>Ten thousand?</i>	<i>До чотирьох десятків?</i>	<i>Перебрав их до шести десятков?</i>
NumN(neg)	<i>It was not twenty minutes</i>	<i>Не минуло і дві години</i>	<i>Не прошло и одного часа</i>
NumN(phr)	<i>Thousand pardons</i>	<i>Прийдуть сім баб та й скажуть сім хвороб</i>	<i>В сто сорок солнц закат пылал</i>

Моделі НумС на позначення апроксимації є типовими для англійського, українського та російського художнього дискурсу. Приблизна кількість омовлюється НумС у відповідному контексті. У фразеологічному контексті НумС позначають приблизну та невизначену кількість як результат лексикалізації вихідних синтаксичних (нефразеологічних нумеральних словосполучень).

В умовах фразеологічного контексту кількісні одиниці (КО) в основному актуалізують невизначену кількість – багато/мало. Пор.: англ. *one in a thousand, two or three words, for a minute or two, two heads are better than one*; укр. *пучок радості; оберемок сумнівів; купка осель; вінок бомб; баняк розуму (М.Стельмах)*; рос. *жили с-локоть, а жить-с-ноготь; косая сажень в плечах; он еще сверх плута на два фута; три копны несчастья*.

Десемантизація кількісних слів (девіація від точного квантитативного плану) простежується у корпусі як числівників, так і дименціональних одиниць (слів міри і ваги), що підтверджується на емпіричному матеріалі фразеологізмів (1), паремій (2), скоромовок (3) та інших курйозах (4). Пор.: англ.

1) *tons of pirates, bushels of letters, an ounce of sense, gallons of water, loads of friends, barrels of fun, acres of lace, pounds of pardon, a dram of love;*

2) *in for a penny, in for a pound; give him an inch and he will take an ell; after dinner rest awhile, after supper walk a mile; an ounce of good life is better than a pound of pardon;*

3) *Peter Piper picked a peck of pickled pepper;
A peck of pickled pepper Peter Piper picked;
If Peter Piper picked a peck of pickled pepper,
Where's the peck of pickled pepper Peter Piper picked?*

4) *How many ifs go to a bushel?
Many words will not fill a bushel.
To try a put a quart into a pint pot
To make a pint measure hold a quart [7].*

За межами термінологічної системи КО утворюють стилістичні угруповання на позначення кількісного контрасту.

Ретроспективне минуле КО об'єктивує їх семантичну девіацію, тяжіння до відповідних доменів – „багато” чи „мало”. Пор.: англ. *four eyes see more than two; a stitch in time saves nine; minutes make hours; life is but a span.*

Невизначена кількість у домені „мало” позначається в англійській мові низкою лексичних конкретизаторів. Пор.: англ. *a piece of chalk, a piece of furniture, a piece of advice, a piece of art; a bit of bread, a bit of doing, a bit of coward, wait a bit; a lump of sugar, a lump of earth, a lump of selfishness; a cake of soap, a cake of tobacco; a slice of lemon, a slice of apple, a slice of territory, a slice of profits; a sheet of paper, a sheet of glass, a sheet of iron.*

Вибірковий характер КО проявляється у позначенні невизначеної кількості (тотальності, сумарності, збірності, партитивності). Пор.: англ. *a school of fish, a bar of chocolate, a pile of papers, a flock of birds, a herd of cows, a nest of rabbits, a staff of servants, a team of horses, a bale of cotton, a bundle of rags.*

Дискретні іменники англійської мови вживаються з квантифікаторами *a few, many*, недискретні іменники – з квантифікаторами *a little, much*. Дискретність та недискретність в українській та російській мовах у цьому випадку не виокремлюються. Пор.: укр. *багато / мало зусиль; багато / мало книжок*; рос. *много/мало студентов; много/мало желаний*. Або: рос. *горсть зерна (пшеницы, снега), горсть кошек, горсть шкафов, горсть воздуха.*

Дескриптивна інтенсифікація дименціональних понять не реалізує кількісного уточнення, але служить феноменом плеоназму. Пор. англ.: *much more heavier, much more closer, much more nearer, just round the corner*; укр. *набагато краще*; рос. *рамного більше*.

До параметричних одиниць тяжіють також морфеми квантитативного наповнення. Пор.: англ. *hill – hillock, book – booklet, duck – duckling, girl – girlie, blue – bluish, do – underdo, overdo, value – undervalue, overvalue.*

Слова міри і ваги, як і числівники в англійській мові, еволюціонували від предметного значення до термінологічного, а потім – знову до нетермінологічного (багато-мало). Пор.: англ.

stone „камінь” → „міра ваги” → ”багато”; *scruple* „галька” → ”міра ваги” → ”мало”; *ell* „міра довжини” → „багато”; *span* „відстань між пальцями” → ”міра довжини” → ”мало”; *brace* „руки” → „міра довжини” → ”подібний, схожий”.

Висхідні тенденції числівників не є такими прозорими, як у слів міри та ваги, але вони верифікуються спільними тенденціями становлення та функціонування. Десемантизуючись, числівники як базові одиниці поповнюють фразеологічний корпус мови, акумулюють у собі доробки когнітивного досвіду. Пор.: рос. *семь чудес* значно розширило географію свого вживання. Напр.:

*Семь пирамид, семь мудрецов
И семь чудес нам древность славит,
Владыке снилось семь коров,
Рим семь холмов подошвой давит,
Семь городов входили в спор
о славной грекам колыбели,
да и везде как на подбор –
Семь пятниц на одной неделе* (П.Вяземский).

Числівники, з одного боку, слова міри і ваги, з другого, мають багато спільного стосовно їх семантичної еволюції та функціонування. Термінологізація КО позначена втратою предметної семантики, збагаченням КО семами точної квантифікації. За межами терміносистеми, на фразеологічному просторі КО утворюють опозицію на позначення адгерентних понять „багато-мало”. На синтагматичному рівні КО притаманна семантизація бівекторності – точної, приблизної / невизначеної кількості. Детермінуючими факторами при цьому слугують текстові та дискурсивні чинники. У семантичній еволюції КО повторюється цикл їх становлення: реверсуються значення предметності, квалітативності та синкретичності. Лінгвістичні параметри КО обумовлені дієвістю лінгвальних та екстралінгвальних факторів, природою денотатів, ознаками останніх та шляхами їх пізнання.

Аналіз емпіричного матеріалу свідчить про наявність в англійській мові цілого комплексу засобів на позначення

приблизної, невизначеної кількості. Цей комплекс знаходиться в опозиції до засобів позначення точної кількості. Значення неточної кількості реалізується по-різному: нерозчленовано на морфемному, лексичному та морфологічному рівнях, а також розчленовано на синтаксичному і фразеологічному (див.табл. 2).

Таблиця 2

Засоби вираження неточної кількості в сучасній англійській мові

Рівень	Приклади	Тип номінації неточної кількості			
		проста	розчленована	приблизна	невизначена
Морфемний	Birdie	+			+
	Tablet	+			+
	Greenish	+			+
	Thirtysome	+		+	
	Fortyish	+		+	
Морфологічний	Books	+			+
	Horses	+			+
	Tables	+			+
Лексичний	Massacre	+			+
	Crowd	+			+
	Troop	+			+
	Volumous	+			+
Синтаксичний	A mile or 2		+	+	
	About 2 miles		+	+	
Фразеологічний	One in a thousand		+		+
	A thousand times		+		+

Корпус номінацій неточної кількості обіймає різні частини мови. Числівники англійської мови позначають неточну (приблизну, невизначену) кількість в умовах синтаксичного та фразеологічного оточення. Контекстуальна обумовленість реалізації числівниками значення неточної кількості розглядається в лінгвістиці по-різному [1; 2; 3; 4; 8]. За традицією кількісні номінації поділяються на дві групи. Перша група включає одиниці типу укр. *два, п'ять, сто*. Друга – укр. *декілька, стільки, багато, мало* [6]. Співвіднесеність числівників з лексичними засобами позначення неточної кількості ставиться під сумнів деякими вченими з огляду на те, що числівники в умовах парадигматики завжди позначають точну кількість. Протилежної думки дотримується А.Є.Супрун. Серед засобів позначення приблизної кількості вчений виокремлює нумеральні сполучення з інвертованим порядком компонентів [4].

А.А.Уфимцева до засобів апроксимації відносить вербальні одиниці з розмитюю множинністю. Напр., англ. *in the thirties "в 30-мі роки"* не семантизує "множинність 30 + 30 + 30" і т.д., а "30-й, 31-й, 32-й і т.д. роки" [5: 126].

Аналіз числівників на синтагматичному рівні об'єктивує їх потенційну силу на позначення неточного числа (приблизного та невизначеного). Пор.: *Mr. Mayherne looked at him for a moment or two in silence (A. Christie). She was plump and dark and looked about sixteen (E. Hemingway). I am going on 30 years (W. Faulkman). I have been to Paris hundred times and it never fails to give me a thrill of excitement (S. Maugham).*

Значення неточної кількості семантизується НумС рідше, ніж значення точної кількості. Серед досліджених 4000 прикладів в англійській мові тільки 10,7 % НумС актуалізують апроксимальне значення. В українській мові в аналогічній ситуації це значення актуалізується 15,6 %, а в російській – 18,6% НумС.

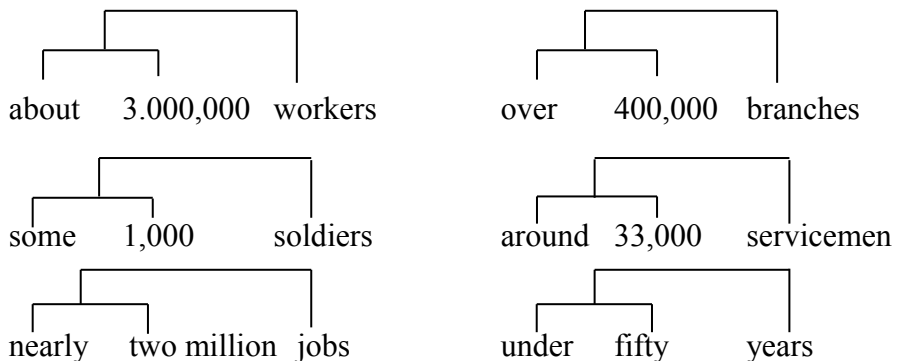
Спільним для НумС є фреквентивне позначення точної кількості. На характер позначення числівниками кількості суттєво впливає оточуючий контекст. Пор.: *Norman and I spent*

about five minutes cursing out our forced inactivity (A. Christie). I'll soon be sixty, he went on (Th. Dreiser). Mrs. Harter sat very still for_ a minute or two (A. Christie). I don't expect her back under ten days (Th. Dreiser).

Реалізації неточної кількості сприяють різноспрямовані вектори числівників (1) і корелюючих з ними слів (2). Пор.: англ. *The following morning a little after ten o'clock Berenice telephoned Coperwood and they agreed to meet at her club for a talk (Th. Dreiser);* укр. *Повірте, під п'ятдесят маю (О.Вишня);* рос. *Свыше ста человек собралось за столами, расставленными в ряды в комнатах и во дворе (М.Ибрагимбеков),* *Пожалуй, она была ближе к сорока, чем к тридцати (Л.Карелин).*

Сполучення типу англ. *about two o'clock, more than three hours, under forty years* являють собою сукцесивні структури, в яких кожний наступний компонент підвладний попередньому. Специфікатори апроксимації мають другий ступінь підлеглості. Прислівник-специфікатор, що прилягає до НумС та аугментує сполучення, вказує на послаблення або посилення вербалізованої кількісної ознаки, на її зменшення або збільшення.

Див. схему:

Модифікований адвербом нумеральний компонент позначений значною мобільністю. Пор.: англ. *And when the sheriff and his deputy reached the scene, drove the twenty odd miles*

into the remote back country region (Faulkner). We shall be celebrating your hundredth birthday in **twenty years or so** (A. Christie). It is a hard thing when one has shot **sixty-five lions and more** (H. Haggard); укр. Ну, ходімо ж, ходімо! Бо сонечко вже надвечір, а до Таранівки, як підводою, то **верстів тридцять з гаком** буде (Я. Мамонтов); рос. В мои **двадцать с гаком** со мной случалось такое, что с другими и в **сорок** не случалось (А. Салинский).

Числове значення суттєво детермінується модальними словами та фразами. Напр.: He **may have been forty** (G. Aldridge). It was a long string of houses, **maybe fifteen** (G. Aldridge). It lasted **perhaps six weeks** (Th. Dreiser). He's an enthusiast too though he **must be thirty seven** by now (Th. Dreiser).

Прийменники суттєво впливають на реалізацію приблизних числових ознак. Напр.: англ. It's time, he said, **after five already** (Fr. Norris). That would be **past eleven** (J. Galsworthy). **Past eight** we'd better stick to the streets (J. Galsworthy); укр. Днів **за п'ять** до покосу (І.Цюпа); рос. Тебе **за восемьдесят**, а тебя еще на самостоятельность тянет (А. Салинский).

На позначення апроксимації суттєво впливає інвертований порядок компонентів нумерального словосполучення. Пор.: англ. They are going **in a day or two**, aren't they (K. Prichard). His voice low; it moved on **a word or two** gravely, quietly (K. Prichard); Sometimes a man, sometimes **a girl or two** (J. Galsworthy); укр. Далеко звідси ці **ваши гаї?** – **Кілометрів двадцять** буде (І.Цюпа); рос. Старик **минут пять** молчал (М. Пришвин), По картошке, к примеру, **центнеров сто** накинули (М. Пришвин).

В англійській мові стабільним компонентом в НумС виступає числівник *two*, з яким сполучається іменник в однині. Пор.: англ. *a second or two, a dog or two, a chicken or two, a parcel or two, a moment or two, a girl or two* та ін. В українських та російських словосполученнях нумеральні компоненти представлені різними числівниками на позначення величини > 1.

На англійську мову словосполучення *кілометрів сорок* не перекладається сполученням з постпозиційним числівником.

Тут лексична еквівалентність не актуалізується. Пор.: англ. *some forty kilometres, about forty kilometers, perhaps forty kilometers, near forty kilometers, in the vicinity of forty kilometers or so, etc.*

Значення апроксимації в англійській мові може позначатися декількома числівниками із сполучниками або без них. Пор.: англ. *He's been over **two - three times** since then (J.London). I noticed **two or three boys** looking funny (J.Galsworthy). **Three, four days** ago I made sure it was a chill, Doctor (A. Cronin).* Копулятивні ланцюжки включають як дENUMERАТИВИ, так і числівники. Пор.: англ. *three or four, a fortnight or three weeks.*

Числівники на позначення невеликої кількості утворюють граничні з фразеологічними одиницями словосполучення. Незначна числова різниця компонентів Num₁, Num₂ служить мотивацією лексикалізованих одиниць на позначення "декілька", "мало", "небагато". Пор. : англ. *Mrs.Vaughan has written me, asking me to spend a **fortnight or three weeks** with her (Cronin);* укр. *Та пороку у діда вистачало **на якісь п'ять-шість хвилин** (І.Цюпа), Убити – вб'єш **одного, двох, а тисячу** не збореш (І.Микитенко);* рос. *Кажется, вот еще **два-три удара** веслом и путь кончится (В.Лихоносов).*

Значення апроксимації позначається за допомогою заперечних структур. Пор.: англ. *It wasn't two minutes coming down (G.Galsworthy); They were not five feet apart when they began shooting (Fr.Norris).* В заперечних НумС типу *not two minutes, not sixty paces, not five feet* числівники вказують на верхню границю величини. Кореляція *not* з присудком потребує глибинного осмислення вербалізованих структур. Пор.: англ. *I said he hasn't been in the country six months (Gr.Greene).* Невизначена кількість виражається сполученнями типу англ. *not one day, not one word, not one season.*

Особливий інтерес становить феномен такого паралелізму:

- a) 1) *I had not been there six months (= 6);*
- 2) *I had not lived there six months (< 6).*

Не зважаючи на структурну омонімію цих речень, ідентичність лексичних компонентів (за винятком слів *been, lived*), квантитативний план зазначених речень суттєво відрізняється. У першому прикладі вказується на точний часовий відрізок в 6 місяців, у другому - час перебування позначається приблизно. У першому випадку *not* співвідноситься з присудком (*had not been*). У другому випадку *not* дистантно корелює з НумС;

Або *b)1) I had not lived there six months (< 6).*

2) I had lived there six months (6)

У реченні (1b) апроксимація виражається за допомогою *not* і НумС; НумС без *not* (2b) використовується для позначення точних часових параметрів.

Апроксимація імплікується глибинною структурою речення. В (1a) за допомогою *not* заперечується перебування у певному місці протягом 6 місяців (точна квантифікація); у (2a) *not* використовується для того, щоб висловити приблизну кількість перебувань.

NumN, *negat.* можуть бути експліковані за допомогою наступних NumN, що призводить до нейтралізації апроксимації і позначення точних параметрів. Пор.: англ. *You are not nineteen years old, you are twenty-one (W.Faulkner)*; укр. *Між нами і хочеться не 440 посіяти, а то може й 550! (О.Вишня)*; рос. *Он не был один: с ним – милиционер Василий Наумов, сельсоветчик Андрей Белан и статный, белокурый паренек (А.Северов).*

Заперечення при специфікаторах, що вказують на зменшення або збільшення величин, сприяє реалізації точних числових ознак. Пор.: англ. *Oh, he was a very distinguished-looking old, man and not so very old really – not more than sixty suppose (A.Christie). That she was rich, excentric, lived alone with one maid, and owned no less that eight cats (A.Cristie).*

Питальні речення з НумС залучаються до мовного комплексу позначення квантитативної приблизності. Пор.: англ. *Would you be good enough to come this morning, if possible, say, around three o'clock? he asked (Th.Draiser); Look here, my dear,*

what are you now – twenty-seven?(J.Galsworthy); You can stand six month? – I've got to (J.Galsworthy).

Питальні речення імплікують невпевненість стосовно зазначених квантитативних ознак.

В умовах фразеологічного оточення НумС позначають як точну, так і невизначену кількість. Десемантизуючись, НумС співвідносяться з поняттями "багато", "мало", "декілька" і синкретично вказують на контраст, вербалізують стилістичний ефект антитези. Пор.: англ. *I perceive, said Jolyon, that you are trying to kill two birds with one stone (J.Galsworthy); Ten to one, they've smuggled him on board a ship (A.Crichtie);* укр. *Сідайте, поручик. Ще два слова (Ю.Смолич), Я скажу тільки, що оскільки мені відомо. Дехто з наших товаришів, принаймні один, ім'я якого я не назву, з радістю сказав би їй про все це у вічі і, може, не один раз сказав би, а тисячу разів (І.Микитенко);* рос. *В сто сорок солнц закат пылал (В.Маяковский), Скажу тебе откровенно – другой девять раз умер бы, а я упрямый: решил, что выживу, и выжил (П.Северов).*

Числівники у фразеологічному контексті суттєво десемантизуються, що виявляється при появі конотативних значень. Емоціональність, експресивність лексикалізованих НумС є очевидною в пареміологічних одиницях. Пор.: англ. *Two heads are better than one. Four eyes see more than two. A stitch in time saves nine;* укр. *Біда не ходить одна, а з дітками; За двома зайцями;* рос. *Одно хорошее слово лучше тысячи слов ругани.*

Таким чином, в англійській, українській та російській мовах виокремлюються спільні засоби на позначення неточної (приблизної і невизначеної) кількості: 1) нумеральні сполучення зі специфікатором – SpNumN; 2) нумеральні сполучення із декількома числівниками – Num₁Num₂N; 3) нумеральні словосполучення з інвертованим порядком компонентів - NNum; 4) нумеральні сполучення з прийменниками - prNumN; 5) нумеральні сполучення в питальних реченнях – (NumN)inter; 6) нумеральні сполучення в заперечних реченнях – (NumN)neg; 7) фразеологічні нумеральні словосполучення - (NumN)phr.

Кожний із засобів позначення неточного числа характеризується властивою для нього реалізацією. Дослідження 12 тисяч нумеральних сполучень в англійській, українській та російській мовах (по 4 тис. НумС в кожній) сприяло виявленню частотних і нечастотних типів апроксимації. В англійській мові перший тип представлений 1) SpNumN з інтервалом варіації $IB = 68,8 \pm 4,0$ та 2) Num₁Num₂N ($IB = 21,4 \pm 3,6$). В українській та російській мовах обсяг частотної (активної) групи апроксиматорів збільшується за рахунок моделі NNum (див.табл.3).

В англійській мові модель NNum належить до інактивних засобів апроксимації, нумеральний компонент тут стабільно представлений числівником *two*. Інактивний (нечастотний) тип в англійській мові представлений у п'яти позиціях, в українській та російській - у чотирьох. Спільні засоби апроксимації відрізняються лексичною та структурною наповненістю.

Так, в українській та російській мовах фразеологічні одиниці з нумеральним компонентом вживаються частіше, ніж в англійській мові. В англійській мові інтервал варіації (IB) (NumN)phr становить $1,2 \pm 0,25$, що нижче IB зазначеного об'єкта в українській ($4,7 \pm 0,48$) та російській мовах ($3,7 \pm 0,3$).

Таблиця 3

Квантитативні параметри номінацій неточного числа на матеріалі НумС англійської, української та російської мов

Моделі НумС мови	Інтервал варіації		
	Англійська мова	Українська мова	Російська мова
1. SpNumN	$63,8 \pm 4,0$	$46,3 \pm 2,8$	$42,5 \pm 2,2$
2. Num ₁ Num ₂ N	$21,4 \pm 3,6$	$19,9 \pm 2,5$	$22,05 \pm 2,03$
3. NNum	$4,2 \pm 0,3$	$17,7 \pm 0,62$	$20,6 \pm 2,7$
4. prNumN	$4,8 \pm 0,24$	$3,4 \pm 0,2$	$5,9 \pm 0,45$
5. (NumN)inter.	$3,4 \pm 1,2$	$2,3 \pm 0,7$	$2,1 \pm 1,1$
6. (NumN)negat	$1,1 \pm 0,2$	$5,6 \pm 0,3$	$3,15 \pm 0,3$
7. (NumN) phr	$1,2 \pm 0,25$	$4,7 \pm 0,48$	$3,7 \pm 0,3$

Засоби апроксимації представлені ускладненими і неускладненими типами. Під неускладненим типом розуміємо поодинокі вживання активного або інактивного засобу апроксимації. Сумісне використання засобів апроксимації для англійської мови не є показовим. Неускладнені засоби апроксимації мають регулярний характер. Ускладнені засоби апроксимації семантизують прагматико-комунікативні інтенції. Пор.: англ. *If you don't get more than **three or four** dollars a week, it will pay the red (Th.Dreiser); Oh, **he must be about fifteen** - not more than that (Th.Dreiser);* укр. *Їй тоді, **мабуть, тижнів зо два** було (В.Собко);* *Минуло, **може, хвилин п'ять**, як відчинилися двері і зайшов високий чоловік (І.Цюпа);* рос. *Много-немного, но **разу два-три** мы с тобой встречались в дальней стороне вашей (М.Пришвин).*

На позначення приблизної і невизначеної кількості в англійській мові виокремлюється декілька структурних композицій:

а) ускладнені засоби, що складаються з двох активних (інактивних) апроксиматорів: *He gave his age as sixty but was probably **seventy, and possibly near to eighty** (A.Cronin).*

Реалізація більше двох апроксиматорів не є показовою для англійської мови. Ускладнені активні засоби в англійській мові обмежені вибором двох засобів. Розширення НумС включає декілька специфікаторів або числівників. Пор.: *As nearly as possible it must have been **five and twenty** minutes past seven when he had heard the call (A.Cristie).* В українській та російській мовах комбінаторні можливості ускладнених НумС збільшуються за рахунок наявності трьох активних засобів апроксимації на відміну від двох в англійській. Комбінаторна сполучуваність активно-активних засобів апроксимації в англійській мові дорівнює одиниці ($C_2^2 = 1$). В українській та російській мовах комбінаторні можливості зростають - $C_3^2 = 3$;

б) ускладнені засоби з декількох інактивних членів в англійській мові визначаються вибором із п'яти можливих ($C_5^2 = 10$).

В українській та російській мовах комбінаторні можливості ускладнених інактивних засобів зменшуються порівняно з англійською мовою у зв'язку з наявністю у цих мовах чотирьох інактивних засобів апроксимації ($C_4^2 = 6, C_4^3 = 4, C_4^4 = 1$);

в) ускладнені засоби складаються з декількох активних та інактивних одиниць апроксимації типу англ. *They were two-no, no, no, Three – yes, three – or may be it was... was it two?* (Fr.Norris). Потенційні можливості комплексних активно-інактивних засобів апроксимації можна вирахувати за формулою сполучуваності елементів

$$C_n^p = \frac{n!}{(n-p)!p!},$$

де n – загальне число простих, неускладнених типів; p – число простих типів, що реалізуються в комплексі (від 2 до 7), $n!$ (факторіал) – утворення чисел від 1 до n , $p!$ (p -факторіал) – утворення чисел від 1 до p . Гіпотетично із семи типів апроксимації можна створити декілька комплексів: $C_7^2 = 21, C_7^3 = 35, C_7^4 = 35, C_7^5 = 21, C_7^6 = 7, C_7^7 = 1$ [8].

В основі комбінаторних можливостей комплексних апроксиматорів знаходиться ідентичний набір засобів (сім апроксиматорів, що утворюють активні та інактивні типи). Пор.: англ. *I am close to forty* (Jack London); *It's near on four months since you've been here, Doctor* (A.Cronin); укр. *Температура піднялась мало не до сорока* (І.Цюпа). *Карбованців сто нашкрябаємо* (А. Мамонтов). *Йй тоді, мабуть, тижднів зо два було* (В.Собко); рос. *Средний возраст игроков "Кренгольма" колеблется в пределах 25-27 лет* (Советский спорт).

г) комбіноване вживання апроксиматорів і інтенсифікаторів точного/ неточного числа в англійській мові представлено в таких прикладах: *No, said the housekeeper; there is only about three day's work to do every week* (Dreiser). В даному реченні *only* інтенсифікує значення апроксиматора *about* на позначення числового зменшення (*only about three*).

Провідне місце числівників у ЛСПК експлікується їх ригористичною кореляцією з натуральним рядом чисел, можливістю замінювати лічильні слова, їх широким вживанням у науці та повсякденному житті, використанням у прямій та опосередкованій лічбі, а також поліфункціональністю (позначенням точної, приблизної та невизначеної кількості), полімодальністю та поліаспектністю.

Література

1. Арполенко Г.П., Городенська К.Г., Щербатюк Г.Х. Числівник української мови. – К.: Наукова думка, 1980. – 242с.
2. Грамматика русского языка. – Фонетика и морфология. – М.: АН СССР, 1960. – Т.1. – 720с.
3. Науменко Н.И. Понятие значения размытого количества, передаваемое именем числительным количественным //Науч.труды: функциональные особенности лингвистических единиц. – Краснодар: Кубанский гос. ун-т, 1979. – С.38-46.
4. Супрун А.Е. Славянские числительные. – Минск: БГУ, 1969. – 232 с.
5. Уфимцева А.А. Типы словесных знаков. – М.: Наука, 1974. – 204 с.
6. Швачко С.А. Лексика с нумеральной семантикой в английском, русском и украинском языках: // Монография: Категория количества в современных европейских языках// В.В.Акуленко, С.А.Швачко, Е.И.Букреева и др. Ответственный редактор В.В.Акуленко.- К.: Наукова думка, 1990. – С.41-55.
7. Швачко С.А. Эволюция и функционирование слов-измерителей в системе английского языка (на материале слов меры и веса): Дис...канд.филол.наук. – К., 1971. -198 с.
8. Швачко С.А. Языковые средства выражения количества в современном английском, русском и украинском языках. – К.: Вища школа, 1981. – 143с.

9. Шошин Л.В. Размытые числа как средство описания субъективных величин.-Кн.: Статистические методы анализа экспертных оценок. – М.: Наука, 1977. – С.234-250.

Контрольні завдання

1. Чим об'єктивується домінантне положення числівників у ЛСПК?
2. Визначте характер прямої та опосередкованої лічби.
3. Які основні віхи еволюції притаманні номінаціям числа?
4. Назвіть основні моделі нумеральних словосполучень.
5. В яких дискурсах числівники (квантитативні слова) реалізуються фреквентативно?
6. Які квантитативні та неквантитативні одиниці номінують поняття „багато”, „мало”?
7. Назвіть основні типи номінації неточної кількості.
8. Визначте статус специфікаторів НумС.
9. Визначте основні моделі номінації неточної кількості.
10. Чи позначають числівники за межами контексту приблизну кількість?
11. Як ви розумієте поняття „поліфункціональність числівника”?

Лекція 3

СЕМАНТИЧНА ДЕВІАЦІЯ ЧИСЛІВНИКІВ В АНГЛОМОВНОМУ ДИСКУРСІ

Вивчення дискурсивних характеристик числівників є вельми актуальним з огляду на тенденції сьогодення – осмислення мовних картин світу, омовлення концептів та когнітивних схем [1; 2; 3].

На феномені дискурсу фокусується постійна увага вчених вітчизняної та зарубіжної науки, взагалі, та лінгвістики, зокрема [1; 3; 8]. Вивчення механізму дискурсу є вельми валідним для

розпізнання тенденцій функціонування числівників сучасної англійської мови, їх детермінації дискурсивними факторами.

Числівники англійської мови – самостійна незамкнута парадигма квантитативних одиниць, якій притаманні ізоморфні риси лексико-семантичного поля кількості. Поліфункціональність зазначеної парадигми об'єктивується характером когнітивних процесів, засобами їх експлікації у мовній картині світу. Кореневі паралелі англійських числівників етимологізуються у близьких та дистантних мовах. Ригористичні предметні витoki є віддаленими [5; 6]. Базовими етимонами числівників виступають номінації пальців, частин тіла, займенників. З розвитком лічби мотивацією слугують процеси віднімання, додавання та множення. Пор.: *one, five, ten: eleven, twelve; thirteen, fourteen; twenty, thirty*. Вивчення когнітивної функції числівників допомагає осмислити онтологію числових номінацій, етапів екстеріоризації пізнавального процесу [6].

“Предметний” етап числівників ілюзорно представлений в поверхневій структурі. З плином часу абстрагування числівників проявляється у функціональному навантаженні. Номінативна функція (спочатку – квантитативна, а потім – нумеративна) корелює з когнітивною, лінгвокреативною, акумулятивною та прагматичною. Поліфункціональність та поліаспектність є очевидними прерогативами числівників [7].

Числівникам англійської мови притаманні риси інформативності, динамізму, термінологічності, стабільної кореляції з одиницями лексико-семантичного поля кількості, регулярних семантичних зсувів, словотворчої валентності [2; 4]. В умовах оточуючого контексту (малого та великого) числівники модифікують функції в залежності від характеру спілкування, текстового регістру, дискурсу.

Поліфункціональність числівників є дискурсивно орієнтованою. Номінативна функція числівників полягає в позначенні результатів пізнання. В когнітивній функції числівників віддзеркалюється складний шлях осмислення категорії кількості від предметного до абстрактного.

Прагматична функція числівників реалізується у фразеологічному контексті, в їх емоційно-експресивному впливу на адресата. Словотворча, епідигматична функція числівників об'єктивується існуючою парадигмою денумеративів, утворених за моделями макросистеми, детермінованих дискурсивними чинниками.

Як відомо, в лексико-семантичному полі кількості англійські числівники посідають центральне місце, що зумовлюється низкою діючих чинників, а саме: регулярною співвіднесеністю з рядом натуральних чисел, використанням у прямій та непрямій лічбі, спроможністю позначати точну, неточну та невизначену кількість, замінити лічильні слова, поповнюватися новими номінаціями чисел, фразеологізуватися та дискурсивно детермінуватися.

Номінативна функція числівників є універсально діючою на векторах нумеративної та квантитативної субфункцій. Перша субфункція використовується при позначенні непередметних, реляційних відношень – при лічбі, математичних процесах додавання, віднімання, множення, ділення – безвідносно до дискретних предметів, абстрактно, нумеративно. Специфіка числівників полягає в наявності семи числа, що виокремлює їх в окрему категорію – відмінну від інших частиномовних одиниць. У межах спільної категорії кожен числівник позначається наявністю конкретної семи числа. У числовій послідовності номінацій кожний числівник семантично на одиницю більше попереднього, за формулою:

$$C_n = C_{n-1} + 1 \text{ (пор.: } 3 = 2 + 1, 4 = 3 + 1, 5 = 4 + 1).$$

Нумеративна функція числівників реалізується в точних дискурсах, математичних та інших текстах, в яких реалізуються процеси над числами, а не предметами. Ця функція моделюється в символах Num θ , останній компонент є нульовий денотат.

Із зміною дискурсів міняються поверхневі та глибинні структури нумеральних словосполучень, особливо – їх лексичне наповнення. Моделі нумеральних словосполучень – це структури специфічного лексичного та семантичного наповнення, варіативність яких модифікується лінгвістичними

та екстралінгвістичними чинниками, мовними нормами та прагматичним призначенням конкретного дискурсу. Автономна актуалізація Num θ є показовою для науково-технічних текстів, в яких числівники вербалізують абсолютні числові відношення. Ця модель в газетних та художніх дискурсах є ілюзорною, фрагментарною, наприклад, в лічилках, рифмовках. Спільним є те, що в газетних (спортивних та економічних текстах), художніх (діалогічних текстах та словах автора) дискурсах числівники актуалізуються поліаспектно та поліфункціонально. Числівники в основному виконують квантитативну функцію, про що свідчить їх тяжіння до дискретних одиниць. Комплементарність числівників та іменників / квазі-іменників у нумеральних словосполученнях носить дискурсивний характер, що верифікується у поверхневих та глибинних структурах зазначених полілексемних одиниць, їх репрезентаціях у газетних та художніх текстах.

В процесах неогенії віддзеркалюються шляхи творення та функціонування вихідних форм. Вторинні форми, деривативи, в нашому випадку – денумеративи, є релевантними для розпізнання природи нумеральних знаків, їх мотивації та детермінації конкретним дискурсом.

Словотворча валентність числівників відрізняються в основних моделях, діючих в сучасній англійській мові. Дискурсивні характеристики є прозорими в оказіональних утвореннях. Позадискурсивні характеристики носять універсальний характер. Потреба в нових словах забезпечується мовним матеріалом, за діючими законами і нормами системи. До ресурсів, що використовуються при утворенні мовних одиниць, відносяться і нумеральні основи, дослідження яких являє собою лінгвістичний інтерес для осмислення онтології квантитативних слів, їх функціонування та дискурсивної залежності. Висока комбінаторика числівників проявляється на рівні дериватів. Пор.: англ. *two, twice, two-headed, two-paged, two-seater*; укр. *два, двовладдя, двоєдушно, двоїна, двоїння* та ін. Похідні від числівників слова мають тенденцію до реалізації значення точного числа. Але неологізми можуть виступати

носіями і неконкретного числового значення. Пор.: англ. *In his teens*; укр. *кільканадцять, стонадцять* тощо. Корені числівників можуть сполучатися як з суфіксами, так і з іншими морфемами. Утворені від числівників слова, зберігаючи вихідну сему числа, розширюють лексичне значення. Похідні від числівників прислівники реалізують, наприклад, сему повторності, кратності, а порядкові прикметники вказують на місце предмета серед йому подібних.

Денумеральним композитам притаманна дискурсивна орієнтація. Лексичне наповнення спільних моделей детерміновано текстовим представленням інформації. Складні слова з нумеральною основою співвідносяться, в основному, з іменниками та прикметниками (*fortnight, three-cornered, two-edged*).

В англійській мові денумеральні композити представлені базовими моделями:

Num + N(two-piece), Num + N -ed (two-cornered), Num + Adj + N (three-strong group).

Складні слова з нумеральною основою співвідносяться у більшості випадків з синтаксичними типами (*18-year-old, one-month, a twelve-month*). Складені похідні одиниці утворюються за допомогою суфікса, що розширює нумеральну та субстантивну основи. Пор.: *four-wheeled, two-edged*.

Динамізм числівників підтверджується їх словотворчою активністю, можливістю заповнювати семантичний простір англійської мови та дискурсивно детермінуватися, що є прозорим у процесі лексикалізації, появи інновацій.

Числівники в сучасній англійській мові вживаються з дискретними іменниками, або їх заміниками: ***NumN₁*** - з назвами живих істот, ***NumN₂*** - з назвами природних об'єктів та артефактів, ***NumN₃*** - з назвами дій, процесів, явищ, понять, ***NumN₄*** - з назвами числових та дименціональних величин. Наприклад: ***NumN₁*** - *three birds, six lions, four drivers*; ***NumN₂*** - *two eggs, one cigar, three medals*; ***NumN₃*** - *two ideas, two directions, one answer*; ***NumN₄*** - *two dozens, three scores, three ounces, four yards*.

Аналіз спортивних та економічних текстів у газетному дискурсі, діалогічних текстів та авторської мови в художньому дискурсі свідчить про універсальний характер моделей з нумеральним компонентом, з одного боку, та їх (моделей), залежності від дискурсу, з іншого.

В текстах прози та діалогу найчастіше представлені моделі **NumN₄**, хоч вони значно уступають реалізації цієї ж моделі в газетному дискурсі (в спортивних та економічних текстах). В художньому дискурсі компоненти **N₁**, **N₂**, **N₃** представлені багатою палітрою номінацій, що залежить від характеру артетекстів та авторських інтенцій. В спортивних та економічних текстах референти є тематично залежними. Дискурсивний характер мають в нумеральних словосполученнях постпозитивні (**N₁**, **N₂**, **N₃**, **N₄**) та препозитивні елементи – специфікатори (**Sp**). Останні частіше представлені прислівниками, прикметниками та займенниками. На модифікацію **SpNumN** впливає контекстуальне оточення, реалізація в текстах різного регістру.

Звернення до дискурсу, його впливу на характер функціонування мовних одиниць дає можливість по-новому осмислити частіше кореляти нумеральних одиниць, у нашому випадку – числівників сучасної англійської мови. Емпіричні факти текстів різних регістрів свідчать про те, що числівники в умовах синтагматики спроможні реалізувати значення приблизної або невизначеної кількості. Ця тенденція є ілюзорною для спортивних текстів, позначених лаконічністю, точністю інформації та діловитістю стилю. В економічних текстах спрацьовують спільні із спортивними текстами тенденції нумеральних словосполучень.

Стосовно позначення точної кількості числівники спроможні семантизувати зазначені оцінки при наявності у контексті прямого порядку компонентів (1), при відсутності компонентів, які нейтралізують точне значення числівників (2), при кореляції референтів з реальними об'єктами та явищами (3). В художньому дискурсі числівники частіше реалізують апроксиматичні оцінки. Однією з причин тут є використання

числівників у фразеологічному просторі [7]. Дискурсивні характеристики детермінуються макросистемами, мовними чинниками. Так, в українській та російській мовах до частотних належать фразеологізми типу укр. *Три шкури дерти, з двох слів, сто чортів, три хури побрехеньок, три баняки розуму*; рос. *Тысяча раз, семь пятниц, в три погибели, в сто крат*.

У фразеологічному контексті числівники універсально проявляють тенденцію позначати невизначену кількість, а приблизну кількість - у синтаксичному, нефразеологічному оточенні.

Сучасні англійські числівників дискурсивно детерміновані, що експлікується девіацією їх номінативної, когнітивної, епідигматичної, лінгвокреативної функцій та екстеріоризацією точної, приблизної і невизначеної кількості. За межами словникових статей числівники позбавляються частково точності, набувають статусу маркерів приблизної та невизначеної кількості, розширюють функціональну сферу, позбавляються характеристик "чистого терміна".

Література

1. Дискурс іноземної комунікації (колективна монографія). – Львів: Львівський національний університет ім. Івана Франка – 2001.– 495 с.
2. Жлуктенко Ю.О. Порівняльна граматики української та англійської мов. – К.: Рад.школа.- 1960. – 160 с.
3. Макаров М.Л. Основы теории дискурса. – М.: Гнозис.- 2003 – 208 с.
4. Порівняльні дослідження з граматики англійської, української, російської мов // Монографія. Вип.ред. Ю.О.Жлуктенко. – К.: Наукова думка, 1981 р. – 354 с.
5. Швачко С.О. Лінгвістичні параметри квантитативних слів англійської мови // Науковий вісник к-ри ЮНЕСКО Київського державного лінгвістичного університету. – К.2000 – Т.2 – С.91-2.
6. Швачко С.А.Полиаспектность и полифункциональность английских числительных // Вісник Харківського

національного університету ім.В.Н.Каразіна. – 2004. - №635.- С.198-201.

7. Швачко С.О., Кобякова І.К. Нові технології вивчення квантитативних одиниць англійської мови // Актуальні проблеми романо-германської філології в Україні та Болонський процес. / Матеріали Міжнародної наукової конференції 24-25 листопада 2004 р.- Чернівці: „Рута” – С.297-298.
8. Шевченко І.С., Морозова Е.И. Дискурс как мыслекоммуникативное образование// Вісник Харківського національного університету ім.В.Н.Каразіна. – 2003.-№586.- С.33-38.

Контрольні завдання

1. Назвіть основні частиномовні риси числівників.
2. У чому полягає номінативна, квантитативна та нумеративна функції числівників?
3. Які словотворчі моделі притаманні нумеральним синтаксичним словосполученням?
4. Чим відрізняються денумеративи від числівників?
5. Як залежать числівники від текстового та дискурсивного оточення?
6. Як „поводять себе” числівники у фразеологічному контексті?

Лекція 4

4.1. АД’ЄКТИВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПОРЯДКОВИХ ДЕНУМЕРАТИВІВ

Дискусійним до цього часу залишається питання про природу порядкових числівників. Вирішення цієї проблеми безсумнівно набуває значення як у ході виявлення дистинктивних ознак квантитативних слів, так і у визначенні статусу числівників та їх деривативів.

Науковці з різних позицій підходять до природи порядкових числівників, співвідносять їх з класом числівників [1:13; 2:126-1304; 3:39-47; 5; 8:45-48; 10:475-478; 13]; прикметників [4:317; 6:192-194; 7; 12:17; 14:161-169]. Обидві позиції мають обґрунтування і заслуговують на увагу.

При співставленні вказаних слів з числівниками вчені керуються положенням про утворення порядкових числівників від кількісних, про спільність їх основ. Пор.: *four – fourth, five – fifth, six – sixth* та ін. Обидві групи слів співвідносяться з натуральним рядом чисел: кількісні числівники – безпосередньо, порядкові – опосередковано. Понятійна, дериваційна і лексична співвіднесеність порядкових і кількісних числівників розглядається в науковій літературі в якості головних факторів, що свідчать про нумеральність порядкових слів. Поряд з цим висуваються і інші докази цієї тези. Для обох груп слів показовою є селективна сполучуваність з назвами дискретних об'єктів та явищ. Пор.: *four books – fourth book, two seasons – second season, fifty years – fiftieth year* та інші. В синтаксичному плані обидві групи здатні реалізувати функцію означення в реченні. Схожість порядкових числівників з нумеральними словами проявляється в структурній представленості. В порядкових числівниках зберігається сукцесивність компонентів вихідних одиниць. Пор.: англ. *twenty-three → twenty third, thirty-four → thirty fourth*; укр. *двадцять чотирьох – двадцять четвертий, тридцять три → тридцять третій* і т.д. Нумеральність порядкових числівників підтверджується їх взаємозамінюваністю з кількісними числівниками у словосполученнях типу англ. *first page – page one, second chapter – chapter two*; укр. *перший номер – номер один* і т.д.

Нумеральність порядкових числівників, таким чином, детермінується вектором їх утворення від кількісних числівників, спільністю їх основ, співвіднесеністю з натуральним рядом чисел, дискретністю денотатів, синтаксичною функцією означення та обмеженою взаємозамінюваністю. Для розпізнання лінгвістичної природи

порядкових числівників релевантним є аналіз перерахованих ознак.

Похідність порядкових числівників від кількісних є очевидною з огляду на прозорість їх структур. В англійській мові наявна ціла парадигма слів з основою числівників. Словоутворююча валентність нумеральних основ не обмежується дериватами типу *seventh, eight, tenth*. Серед денумеративів виокремлюються адвербіальні (*once, twice, thrice*), ад'єктивні (*two-faced, one-sided*), субстантивні (*twins, Twain, fortnight, millionaire*) та інші слова (*between, only*). Валентність нумеральної основи реалізується, в основному, за рахунок розширювача. Розширення за допомогою суфіксів має три ступені словотворення. (Під ступенем словотворення розуміємо послідовність творення слів від твірної основи за допомогою афіксів та основ). Для денумеральних утворень показовою є перша ступінь похідності типу *four-th, seven-some, fiv-er, thousand-s*. У другій ступені похідності суфікс останнього порядку у більшості випадків закриває словотворчу активність нумеральної основи (*four-th-ly, fif-th-ly*). До поодиноких утворень відносяться деривативи типу *multimillioniress* (третя ступінь похідності) (див. табл. 4).

Таблиця 4

Ступені словотворення денумеративів

Вихідні основи	Перша ступінь похідності	Друга ступінь похідності	Третя ступінь похідності
1	2	3	4
one	Oneness, only, once		
two	Twos, twice, twofold		
three	Threes, thrice, threesome	Thirdly, thirds	
four	Fours, fourth, fourfold	Fourthly, fourths	

Продовження таблиці 4

1	2	3	4
five	Fifth, fives, fivefold	Fifthly, fifths	
six	Sixth, sixes, sixfold	Sixthly, sixths	
seven	Seventh, sevens, sevensfold	Seventhly, sevenths	
eight	Eighth, eightfold, eighteen	Eighthly, eighths	
nine	Ninth, ninefold, nines	Ninthly, ninths	
ten	Tens, tenth, tenfold, tenner	Tenthly, tenths	
eleven	Eleventh	elevenths	
twenty	Twenties, twentieth	Twentieths	
forty	Forties, fortieth	Fortieths	
million	Millionth, millionaire, millionfold, millionism	Millionairess, millionairish, millionairism	Multimillionairism

У денумеральних утвореннях, в основному, використовуються вільні нумеральні морфеми. Співвідношення вільних і невольних денумеральних основ становить 8:1. Модифікації піддаються частовживані числівники (*once, twice, thrice, fortnight, fifth*). У денумеральних утвореннях частотними є суфікси *-th, -ce, -(e)s* (*once, twice, sixth, forties*). Їм поступають морфеми *mid-, under-* (*undersixes, midseventies*).

До продуктивних моделей денумеративів відносяться **Num + -th, Num + -th + -ly, Num + -(e)s**. Деривати на **-ce** утворюють закриту парадигму (*once, twice, thrice*). Утворення на **-fold** формально не обмежені. Вони можуть включати всі основи числівників (*twofold, threefold, hundredfold, tenfold* та ін.). Алогічним є утворення *onefold*.

Спільність основи не свідчить про ідентичність морфолого-синтаксичних ознак, про належність до однієї і тієї ж частини мови. Денумеральні деривати, до яких належать і порядкові слова, не можуть бути об'єднані в єдиній морфологічній парадигмі. Інакше частиномовність слів визначалася б не за семантико-граматичним принципом, а за словотворчими тенденціями. Спільність кореневих морфем є показовою для кластерів слів з нумеральною основою. Пор.: *one, once, only, one-sided, oneness*.

Зв'язок порядкових числівників з кількісними числівниками не позначений ригористичною структурною представленістю. Так, наприклад, до несистемних утворень належать: англ. *first, second*; укр. *перший, другий*, які утворюються не від кількісних числівників. Порядкове слово *first* походить від форми найвищої ступені прикметника *fore*. Пор.: лат. *primus* від *pro*. Замість *second* в давньоанглійській вживалась лексема *other*, яка зберегла ретроспективне значення у полілексемні одиниці *every other day* [11:42]. Суплетивність форми першого порядкового числівника збереглися у багатьох макросистемах. Пор.: інд.-євр. *Purvas, purvius*; англ.-сакс. *fyrst*; рос. *второй* походить від інд.-євр. *vitaras, vitarum*. Англійське *second* відноситься до французьких запозичень.

Значення числа в мовних системах реалізується за допомогою цілого комплексу одиниць. Наприклад, значення одиничності актуалізуються різними словами, утвореними від відповідного числівника. Пор.: англ. *once, only, oneness, onestorie*; рос. *одиночка, одиночество, единение, единица, соединение, одинаковые, уединяться, воедино*. Ці ж значення можуть позначатися за допомогою граматичних і фразеологічних засобів. Наявність спільної семи не завжди постулює лексико-граматичну ідентичність.

На противагу від кількісних числівників (за виключенням числівника *one*), які виражають сумарну множинність, порядкові числівники реалізують значення одиничності, вказують на місце в ряді, який дорівнює одиниці. Кожний

кількісний числівник виступає носієм числового змісту на одиницю більшу від попереднього. Порядкові слова, реалізуючи сему одиничності, імплікують відповідну порядкову представленість. Наприклад, словосполучення *the third book* повідомляє про одну книжку, яка займає третє місце серед інших. Словосполучення *the third (fourth, fifth) house* вказує на один будинок із трьох (чотирьох, п'яти) референтів, *the hundredth man* - на одного із ста, до якого в групі було нараховано 99. Кількісними числівниками позначаються числові характеристики дискретних предметів, їх сумарна представленість. Порядковими словами номінуються одиничні предмети, або групи, що займають особливе (за порядком) місце серед подібних. Спільною специфічною ознакою для кількісних числівників і порядкових слів є наявність семи квантитативного корелята поля кількості.

Ускладнена форма і зміст порядкових слів відрізняє їх від вихідних одиниць, якими є кількісні числівники. Похідні порядкові слова повторюють значення кількісних числівників особливим чином. Вони мають подвійну референцію, вказують від чого утворились і що позначають. Загально категоріальні значення вихідної і похідної одиниць реалізуються симультанно. Ієрархія значень визначається домінантним значенням новоутвореного похідного слова і підлеглим – вихідного [9:65-68].

Домінантним значенням в порядкових словах виступає сема порядку, а нумеральність відноситься до підлеглих, другорядних ознак. При транспозиції кількісних числівників у порядкові слова діючим є принцип збереження вихідних сем у новоутворених одиницях.

В умовах контексту семантична різниця між співставленими групами значно розширюється. Кількісні числівники реалізують числові значення, точне або наближене (*two hours, for about two hours, two o'clock, round two o'clock*), а порядкові слова виступають носіями кількісно-якісних значень. Поп.: *first rate* „прекрасний”, *first aid* „швидка допомога”, *first cousin* „двоюридний брат”, *first shop* “першосортний магазин”,

second Chamber „верхня палата”, to be in second childhood “впасти в дитинство”, second cousin “троюрідний брат”, second division “друга ступінь тюремного ув’язнення в Англії”, second teeth “постійні зуби”, on second thought „тверезі думки”, second to none “неперевершений”, Third house „нелегальні лобісти”.

Наявність у мові асоціативних рядів схожості і розбіжності, до складу яких входять і порядкові слова, свідчить про реалізацію останніми якісного значення. Наприклад, російське слово *первый* асоціюється з близьким за значенням словом *высший* (*первый сорт, высший сорт*) і протистоїть слову *низкий, третий* (*третий сорт, низкое качество*). Послідовність і значущість об’єктів реалізуються опозиційно на зразок англ. *first teeth* „молочні зуби”, *second teeth* „постійні зуби”, *third teeth* „вставні зуби”.

Між кількісними і порядковими числівниками наявні і граматичні відмінності. Кількісні числівники впливають на морфологічну оформленість іменників. Пор.: *one book, two books, three books* та ін. В англійській мові всі кількісні числівники, за винятком *one*, вимагають вживання іменників у формі множини. В нумеральних сполученнях реалізуються семантико-граматична інтеграція означення та означуваного. Слова порядкової семантики не мають такого диференціюючого впливу на іменників. Пор.: *first pair(s), first two or three pairs*.

Кількісні числівники і порядкові слова свої синтаксичні функції реалізують неоднаково. Дослідження функціонального навантаження кількісних числівників на матеріалі 1000 прикладів, взятих із англійських художніх текстів, показує, що вказані слова разом з відповідними субстантивами реалізують функції обставини в 35,7% випадків, додатка – в 29,5%, підмета – в 18,5%, предикатива – в 10,8%. Рідко вживаються нумеральні словосполучення у функції означення (5,5%). Ця функція проявляється: під час самостійного функціонування числівників, при пропусках у сполученнях означуваного. Функцію обставин числівники самостійно реалізують в 27,4% прикладів, додатка – в 22,5%, підмета – в 20%, предикатива – в 19,8%, означення – в

7,8%. Визначальною ознакою порядкових слів є їх вживання у ролі означення іменника або нумерального сполучення. Пор.: *first night, first two nights, second pair, second three pairs*. Кількісні числівники не виступають означенням до нумеральних словосполучень. Специфічно реалізується синтаксичний зв'язок порядкових слів і кількісних числівників з означуваними словами. Діючим для них є зв'язок прилягання. Пор.: *two girls, first girl, four boys, second boy* та ін. Прилягаючі слова можуть знаходитись у контактних або дистантних зв'язках з іменниками: *two other girls, three red apples, first night, first good book*. На відміну від порядкових слів кількісні числівники можуть вступати з іменниками у зв'язок управління, що специфічно реалізується в структурах типу *a bird or two*. Постпозиція числівника *two* не має відповідників у сполученнях з порядковими словами.

Порядковим словам притаманний облігаторний зв'язок з позначуваними одиницями, на відміну від числівників, що реалізують значення абстрактного числа.

При структурній модифікації нумерального словосполучення міняється тип синтаксичної залежності та семантичного наповнення. Пор.: англ. *a book or two, two of them*. Кількісні числівники при актуалізації значення абстрактного числа реалізують нульову залежність.

Як відомо, структура порядкових слів повторює послідовність компонентів кількісних числівників. Але збереження послідовності компонентів нумеральної основи притаманне не тільки порядковим словам, але й іншим дериватам.

Пор.: англ. *twenty-five-year old, twenty-two-strong-group, fifty-five-country-march, nine-match tour*. Таким чином, послідовність морфем є показником витоків порядкових слів. Взаємозамінюваність кількісних і порядкових числівників не відноситься до регулярних явищ. В англійській одиниці типу *chapter 1, page 2, room 3* має місце графічна вмотивованість. Ад'єктивність порядкових числівників проявляється також в словоутворенні. Ці слова, як і прикметники, можуть утворювати

прислівники на *-ly*. Пор.: англ. *poor-poorly, bad-badly, happy-happily, first-firstly, second-secondly, sixth-sixthly*. Для кількісних числівників валідною є модель *two: twice :twofold*. Модель *two* не є нормативною. Нумеральні основи відкривають словотворчий цикл (*five – fiver – fivefold – fifth*), який завершується на другій ступені (*fifthly, fourthly, secondly*).

Інтегральні і диференціальні ознаки кількісних числівників і порядкових слів можна унаочнити таким чином (див. табл. 5).

Таблиця 5

Диференціальні ознаки кількісних числівників та порядкових дENUMERATИВІВ

Інтегральні ознаки	Диференціальні ознаки	
	Кількісні числівники	Порядкові дENUMERATИВИ
1	2	3
спільність кореневої морфеми	вихідна коренева морфема	похідна основа
співвіднесеність з натуральним рядом чисел	пряма, ригористична	опосередкована
дискретність	сумарна	одинична
числове навантаження	стабільне (числові множини)	сема одиничності
взаємозамінюваність	при умові пост позиційного вживання числівників типу <i>chapter</i> → <i>two the second chapter</i>	недіюча модель при прямому порядку компонентів типу <i>two books</i> ↗ <i>the second book</i>
ідентична послідовність компонентів	можливі варіанти	ригористична послідовність типу <i>twenty four</i> → <i>twenty</i>

		<i>fourth</i>
--	--	---------------

Продовження таблиці 5

1	2	3
категоризація	належність до поля кількості з огляду на наявність семи числа	належність до поля кількості з огляду на наявність семи одиничності
стартові можливості дENUMеративів	домінантні, базові елементи <i>four</i> – <i>fourth</i> – <i>fourthly</i> , <i>four-flush</i>	як похідні одиниці, маргінальні (<i>fourth</i>)
функції	1)квантитативна (позначення числових характеристик об'єктів). 2)нумеративна (позначення числових відношень)	позначення місця у порядковій сукцесії
синтаксична незалежність	1) нумеративна, позначення чисел. 2) еліптичні конструкції	еліптичні конструкції
словотворча активність	представлена у моделях <i>three</i> – <i>third</i> – <i>thirdly</i> ; <i>thrice</i> – <i>threefold</i> .	представлена на векторі типу <i>fourth</i> → <i>fourthly</i>

Аналіз семантичних, граматичних та словотворчих характеристик слів типу *first*, *second*, *third* обґрунтовує належність цих слів до порядкових дENUMеративів. Виокремлення у них нумеральної семи об'єктивує їх тяжіння до домену кількості. Ад'єктивність дENUMератив експлікується їх семантизацією якісних оцінок.

4.2. ТЕНДЕНЦІЇ ДЕНУМЕРАТИВНОГО ТВОРЕННЯ

Дослідження питань еволюції та розвитку квантитативної лексики, її реалізації на синтагматичному рівні дає змогу краще вивчити процес відображення кількісних відношень, виявити лінгвістичну сутність кількісних слів, тенденції їх еволюції, зрозуміти кореляції лінгвальних та екстралінгвальних факторів.

Потреба в нових словах забезпечується матеріалом, що функціонує за законами й нормами мовної системи. До ресурсів, що використовуються при створенні мовних одиниць, відносяться і нумеральні слова, дослідження сполучуваності яких становить неабиякий лінгвістичний інтерес для розуміння природи квантитативних слів, закономірностей їх словотворчого моделювання.

Числівники характеризуються *modus vivendi*. Їх висока комбінаторика спостерігається як на рівні сполучення, так і словотворення. Пор.: англ. *two, twice, two-headed, two-paged, two-sister*, укр. *два, дволюбність, двовладдя, двоєдушно, двоїна, двоїння та інші*.

Похідні від числівників слова мають тенденцію до реалізації семи точного числового значення. Але спостерігаються випадки, коли морфема числівників реалізують неконкретне числове значення. Пор.: англ. *in his teens*, укр. *кількадесять, кільканадцять, стонадцять* тощо. Коренева морфема числівника може сполучатися як з суфіксами, так і з іншими морфемами. Утворені від числівників слова, зберігаючи вихідну сему числа, набувають самостійного лексичного значення, тобто стають семантичними похідними одиницями. Так, похідні від числівників прислівники реалізують ознаку повторності, кратності, а порядкові прикметники вказують на місце предмета у певній групі.

Числівники англійської мови мають значну аналітико-синтезуючу силу. Потреба в номінації числових відношень повністю забезпечується числівниками. Ці слова становлять найбільш упорядковану систему одиниць, наділених можливостями okazіональних утворень. Множинні парадигми легко і зручно фіксуються у мові за нескладними правилами. Нові числівники утворюються шляхом циклічного повторення старих елементів. У складних назвах чисел, починаючи з 20 з додаванням одиниць, числівники розміщуються за порядком розміщення цифр (*twenty-three, thirty-four, sixty-eight*). У староанглійському періоді у складених числівниках використовувався порядок "одиниці + назви десятків". Пор.: *twa and oritting*.

Похідні одиниці корелюють з основами числівників, залежать від них. Числівники, співвіднесені з першим десятком чисел, частіше за інші вичленовуються у повнозначних і службових похідних словах. Пор.: *twins, to ten, twain, between, a, an, four-eyes, four-flush, four-plex, one-armed, one-eye (mind), three-piece, one-tailed (test)*. Синтаксичне спрощення нумеральних сполучень (НумС) втягує їх у процес лексикалізації і тим самим сприяє появі денумеральних інновацій. Основа числівника має потенційні можливості виявляти себе у сполучувальній комбінаториці, в селективних внутрішньословесних зв'язках. В англійській мові нумеральні основи вживаються в основному в дериватах, утворених шляхом афіксації і словоскладання. Афікси, що розширюють нумеральні основи, співвідносять похідні одиниці з різними лексико-граматичними розрядами. Пор.: *fifth, fiver, to five, seventysome, twenties, forties, twice, fourfold, three-wheeler, twinned, four-flusher*.

Серед денумеративів, що виникли за останні десятиріччя [3], зустрічаються в основному іменники і прикметники. Пор.: *one-up*, "той, хто має переваги", *one-upmanship* "уміння добиватися переваги", *one-way love* "нерозділене кохання", *two by four* "товста палка", *four-star general* "генерал-полковник",

one-liver "гострота", *one-man show* "персональна виставка", *one-to-one* "поєдинок", *one shot* "альманах", *one sided* "односторонній критерій". Серед дієслівних денумеративів зустрічаються слова, утворені способом конверсії. Пор.: *to one-up* "мати перевагу на одне очко", старатись виграти", *to four-flush* "займатися замилюванням очей".

У словотворчому процесі використовуються найчастіше основи числівників *one, two, three, million*. Пор.: *once, only, oneness, twice, twofold, thrice, threefold, milliard, millionaire, milliary, billion, trillion*. У дериватах основа числівника посідає центральне місце і виступає мотивуючим елементом. Семантична комбінаторика мезуративних утворень ґрунтується на пересіченні або адитивності компонентів. Пор.: *between-maid* "a sort of cook and room-maid", *deep-six(n)* "sea grave", *io deep-six* "to bury into the sea", *five o 'clock shadow* "unshaven man", *nine-to-fiver* "a man working from 9 to 5".

До активних суфіксів-розширювачів відноситься морфема *-th*, що приєднується до основ різних структурних типів. Утворені за цією моделлю деривативи вказують на місце, порядок розміщення об'єкта (*seventh - seventeenth, seventy-seventieth*). Морфема *-some* співвідносить денумеральні утворення з мовними засобами вираження приблизної кількості (*seventysome, thirtiesome, fiftysome, twentysome, hundredsome*). Морфема *-some* походить від займенника, який є носієм значення кількісної апроксимації. Пор.: *It's thirty some kilometers from here (E.Hemingway)*. Значення приблизної кількості реалізується також денумеративом *sixish* "щось біля шести годин". Дериваційний суфікс *-(e)s* співвідноситься з поліфункціональними одиницями. Денумеративи з основами числівників малого порядку виражають кількісні ознаки обмеженого кола осіб, об'єктів (*in twos, in threes, by fours, etc.*), а деривати, співвіднесені з назвами десятків, виражають обмежені строки в житті людини і суспільства. Пор.: *in one's twenties* - "від 20 до 29", *in one's thirties* - "від 30 до 39". Для позначення віку від 13 до 19 років у англійській мові використовується лексикалізована нумеральна одиниця *in*

one's teens. У сучасній англійській мові ця одиниця характеризується високою продуктивністю. Пор.: *post-teen* "молодіжний", *post-teens* "група молоді після 19".

Деривати від числівників вищого порядку реалізують значення невизначеної множинності (*hundreds, thousands*). Словотворчі можливості основ числівників, подібно до прислівників, дуже обмежені. Валентна комбінаторика числівників покривається денумеральними прислівниками, прикметниками та іменниками. Дієслова-денумеративи створюються за моделлю okazionalnoї конверсії (*to five, to ten, to twelve*).

Денумеративи утворюються шляхом розширення кореневої морфеми числівника. Пор.: *one - time, one - track, three - dimensional, eightfold -way, between -maid, deep -six*. Валентність нумеральної основи реалізується в основному за рахунок правого розширювача. Розширення за допомогою суфіксів має три ступені словотворення, (під ступенем словотворення розуміємо послідовність утворення слів від твірної основи за допомогою афіксів та основ). Для денумеральних утворень є показовим перший ступінь похідності: *four-th, sevensome, fiv-er, thousand-s*. На другому ступені дохідності суфікс останнього порядку у більшості випадків закінчує словотворчу активність нумеральної основи (*four-th-ly, fif-th-ly*). До поодиноких утворень відносяться деривати типу *multimillionairess* (третій ступінь похідності) (див. таблицю 4).

До продуктивних моделей денумеративів відносяться Num + *-th, -ly, -(-e)s*. Деривати на *-ce* утворюють закриту групу, *once, twice, thrice*. Утворення на *-fold* не обмежені: вони можуть включати всі основи числівників (*twofold, threefold, hundredfold, in*). Префікси менш активні. Пор.: *under-sixes, mid-seventies*.

У складних словах нумеральна основа займає препозитивне положення відносно другого компонента, що зумовлюється премодифікацією числівника у вихідних сполученнях. Пор.: *three-cornered -three corners, two-paged -two*

pages тощо. Структурні й семантичні зв'язки компонентів денумеративів характеризуються формальною та семантичною компресією. Семантична єдність композитів є похідною та адитивною. Композити характеризуються чітким або завуальованим мотивуванням. Пор.: *three-cornered, two-headed, fortnight, a-go-between*. Складні утворення походять від синтаксичних одиниць, що зазнали процесу універбалізації - згортання компонентів у цільну одиницю [4]. Складні денумеральні композити вказують на кількісні характеристики людей (*six-footer, thirty-strong group*), об'єктів (*two-edged, three-cornered*), явищ, процесів (*three-match four*), часових параметрів (*two-monthed, three-year-old*). Граматична єдність денумеральних композитів проявляється в їх колігаційних, морфосинтаксичних властивостях. Денумеральне творення має в англійській мові субстантивний або ад'єктивний характер. Складні слова з нумеральною основою співвідносяться в основному з іменниками та прикметниками (*fortnight, three-cornered, two-edged*). Денумеральні композити представлені такими основними моделями: Num+N+ed (*two-cornered*), Num (*three-strong group*). Складні слова з нумеральною основою найчастіше співвідносяться у більшості випадків з синтаксичними типами (*18-year-old, one month, a twelve-month*). До нейтрального типу словоскладання відносяться утворення типу *hundredweight*. Складнопохідні одиниці створюються за допомогою суфікса, що розширює комплекс із нумеральної та субстантивної основ. Пор.: *four-wheeled, two-edged*.

Аналіз денумеративів (на матеріалі художніх текстів) показує, що найбільшу групу серед цих утворень становлять прислівники (55,9%). Другу за чисельністю групу (25,5%) утворюють денумеральні прикметники, що утворюються за моделями синтаксичного та синтаксично-морфологічного словоскладання. Пор. *three-year-old, three-cornered*. Денумеративи-іменники представлені у мовленні типами *thousands, hundreds, twenties*. Службові денумеративи типу *between, only* становлять у вибірці 11,8%.

Числівники англійської мови характеризуються словотворчою активністю, що проявляється у процесі словоскладання та суфіксації. Інші типи словотворення не відзначаються частотністю реалізації. Так, серед компресованих слів є денумеративи *twocent*, "*twentieth century*", "*smth up to-date*", а також позначення числівників вищого рангу. Пор.: *billion*, *trillion*, *quadrillion*, *septillion*, *nonillion*. Утворення числівників цього типу спростовує думку про закритість числівників, про неможливість побудови "числівних деривативів".

Вивчення різних засобів реалізації квантитативності, ідентифікація моделей денумеративного творення має велике значення для пізнання гносеологічної та онкологічної сутності квантитативних слів. їх колігації та колокації.

Література

1. Багрянский И.М. Имя числительное в русском языке XI-XVII // Автореф.дис. ... докт.филол.наук. – М., 1960. – 38 с.
2. Бархударов Л.С., Штелинг Д.А. Грамматика английского языка. // М.: Высшая школа, 1973. – 423 с.
3. Беляева Т.М. Словообразовательная валентность глагольных основ в английском языке. // М.: Высшая школа, 1979. – 184 с.
4. Бодуэн де Куртене И.А. Количественность в языковом мышлении. – Бодуэн де Куртене И.А. Избранные труды по общему языкознанию в 2-х томах. – М.: Изд-во АН СССР, 1963. – Т.2. – С.311-324.
5. Бурлакова В.В. Основные структуры словосочетания в современном английском языке. – Л.: Изд-во Ленингр.ун-та, 1975. – 127 с.
6. Виноградов В.В. Русский язык. (Грамматическое учение о слове). – М.: Высшая школа, 1972. – 614 с.
7. Жаботинская С.А. Числительные современного английского языка. (К вопросу о категориальном статусе): Дис. ... канд.филол.наук. – Киев, 1982. – 208 с.

8. Жигало В.Н., Иванова И.П., Йофик Л.Л. Современный английский язык. Теоретический курс грамматики. – М.: Изд-во лит. на иностр. яз., 1956. – 350 с.
9. Кубрякова Е.С. Что такое словообразование. – М.: Наука, 1965. – 77 с. .
10. Ломоносов М.В. О именах числительных. – Ломоносов М.В. Труды по филологии 1739-1758. Полн.собр.соч., М.-Л.: Изд-во АН СССР, 1952. – Т.7. – С.475-478.
11. Mason С.Р. English Grammar Including Grammatical Analysis. – London: Covent Garden, 1984. – 271 p.
12. Moskalskaya O. Grammatik der Deutschen Gegenwartssprache. – М.: Hochschule, 1975. – 366 s.
13. Почепцов Г.Г. Синтагматика английского слова.– К.:Вища школа, 1976. – 109 с.
14. Смирницкий А.И. Морфология английского языка. – М.: Изд-во лит.на иностр.яз, 1959. – 440 с.
15. Швачко С.О. Лінгвістичний статус числівника сучасної англійської мови // Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського державного лінгвістичного університету. Серія: Філологія. Педагогіка. Психологія. – Київ: КНЛУ, 2002. – Вип.№6. – С.349-356.

Контрольні завдання

Наведіть приклади денумеративних утворень.

Визначте тип мотивації у денумеративних конструктах.

Яка різниця між: .

- *twentieth ma twentieths.*
fourth - fourths.
fourteen – forty – fortnight.
ninety – nineteen – ninth.
- *twelve months – a twelve-month.*
between – betweener .
between – among.
tenner – tenths.
in one’s thirties – in one’s forties.
- *Say it in Ukrainian.*

- *first teeth, second teeth, third teeth.*
- *a thousand pardons.*
- *three cheers.*

Лекція 5

5.1 ДИСКУРСИВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ КВАНТИТАТИВНИХ СЛІВ

Поліфункціональність числівників є дискурсивно орієнтованою. Номінативна функція числівників полягає в позначенні результатів пізнання. В когнітивній функції числівників віддзеркалюється складний шлях осмислення категорії кількості (від предметного значення до абстрактного). Прагматична функція числівників реалізується у фразеологічному контексті, в їх емоційно-експресивному навантаженні.

Як відомо, в лексико-семантичному полі кількості англійські числівники посідають центральне місце, що зумовлюється низкою діючих чинників, а саме: регулярною співвіднесеністю з рядом натуральних чисел, використанням у прямій та непрямій лічбі, спроможністю позначати точну, неточну та невизначену кількість, заміщати лічильні слова, поповнюватися новими номінаціями чисел, фразеологізуватися та дискурсивно детермінуватися.

Номінативна функція числівників є універсально діючою на векторах нумеративної та квантитативної субфункцій. Перша субфункція використовується при позначенні непередметних, реляційних відношень - при лічбі, математичних процесах додавання, віднімання, множення, ділення – безвідносно до дискретних предметів, абстрактно, нумеративно.

Нумеративна функція числівників реалізується в точних дискурсах, математичних та інших текстах, в яких номінуються процеси над числами, а не предметами. Із зміною дискурсів міняються поверхневі та глибинні структури нумеральних словосполучень, особливо - їх лексичне наповнення.

Словотворча валентність числівників віддзеркалюється в основних моделях, діючих в сучасній англійській мові. Дискурсивні характеристики є прозорими в okazіональних утвореннях. Позадискурсивні характеристики носять універсальний характер. Потреба в нових словах забезпечується мовним матеріалом, діючими законами і нормами системи.

Динамізм числівників підтверджується їх словотворчою активністю, можливістю заповнювати семантичний простір англійської мови та дискурсивно детермінуватися, що є прозорим у процесі лексикалізації, появи інновацій.

Числівники в сучасній англійській мові вживаються з дискретними іменниками, або їх заміниками: *NumN₁* - з назвами живих істот, *NumN₂* - з назвами природних об'єктів та артефактів, *NumN₃* - з назвами дій, процесів, явищ, понять, *NumN₄* - з назвами числових та дименціональних величин. Наприклад: *NumN₁* - *three birds, six lions, four drivers*; *NumN₂* - *two eggs, one cigar, three medals*; *NumN₃* - *two ideas, two directions, one answer*; *NumN₄* - *two dozens, three scores, three ounces, four yards*.

Аналіз спортивних та економічних текстів у газетному дискурсі, діалогічних текстів та авторської мови в художньому дискурсі свідчить про спільність моделей з нумеральним компонентом, з одного боку, та їх (моделей) залежності від дискурсу, з іншого.

В текстах прози та діалогу найчастіше представлені моделі *NumN₄*, хоч вони значно уступають реалізації цієї ж моделі в газетному дискурсі. В художньому дискурсі компоненти *N₁, N₂, N₃* представлені багатю палітрою номінацій, що залежить від характеру артетекстів та авторських інтенцій. Дискурсивний характер мають також в нумеральних словосполученнях постпозитивні (*N₁, N₂, N₃, N₄*) та препозитивні елементи - специфікатори (**Sp**). Останні частиномовно представлені прислівниками, прикметниками та займенниками.

Звернення до дискурсу, його впливу на характер функціонування мовних одиниць дає можливість по-новому осмислити частиномовні кореляти нумеральних одиниць, у

нашому випадку - числівників сучасної англійської мови. Емпіричні факти текстів різних реєстрів свідчать про те, що числівники в умовах синтагматики спроможні реалізувати значення приблизної або невизначеної кількості. В економічних текстах спрацьовують спільні із спортивними текстами тенденції нумеральних словосполучень.

5.2. ДИСКУРСИВНІ ПАРАМЕТРИ КВАНТИТАТИВНИХ СЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ: ДОМЕНИ ЛІЧБА Й ВИМІРЮВАННЯ

У практиці лічби використовуються поряд з числівниками і лічильні слова типу *brace, yoke, span, pair, couple*, дослідження яких має неабияке значення для розуміння природи слів квантитативного змісту (їх виникнення, становлення, функціонування), для усвідомлення основних етапів пізнання кількісних відношень об'єктивного світу.

Історія слова *brace* відбиває ту роль, яку грала рука в процесі лічби і виміру. *Brace* відноситься до романських запозичень, його етимологічні паралелі прослідковуються у старо-франц. *brace, brase* - "дві руки", лат. *brachium, brachia* - "рука", "руки", рос. *бра, браcлет*. В англійську мову це слово було запозичено у значенні "дві руки". У новому оточенні воно збагатилось предметним і кількісним значенням. У вимірювальній лексиці деякий час це слово функціонувало паралельно зі словом *fathom*: *They have built a tomber ... a brace and a half high* (OED 1599); а потім було витіснено словом *fathom*. У семантичній структурі слова *brace* виділяється сема парності. Спочатку воно вживалося на позначення тварин, предметів. У сучасній англійській мові *brace* реалізує конотативне значення в іронічному плані. Пор. *Huck was given a seat and the old man and his brace of tall sons speedily dressed themselves* (M. Twain).

Предметне значення слова *brace* було вихідним, первісним. Воно дало асоціативну основу для виникнення кількісних значень. Семантичну еволюцію *brace* можна

представити таким чином: “упряжка для собак” → ”собаки в упряжці” → “дві тварини” → “два”.

Шлях від предметного до абстрактного значення пройшли також кількісні слова *yoke*, *span*, збагативши свою смислову структуру числовим і вимірювальним значенням. Етимологічні паралелі слова *yoke* (др. англ. *zeos*) прослідковуються в інших словах: др. сакс. *juc*, готськ. *yak*, лат. *jugum*, санскр. *yuga*, *yo'gya*, рос. *уго*. В стародавньому Римі мірою землі була “упряжка” (*yugum*). Ця назва виникла в результаті асоціативних зв'язків між знаряддям праці і ділянкою землі, яку виорювали за один день. З часом це слово набуло значення “два”.

Аналогічну еволюцію пройшло і слово *spare*. Пор. *span* - “відстань між опорами” : “п'ядь” → “міра довжини”, “упряжка” → “пара тварин” → “пара”, “два”.

Значення парності *span* реалізує в англійській мові на території Канади, Африки, США для позначення кількості биків, коней, слонів.

У сучасній англійській мові це значення частіше реалізується у словах *couple*, *pair*. У смисловій структурі слова *couple* спочатку з'явилося значення “упряжка”, “пристрій для тварин” [4:99]. З часом слово *couple*, як і слова *span*, *yoke*, *brace*, що мали вихідне значення, збагачується семою парності. Значення “те, що об'єднує двох” (“*that what unites two*”) дає основу для виникнення значення парності (“*a union of two*”, “*pair*”). В сільськогосподарській лексиці *a couple* має значення “овечка з ягнятком”. Для слова *couple* притаманна омонімія форм однини і множини, що властиве і іншим словам на позначення парності. Пор.: *a thirty couple of hounds; he gave to us 6 couple of conyes; four pair of shoes; three brace of pistols* тощо.

На відміну від слова *couple*, що вказує на пару різних предметів, тварин, людей, слово *pair* номінує певну відповідність. Пор. *a couple of dollars(eggs, boors, rabbits), a pair of shoes*. Спостереження показують, що *pair* частіше сполучається зі словами *eyes, ears, lips, jaws, arms, hands, heels,*

legs, wings, curtains, doors (foldings), sleeves, shoes, breeches, trousers, scissors, tongs, spectacles.

OED відзначає, що для слова *pair* притаманна омонімія форм і синтаксичний зв'язок прилягання: *a pair gloves, three pair gloves*. Пор.: нім. *ein Paar Handschuhe, drei Paar Handschuhe*. Іменники лічби (слова-лічильники), в яких реалізується значення парності (*brace, yoke, span, couple, pair*), характеризуються специфічною дистрибуцією. Вони вступають у гіпонімічні відношення з числівником *two*, який може взаємозмінюватись із кожним із цих слів. Але лічильні слова із семою парності обмежені у своїй дистрибуції. Так, *brace* сполучається зі словами *hounds, deer, fish*; *span* зі словами *horses, elephants*, а *yoke* зі словом *oxen*. Дистрибутивні можливості слів *pair, couple* значно ширші. Слова *span, yoke, brace* обмежені у своєму узусі і відносяться до раритетів.

Селективний характер квантитативних слів проявляється також і в позначенні невизначеної кількості: тотальності, сумарності, збірності, партитативності тощо. Пор.: *school of fish, a piece of wood, a bar of chocolate, a pile of papers, a flock of birds, a herd of cows, a nest of rabbits, a staff of servants, a team of horses, a bale of cotton, a bundle of rags, a pack of cards, a set of china* тощо.

Селективність в англійській мові проявляється і при позначенні “багато” і “мало”: з іменниками, що підлягають лічбі, вживаються квантифікатори *a few, many*, а з іменниками, що не піддаються лічбі - *a little, much*.

В англійській мові значення множинності, юрби, кучі передається різними словами в залежності від характеру позначуваних сукупностей. Пор.: *a hoost of men, a congragacyon of people, herd of deer, a watch of nightinggale, a skulk of foxes etc.*

Предметні значення реалізують у своїй смисловій культурі не тільки слова лічби, але також слова міри і ваги, які за своїм походженням відносяться до назв частин тіла *ell, nail, fathom, foot*, знарядь праці *yoke, perch, rod, pole, chain*, земельних ділянок *acre, hide, furlong*, посуду *ton, bushel, chaldron, pint*. У зв'язку з тим, що слова міри і ваги виникли пізніше, ніж

числівники, у їх смислових структурах легко прослідковується генезис від предметного до кількісного значення. У тих випадках, коли слова міри і ваги походять від числівників (*mile, hundredweight*), у їх смисловій структурі не етимологізується предметне значення. Це значення притаманне також слову *dozen*, яке було запозичене у середньо-англійській період із латинської мови через французьку. Форми слова *dozen* можна зустріти в стар.фр. *dosaine*, лат. *duodecim*, нім. *Dutzend*, укр. дюжина. *Dozen* походить від числівника *duo* “два” і „*decim* “десять”, що за адитивним принципом утворили слово із значенням “дванадцять”. *Dozen* і по цей час використовується у мові. На відміну від інших слів лічби *dozen* набуває форму порядкового числівника *dozenth*. Часте вживання *dozen* призвело до його використання у фразеологізмах типу *Baker's dozen, devil's dozen, long dozen, printer's dozen, to talk nineteen to the dozen, to have dozens of things to do, to have dozens of chances* ets. У своїх висхідних зв'язках *dozen* відрізняється від інших слів лічби, в тому числі і від *score*. Останнє було запозичене із скандинавської мови у середньоанглійській період. Форми *score* проглядають в англійській мові пізнішого періоду *scar* - “зарубка”, “лінія”, “мітка”; серед.ісл. *scor, scora*, швед. *skare*, герм. *skor* - “драпина”, “лінія”, “мітка”. Числового значення слово *score* набуло в процесі обліку овець (було зручно лічити по 20 штук і робити відповідні зарубки на палиці). Вігезимальний рахунок знаходив своє застосування у кельтів [3:41]. Як і інші кількісні слова (*brace, yoke, span*) *score* використовувалось у вимірювальній лексиці для позначення ваги (20-21 фунт) тварин. OED датує цю міру 1460 р. Дименціональна міра, що дорівнювалась 20 крокам, також позначалася словом *score*. Використання цього еталону датується 1672 р. *Score* довгий час використовувалось в Англії у практиці ведення податкових і боргових операцій, що було пов'язане з системою зарубок, бірок.

Практика паралельних мовних позначень - явище розповсюжене. Поява кількісних слів у конкретних мовних системах обумовлена дією екстралінгвістичних факторів. У

персидській мові, наприклад, наявна велика група лічильників, функціонування яких обумовлено характером об'єкта, що позначається. Так, для лічби дерев використовується позначення кореня, при лічбі будинків - дверей, при лічбі каналів - джерела, при лічбі тварин - голова, при лічбі машин - станки, при лічбі знарядь - ручки, рукоятки, при лічбі тварин – нашійники [1].

У російській мові виокремлюється лічильники *душа, штука, голова, дом, раз, место*. Слова цієї групи не входять в систему звичайної лічби і не утворюють послідовного ряду. Вони використовуються при лічбі обмеженого кола предметів. Пор. рос. *зал на 40 мест, 20 голов животных, деревня в сто домов, 100 душ населения* тощо. Слова цього типу несуть інформацію про семантичний розряд слів - об'єктів лічби, виконуючи роль посередника між числівником і іменником.

Слова лічби виступають в якості неосновних позначень кількості; вони не виражають абстрактних числових понять. Але ці слова реалізують предметне значення, чим суттєво відрізняються від числівників. Слова лічби не можуть позначатися цифрами, їх сфера вживання обмежена. Несумісним, наприклад, є сполучення *раз відро, раз чоловік, трійка кілограм, п'яток вилок*. Лексеми *раз і один* не можуть взаємозамінюватися.

Але і лічильникам, і числівникам притаманні загальні тенденції. Кількісні слова, що реалізують сему числа, позначені біфункціональністю, вони реалізують як точне, так і невизначене число. Пор. англ. *3 dozen eggs :: dozens of eggs, three score years :: scores of years, a hundred people :: hundreds of people*.

Слова лічби у своїй еволюції можуть зближуватися з числівниками: реалізують омонімічні форми однини і множини [2:58; 5:104] і наслідують порядкові числівники (*dozen – dozenth*).

Зближення числівників і лічильників ілюструється процесом уніфікації, включенням числівників в одиниці типу *forty yard distance, every 10 minutes, that 2 hundred pounds, 2 cricket elevens*.

Сингулярні риси групової множинності засвідчується дієсловом, що співвідноситься із груповим сполученням, або означенням. Пор. *There were three doctors that he knew (E.Hemingway). Three weeks was twenty - one days (E.Hemingway). But that three thousand miles was closs enough for Eddie (A.Saxton). Every ten or twelve miles they stopped at a siding to set out a car or pick one up (A.Saxton). For a full ten minutes he dared not to look at Christine (A.Cronin).*

До засобів “уніфікації множинності” відносяться, на думку О.Есперсена, слова *another, whole, this* та артикль. Пор. *Another ten days, a whole twenty pounds, a whole threescore and ten years, a miserable five month, this six months.*

Процес уніфікації вбачає учений і в лексикалізованих одиницях типу *sixpence, twelfmonth, fortnight* [2:108-114].

Субстантивация числівників, набуття ними предметного значення свідчить про їх семантичну близькість до слів лічби. Пор. *In the thirties, on all fours, to wander in twos, threes, fours.* Часто представлені субстантивизовані числівники у математичних текстах: *2 threes, four fives, five tens.*

В сучасній англійській мові слова міри і ваги (А), слова лічби (Б) і числівники (В) реалізують загальну квантитативну функцію, що дає підставу думати про їх схожу еволюцію.

Семантичний генезис груп А і Б розкривається за допомогою лінгвістичного аналізу, осмислення емпіричних фактів. Еволюція смислових структур групи А і Б знаходить своє відбиття у такому генезисі: а) предметне значення → б) предметно-кількісне значення → в) невизначено-кількісне значення → г) визначено-кількісне значення → д) невизначено-кількісне значення. Спільність семантичних зрушень а), б), в), г), д) класів А і Б, приналежність класів А, Б, і В до одного семантичного поля, подібність деяких формальних показників, ідентичність в), г), д) класів А, Б, В, наявність залишкових аспектів а), б), в) у класі В свідчить про аналогічне становлення числівників, семантичне зрушення від предметного до кількісного значення (а, б).

Аналіз смислової структури квантитативних слів англійської мови засвідчує схожість генетичного розвитку, семантичну конгруентність мовних позначень кількості.

Література

1. Галунов Р.А. Нумеральные слова в персидском. - В кн.: Языковедные проблемы по числительным. - Л.: Изд-во Ленингр.ун-та, 1927, ч.1, с.202-210.
2. Jespersen O. A Modern English Grammar of Historical Principles. Part II. Syntax. Vol. I. - London: Allen and Unwin Ltd. 1949. - 511 p.
3. Mason C.P. English Grammar Including Grammatical Analysis. - London: Covert Garden. 1884. - 271 p.
4. Smith L.P. The English Grammar. - London - New York - Toronto. 1966. - 138 p.
5. Strang B.M. Modern English Structure. - London: Edward Arnold. 1969. - 251 p.
6. The Oxford English dictionary ed. By James A.H.Murray, Harry Bradley, W.A.Craigie, C.T.Onions, v.I-XII with Supplement and Bibliography. - Oxford: Clarendon Press. 1933. Repr.1961.

Контрольні завдання

1. Прокоментуйте метазнаки *текст, дискурс, функція, семантичний обсяг, семантичний зсув, вторинні конструкти*.
2. Визначте витоки (предметний етап) слів-вимірювачів.
3. У чому полягає семантична атракція квантитативних слів?
4. Прокоментуйте процеси термінологізації і детермінологізації квантитативних слів.
5. У чому полягає процес уніфікації кількісних слів?
6. Як корелюють між собою нумеральні та лічильні слова – базові одиниці ЛСПК?

Лекція 6

СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ СЛОВОСПОЛУЧЕНЬ З НУМЕРАЛЬНИМ КОМПОНЕНТОМ – ЧИСЛІВНИКОМ

В англійській мові виокремлюється група фразеологічних словосполучень, у яких структурним елементом виступає числівник - ФС (ч). ФС(ч) належать до багато аспектних мовних явищ з певною структурою і семантичним навантаженням. Дослідження даних одиниць викликане безперечною зацікавленістю вивчення ідентифікації їх етимологічних і структурно-семантичних особливостей, з одного боку, та розпізнання їх тенденцій еволюції числівників, з другого боку. ФС (ч) характеризуються притаманною для них відтворюваністю, відносною стабільністю структурних елементів над якою тяжіє семантична цілісність [1; 2; 5; 9; 10]. Компоненти ФС (ч) здатні семантично модифікуватись – повністю або частково. У зв'язку зі втратою первісного значення числівники у ФС (ч) переходять в розряд потенціальних слів або слів, що зберегли певну смислово спрямованість [5: 8]. Пор. : *one and all* “всі як один”, “всі без винятку”; *one in a thousand* “дуже рідкий, один на тисячу”; *one or two* декілька раз”; *two bits* “монета в 25 центів”; *in two twos* “моментально”, “зразу”; *put two and two together* “зробити висновок з фактів”, “зрозуміти що до чого”; *three sheets in the wind* “море по коліна”, “п’яний”; *not worth three straws* “гроша мідного не вартий”; *four eyes see more than two* “розум добре – а два краще”; *eighteen carat lie* “відверта брехня”, “зухвала брехня”; *twenty and twenty times* “раз за разом”, “повторно”; *the upper ten (thousand)* “верхівка суспільства”, “невелика елітна група” тощо.

Числівники у перемінних сполученнях в основному співвідносяться з реальними об'єктами, вказують на їх точні, приблизні кількісні характеристики. На значення числівників в умовах фразеологічного оточення суттєву роль відіграють компоненти контексту, перехрещення і включення їх смислів у семантику цільної одиниці. Загальний смисл ФС (ч) обумовлюється сукупністю значень складових: *forty winks* “короткий сон”, “сон уривками”, “сон прихопцем” *as two thieves* “ширий, нерозлучний друг”, “водою не розіллєш”. Пор.: *Why, ma'am, Amos Colvin and me were thicker than two thieves for more than ten years (O. Henry). While I and waited and did my best to put two and two together (S. Maugham). Guidi was already talking defensively, ten to the dozen, as she said Gater (M. Spark). He was shaven and his coat was decent and his neat black, ready four-in-hand had been presented to him by a lady missionary on Thanksgiving Day (O. Henry).*

Залучення одного і того ж числівника у різні фразеологічні оточення сприяє семантизації різних значень (смислів). Так, наприклад, ФС (ч) з компонентом *one* виступають носіями значення відокремленості (*one and only, one and the same*), відповідності, рівності (*one man one vote, one vote one value*), унікальності (*the only one, there is one good wife in the country*), паукальності (*the voice of one man is the voice of no one*), одиничності (*one at a time, one move away may lose the game*), часової невизначеності (*one evening, one day, one time*). Переосмислення числівника у ФС (ч) впливає на її семантичну модифікацію, сприяє втраті кількісного значення, переміщенню ФС до поля якісної оцінки. Пор. : *To put two and two together* “зробити висновки”, “зрозуміти що до чого”; *as clear as two and two makes four* “ясно, як два на два – чотири”; *no two ways about it* “неминуче”, “другого виходу нема”; *to know how many beans make five* “бути собі на умі”; *two can play at that game* “подивимось, чия візьме”; *three sheets in the wind* “зовсім п'яний”, “море по коліна”.

ФС (ч) з десемантизованими числівниками функціонують у мові для позначення особливих ознак предметів, явищ, при

цьому числове значення числівників служить ключем до мотивації цілої одиниці. Пор.: *four-in-hand* “галстук – самов’яз”; *two dogs over one bone* “голодні, злі”; *the Four Seas* “моря, що омивають Великобританію”; *the Seven Seas* “водорозділи нашої планети”, “всі водні простори”; *to talk ten to the dozen* “говорить безперестанку” та ін.

Позбавлення числівниками у ФС (ч) числового змісту приводить до десемантизації, до втрати сем точної кількості, до їх залучення до поля невизначеної кількості [4], до використання при передачі контрасту, вираження понять “багато”, “мало”. Пор.: англ. *one in a hundred, one to thousand, a stitch in time saves nine, two heads are better than one*; рос. *ум хорошо, а два лучше, старый друг лучше новых двух, за семью замками*, укр. *біда не ходить одна, а з дітками, в трьох соснах заблуdivся на всі чотири сторони* та ін.

При повній десемантизації числівника ФС (ч) переходить до розряду кількісно-оціночних одиниць. Пор.: *dressed up to the nines* “одягнутий модно, зі смаком”; *nine worthies* “знамениті люди”; *to give presents by nines* “виражають глибоку повагу”; *a cat has nine lives* “живучий” [6: 120-121].

Про семантичну модифікацію числівників, їх часткове або повне позбавлення кількісного значення свідчать такі чинники:

- заміна числівників у ФС (ч) іншими кількісними словами: *to make ends meet together to make both ends meet* “зводити кінці з кінцями”; *for two pins, for a pin* “за пустяк”, “за дрібницю”, “за дурницю”; *at one time, at a time* “зразу”, “за один раз”; *not one bit, not a bit* “ні капельки”, “ні чутки”;
- взаємозамінюваність числівників у ФС (ч) при повному збереженні смислу: *to look two ways for Sunday – to look nine ways* “сильно косити очима”, “страждати косоокістю”; *forty winks – nine winks* “короткий сон”, “сон обривками”; *to have two strings to one’s bow – to have more than one string to one’s bow* “додатковий спосіб”, “друга професія”; *to talk nineteen to the dozen – to talk ten to the dozen* “говорить не

замоваючи”, “говорить не перестаючи”; *to be in two minds – to be in twenty minds* “бути в нерішучості”;

- заміна числівника у ФС (ч) другим словом : *saying and doing are two (different) things* “скоро казки розповідаються, та не скоро справи робляться”; *two (company) in distress makes sorrow less* “на миру і смерть красна”; *to come out of one (the some) footing* “на рівній нозі з ким-небудь”, “на рівних умовах”;
- опущення числівника у ФС (ч) без зміни смислу полілексемної одиниці: *as like as (two) peas* “однакові як дві краплі води”; *as cross as (two) sticks* “не в душі”, “не на жарт роздратований”; *as drunk as (seven) lords* “п’яний як ніч, як чіп, як ключ, як дим”.

Висхідні асоціації ФС (ч).

ФС (ч) у своїй еволюції беруть свій початок серед перемінних сполучень, утворюючи з останніми омонімічні пари. Об’єктивним показником характеру сполучення (перемінного або стійкого) виступає контекст. Пор.: англ. *Whenever groups of man from the fighting were in town for the night, dinners were given for them and after words there was dancing and the girl, outnumbering the men ten to one made much of them and fought to dance with them (M.Mitchell). No, he thought, at last ten to one he isn’t in (J.Galsworthy). You are, said the King. Nearly two miles high – added the queen (Carroll). He will fright ten every head of game within ten miles, and I have to kill for two these days (R.Kipling)*; рос. *И дал нам забавляются дыню, свернувшуюся в три погібели, словно змея, которую называл он турецкою (Н.Гоголь)*; укр. *Розвій, вербо, сімсот квіток рано-рано (народна пісня).*

Дослідження етимологічних джерел ФС (ч) допомагає розпізнанню соціальних факторів їх виникнення. Так, ФС (ч) *The three golden balls* “лавка торговця” виникла під час появи перших банкірів у Європі. На гербі багатії сім’ї за прізвищем Медичі були намальовані три шари, що лягло в основу назви їх банку, потім – інших фінансових установ. Математичні асоціації номінації спостерігаються і в інших ФС (ч). Пор.: англ. *three*

R's, seven liberal arts. Початкова кількість предметів, що вивчалися в навчальних закладах Англії, послужило основою для позначення циклу спеціальних курсів, число яких не є стабільним. Затемнення первісного смислу [7: 47] прослідковується у ФС (ч) *Three Tailors of Tooley Street* “невелика група людей, що вважають себе представниками всього народу” [5: 904]. Причиною семантичної деривації даної одиниці послужив той факт, що троє кравців зазначеної вулиці звернулись до англійського парламенту з вимогою від імені всього народу. Їх кількісна представленість стала іронічно провербальною і ввійшла до фразеології англійської мови.

ФС (ч) *Chiltern Hundred* бере початок від вільного словосполучення. В графстві Оксфордшир і Бакінгемшир у ХУІІ було багато розбійників. Для боротьби з ними була заснована Чілтернська сотня. Початкова кількість охоронників порядку лягло в основу назви групи людей [5: 490]. ФС (ч) *there are one or two traders* “декілька запеклих конкурентів” виникло в процесі стягнення *one or two* “декілька” і *two of a trade* “два незгодні між собою спеціаліста”. Пор. *There are one or two traders, of course, but we take care to make them behave* (*S. Maugham*). Семантика нового фразеологізму мотивується перетинанням значень вихідних одиниць. Позначення людей за кількісним складом стало мовною традицією і знаходить своє відбиття в поєднаннях типу *the upper four hundred* “верхівка фінансового і промислового капіталу США”. Переосмислення прослідковується і в ФС (ч) *one dollar a year man* “багата людина, що прийшла на державну службу за чисто символічну зарплату”.

Серед ФС (ч) виділяються і другі американізми типу *the old thirteen* “старий державний прапор США”, *to feel like a million* “прекрасно себе почувати”, *to go like sixty* “нестись стрілою”, “нестись щодуху”, *long nine* “дешевша сигара” та ін. Американський вираз *two bits* “монета в 25 центів” виник в результаті поєднання сполучень *a long bit* “монета в 15 центів” і *a short bit* “монета в 10 центів”, сумарний зміст яких відбився в інновації. Вивчення етимологічних джерел допомогло не тільки

виявити причини появи ФС (ч), але й вияснити характер їх семантичної еволюції, дієвість соціальних факторів.

В Шотландії в XV – XVI 69аб. використовувалась монета *plack* вартістю в 4 пенси, назва якої збереглась у сполученні *two and a plack* “дріб’язок, дрібні гроші”. Перетворення слова *plack* в архаїзм призвело до повного розриву між вільним і стійким сполученням, стало лінгвістичним показником виникнення фразеологічної одиниці. Етимологічними витоками ФС (ч) можуть слугувати реальні (пор. уже згадувані ФС (ч) *tailors of Tooley Street, the old thirteen, the three balls* і ін.) та ірреальні події, повір’я, біблійні сказання, міфи. ФС (ч) *the three sisters* “богині людської долі” з самого початку співвідносилась з міфологічними образами мойри і парки, які вважались у еллінів і римлян володарками людської долі. ФС (ч) *the Seven Sisters* “сузір’я Тільця” за легендою позначало “сім дочок Атланта і Глейони”. За часів Олександра Македонського крилатим був вираз “сім чудес”, що використовувався на позначення кращих споруд світу, відзначених грандіозністю і художнім смаком: Єгипетські піраміди, “вісячі сади Семіраміди” у Вавілоні, статуя Зевса в Олімпії роботи Фідія, Колосс Родоський (статуя на о. Родос), храм Артеміди в Ефесі, Галікарнаський мавзолей, маяк в Олександрії. В даний час цей вираз характеризується більш широкою сферою вживання. В англійській мові використовуються і інші ФС (ч) з компонентом *seven* (*Seven deadly sins, seven-leagued boots* і ін.).

Своєю інтенсивністю лексикалізація вільних нумеральних сполучень зобов’язана перу англійських письменників [3]. Пор.: *Two little tales* (M.Twain), *and 1.000.000 Bank note* (M.Twain), *Two Gentlemen of Verone* (W.Shakespeare), *Twelve men* (Th.Dreiser). *Two on a Tower* (J.Lindsay), *Songs of Two Nations* (H.J.Swinburne), *120 million* (M.Gold) і ін.

Десемантизація нумеральних компонентів проявляється у ФС (ч), що реалізують кількісний контраст. Створенню ефекту протиставлення допомагає використанню числівників з різним числовим наповненням. Пор. англ. *four eyes see more than two; two is company, but three is none*; рос. *у семи нянек дитя без*

глазу; одна ягода в сорок два года; у одного вола двух шкур не дерут; семи смертям не бывать, а одной не миновать; за двумя зайцями погонишься, ни одного не поймаешь; семь бед – один ответ.

Значення контрасту ФС (ч) створюється за допомогою кореляції числівників і квантитативних слів. Пор. : англ. *an hour in the morning is worth two in the evening; if you run after two hares, you will catch neither*; рос. *десять раз примерь, а один отрежь; на день 70аб погод; сто пятниц на неделю* та ін.. Для виразу контрасту в англійській мові у ФС (ч) часто використовується числівник *one*, що протистоїть за значенням іншим числівникам або кількісним словам: *one bird in hand is worth two in the bush*, “краще синиця в руках, ніж журавель в небі”; *one hour in the morning is worth two in the evening*, “утро вечера мудренее”, “ранок покаже”, “завтра буде видніше”; *one in a thousand*, “один на тисячу”, “рідкий”; *one in a million*, “один на мільйон”, “дуже рідкий”; *one link broken, the hole chain is broken*, “одна ланка зламана – весь ланцюг порушений”, “кігтик застряг – пропав птах”; *one drop of poison infects the whole ton of wine*, “ложка дьогтю в бочці меду”; *one for the pot*, “одна ложка для гостя” [8: 210].

На позначення значення “багато” у ФС (ч) використовується числівник високого порядку (*to have fifty things to tell smb.*” Мати багато новин для когось”; *thousand and one* “дуже багато”) ФС (ч) даного типу руйнують реальну достовірність фактів, порушують кількісну уявність і виступають емоційним засобом омовлення перебільшення.

У художніх творах ФС (ч) використовується для створення яскравих гіперболічних образів: англ.. *The thousand and one stories are being told every day (O.Henry). Ring out the thousand years of war ring in the thousand years of peace (H.Tennyson)*. Пор. рос. *В сто сорок солнц закат пылал (В.Маяковский)*.

Значення невеликої (паукальної) кількості виражають фразеологізми, що включають до свого складу числівники з незначною різницею на одну одиницю (*one or two* “один або

два”, “декілька”; *two or three* “два або три”, “декілька”; *four or three* ”три або чотири”, “декілька”). Пор. *Mrs. Davidson pointed out the best schooner, moored two or three hundred yards from the sids (S.Maugham). To the best of my belief we met for the first time three or four weeks ago when you and your wife were good enough to come and have a lunch with me (S.Maugham).*

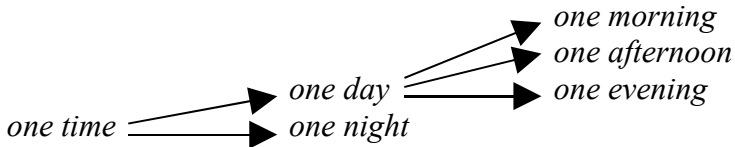
Серед засобів позначення паукальності виділяється структурний тип з компонентами *within, not: within a hundred miles*, “недалеко”, “рядом”; *not able to put two words together* “не вміти пов’язати і двох слів”; *in time of prosperity friends will be plenty, in time of adversity not one among twenty* “друзі пізнаються в біді”.

Значення малої та дуже малої кількості в англійській мові виражається цілою групою фразеологічних одиниць, об’єднаних спільним значенням : *for two pins; for a pin; not worth tree straws; not worth a bean (button, curse, damn, darn, dern, doit, dump, farthing, fig, groat, halfpenny, jigger, old song, pin, pinch of smiff, rap, row of beans, row of pins, rush, snap)* і ін.

Поряд зі значенням великої, малої кількості ФС (ч) виражають значення тотальності і партитативності, що обумовлюється семантикою компонентів. Пор.: *all and one* “всі без винятку”; *from the four corners of the world* “зі всіх боків”; *nine times out of ten* “у більшості випадків”; *ninety-nine out of a hundred* “майже все” та ін. Значення високого ступеня імовірності в англійській мові виражається за допомогою структурного типу “*Num+Pr+one*”: *six to one, ten to one, twenty to one, hundred to one, thousand to one* та ін. Пор.: *Ten to one, they’ve smuggled him on board a ship (A.Christie). My boy is giving twenty to one that he never gets into that courtroom (H.Robbins). I knew it was a foolish thing to do for the chances against us were a thousand to one (S.Maugham). But you must confess the chances are a million to one against it (S.Maugham).*

Імовірність реалізації або нереалізації згадуваного в тексті явища виражається за допомогою ФС (ч) з числівниками високого порядку, що знаходяться в опозиції до числівника *one*.

У ФО (ч) числівники можуть виконувати функцію як головного, так і залежного члена. Пор.: *one by one, to be hard on thirty, to never see twenty*. Залежність нумерального компонента наочно проявляється у сполученнях наступного інклюзивного ряду:

Структура сполучень цього ряду може розширюватися за рахунок прикметників типу *fine, beautiful, dreadful*, що співвідноситься з головним словом. Пор.: *One time in the night I awoke up and knew that Gatherine was awake too (E.Hemingway). One morning I awoke about three o'clock hearing Gathrine stirring in bed (E.Hemingway). One evening after dinner – I will not particularise the day – my friend and I were sitting in the room (A.Christie). Perhaps I'll surprise you one fine day, my lady (A.Cronin).*

У ФС (ч), що реалізують приблизні вікові характеристики, стабільними виступають проклітичні компоненти, а варіативними - числівники, що змінюються у межах назв десятків і утворюють ядро конструкції *to be past + Numeral, on the side of + Numeral, to be hard on + Numeral*. Пор.: *to be hard on twenty / thirty years* “далеко за двадцять, тридцять”; *to be past ten / twenty / thirty* “за десять, двадцять, тридцять”; *one will never see twenty/ thirty again* “йому за двадцять, тридцять”; *on the shady side of 20/ 30* “більше двадцяти, тридцяти”; *on the wrong side of 20/ 30* “за двадцять, тридцять” та ін. Пор. також: *She was in full evening dress, with a white tie and a collar that was been out of fashion for hard on thirty years (S.Maugham). But the kid was past twenty (O.Henry).*

Серед ФС (ч) виділяється ціла група одиниць, що співвідноситься з поняттям точного числа: *two and two, two by two* “попарно”, “по двоє”; *two negatives make an affirmative* “два заперечення відповідають ствердженню”; *four corners of the world* “чотири сторони світу”; *a hundred per cent* “на сто

процентів”; *a great (long) hundred* “сто двадцять”; *two-party system* “двохпартійна система”; *two-piece suit* “жіночий костюм “двійка””; *three-quarter* “портрет, що показує три чверті обличчя”; *the four seas* “чотири моря, що обмивають Велику Британію (Північне, Ірландське, Атлантичний океан, Ла-Манш)”; *in two* “надвоє”; *one and only* “єдиний”; *the last but one* “передостанній”; *the next but one* “попередній” та ін. Пор.: *Our last curate but one-guite a magical effect.. All the girls come to church-evening service as well as morning (A.Christie). She gave a long grasp, it was not exactly a scream, it reminded me oddly of a piece of silk torn in two (S.Maugham).*

Серед ФС (ч), що реалізують значення точності, виділяється структурний тип *Num₁ prep Num₂* : *one by one* “по одному”, “один за одним”; *two by two* “по двоє”, “попарно”. Вирази цього типу вказують на характер дії (“з’являтися по одному”, “один за другим”, “по двоє”), сумарна множинність визначається при цьому за допомогою уважного прочитання тексту. Пор.: *Mouglie was still deeply interested in the peddles and he did not notice when the wolves came and looked at him one by one (R.Kipling). The girls of the seashore and harbours waited two by two for the troops an shore leave from ships which had managed to enter the day safely (M.Spark).*

Частіше інших у ФС (ч) реалізуються числівники *one, two*. ФС (ч) з цими елементами реалізують як кількісні так і якісні значення. Останні виникають в результаті “затемнення” кількісних значень одиниць (див.табл.6).

Таблиця 6

Реалізація ФС (ч) кількісних та кількісно-оціночних значень

ФС (ч)	Кількісні значення	Кількісно-оціночні значення
1	2	3
two and two	попарно	
two by two	по двоє	
two bits	25 центів	
two dogs over one bone seldom agree		двом собакам однієї кістки не поділити

two in distress make sorrow less		на миру і смерть красна
in two	пополам	
in two twos		негайно

Продовження таблиці 6

1	2	3
two and a plack	дрібна сума	
two and two make four		само собою розуміється
two by four	незначний	
two can play at that game		подивимося, чия візьме
two of a trade		люті конкуренти
two or three	декілька	
when two ride on one horse, one must sit behind		кожному своє місце
two heads are better than one	одна голова добре , а дві - краще	
two upon ten		уважно дивитися, бути уважним
to be in two minds		бути в нерішучості
when two Sundays meet together		ніколи

Тенденція ФС (ч) виражати кількісні та якісні ознаки підтверджується фактами англійської та української мов. (див. табл.8)

Таблиця 7

Семантична наповнюваність ФС(ч) англійської та української мов

ФС (ч)	Кількісні значення	Кількісно-оціночні значення
1	2	3
three cheers		хай живе!

Not worth three atraws		гроша мідного не вартий
one over the eight		бути напідпитку, під чаркою

Продовження таблиці 7

1	2	3
three tailors of Tooley Street	невелика група людей	
nine day's wonder		злоба дня
four eyes see more than two	розум добре, а два – краще	
одного поля ягоди		однакові
один з сошкою, а семеро з ложкою		нерівність
у семи няньок дитина без ока		безвідповідальність
розум добре, а два краще	переважна більшість	
залишитися в одній сорочці		обідніти
в одну дудку грати		діяти узгоджено
у три поверхи лаятися		дуже сваритися
як п'ять пальців		добре знати
під сьома печатками		потайки
у три погібелі		зігнутий
тисяча і одна ніч		неймовірно
сім верств - не околиця		для друга все зробиш
три дня думати	довго думати	
дев'ять гостей - біда, сім гостей - їжа	зайвий гість - зайвий ріт	

ФС (ч), що реалізують кількісні ознаки, співвідносяться з поняттям точної (ТК) і невизначеної кількості (НК). В останньому випадку ФС (ч) виражає значення більшої, малої (паукальної) кількості, тотальності, партитивності контрасту,

ступені імовірності події, явища тощо. ФС (ч) із „спустошеним” кількісним значенням (ОК) використовуються в мові для вираження кількісно-оціночних ознак і створення стилістичних ефектів. Семантична еволюція ФС (ч) в англійській мові представлена послідовністю: від точного кількісного → до невизначеного кількісного → до кількісно-оціночного значення. Переосмислення сполучення, що відбувається на межі груп ТК і НК досягає найвищого ступеня у групі ОК. Переважне вживання одиниць групи ОК свідчить про інтенсивний процес фразеологізації. Група ОК у дослідженому художніх текстах (4800 сторінок суцільної вибірки) представлена частіше, ніж група НК і ТК:

59	117	234
НК	ТК	ОК

У групі ОК найбільш частотним компонентом виступає числівник *one* (47). За ним, за принципом убубання частотності розміщуються *two, three, four, nine, seven, ten, eight*.

У групі ТК серед частотних компонентів також виділяється *one* (38), якому значно поступаються *two, three, four*.

Для групи НК показовим є комбіноване вживання числівників (23). Частіше за інших реалізується *one, two, hundred, thousand* (див. табл.8).

Таблиця 8

Репрезентація нумеральних компонентів у групах ТК, НК і ОК (на матеріалі англомовних художніх текстів)

№ п/п	Нумеральний компонент	ФС (ч)			Всього ФС (ч)
		ТК-група	НК – група	ОК-група	
1	2	3	4	5	6
1.	one	38	18	47	103
2.	two	19	4	33	56
3.	three	9	1	17	27
4.	four	7		18	25

5.	five	5		5	10
6.	six	3		6	9
7.	seven	5	1	14	20
8.	eight	1		6	7

Продовження таблиці 8

1	2	3	4	5	6
9.	nine	2	2	15	19
10.	ten	4	1	7	12
11.	eleven	1		1	2
12.	twelve	2		2	4
13.	thirteen	1		1	2
14.	fourteen	1			1
15.	fifteen	2			2
16.	sixteen				
17.	seventeen				
18.	eighteen			2	2
19.	nineteen			1	1
20.	twenty		1	4	5
21.	thirty			3	3
22.	thirty nine			1	1
23.	forty	1		4	5
24.	forty five	2			2
25.	fifty		1		1
26.	sixty			1	1
27.	sixty four			1	1
28.	seventy			1	1
29.	seventy four	1			1
30.	seventy five	1			1
31.	seventy eight	1			1
32.	eighty	1			1
33.	hundred	6	3	5	14
34.	thousand		3	5	8
35.	million		1	3	4
36.	combined use of numerals	4	23	20	47

		117	59	224	400
--	--	-----	----	-----	-----

В англійській мові частіше за все реалізуються фразеологічні одиниці з числівниками першого десятка. Значно поступаються цій групі ФС (ч) з декількома числівниками. Рідше вживаються в ФС (ч) назви чисел від 11 до 99, а також вузлові числа (діаграма):

288			
1 -10	<u>47</u>		
	комбіноване вживання	<u>39</u>	
	числівників	11 - 99	<u>29</u>
			100, 1000, 1000 000

Аналогічна тенденція прослідковується і в українській мові. Пор.: з однієї липи двічі лика не деруть; одним миром мазані; палиця два кінця має; одним словом на усі чотири сторони; один як палець тощо. В англійській мові частіше зустрічаються ФС (ч), нумеральні компоненти яких співвідносяться з назвами чисел першого десятка, а також великих, круглих та парних чисел. Ця тенденція відбиває синтагматичну актуалізацію НумС. Частота вживання числівників у ФС (ч) і НумС зменшується відповідно до зростання позначуваних чисел, що експлікується практикою лічби в щоденному житті невеликої кількості предметів. Семантичні модифікації числівників в умовах фразеологічного оточення включають перехід від абстрактного числа до повної нейтралізації та набуття сем якості. При повному або частковому збереженні нумеральним компонентом числового значення ФС (ч) реалізують квантитативні значення, при десемантизації нумерального компонента ФС (ч) виражають кількісно-оціночні значення. Інтенсивність процесу фразеологізації змінних сполучень підтверджується наявністю значної групи ФС (ч), нумеральні компоненти яких зовсім не актуалізують числових сем.

ФС (ч) - відтворювана розчленована одиниця з нумеральним компонентом, що характеризується стабільністю елементів і семантичною цільністю. ФС (ч) відносяться до

стійких одиниць спеціального денотативно-конотативного значення. ФС (ч) беруть свій початок від вільних НумС, залучених до процесу лексикалізації. Момент спільності значення вихідних одиниць зберігається в результативних утвореннях, відкритих для наступних семантичних модифікацій. Правило поєднання смислів активно діє на старті лексикалізації вільних об'єднань у ФС (ч). У похідних одиницях поступово „затіюється” значення продуктивних вільних об'єднань. ФС (ч) набувають неквантитативного значення, становляться одиницями синкретичного квалітативно-субстантивного плану. Загальний смисл ФС (ч) обумовлюється сукупністю значень складових. Процес лексикалізації НумС тісно пов'язаний з десемантизацією компонентів, включаючи числівники.

Об'єктивними показниками десемантизації числівників за умов постійного контексту є : 1) заміна числівників кількісними словами; 2) взаємозамінюванність числівників при збереженні загального значення ФС (ч); 3) заміна числівників словами неквантитативної семантики; 4) опущення числівників у ФС (ч), без зміни НумС, які є вихідними, сприймаються як квантитативні витоки семантичних деривацій. До числівників ФС (ч) приходять ніби повторне дихання, вони обновляються новими семантичними доповненнями, збагачуються конотативними значеннями. ФС (ч) відрізняються подвійною референцією - вихідними і похідними позиціями - від чого утворені і що утворили. Втрата числівниками прямого значення віддзеркалюється в семантичній еволюції від точного числового змісту до невизначеного. На значення числівників в умовах ФС (ч) суттєвий вплив справляють компоненти безпосереднього оточення, пересічення і включення їх смислів до семантики цільової полілексемної одиниці. Кінцевий етап лексикалізації НумС виражається у десемантизації числівників. Реалізація ФС (ч) якісно-предметних значень є результатом десемантизації числівників, що відбиває еволюцію становлення числівників, представляє в мініатюрі становлення числівників як частини мови, їх ретроспективний рух від предметного до кількісного

значення, що циклічно повторюється на якісно новому етапі у ФС (ч).

Значення субстантивності, якості і кількості синкретизуються у ФС (ч). Транспозиція у ФС (ч) призводить до домінуючого значення - кількості /предметності. Кількісність у ФС (ч) характеризується градуальною низхідною представленистю.

Повної десемантизації ФС (ч) зазнають у позначеннях чисел малого порядку, що обумовлено їх довгим і частотним уживанням. Інтенсивність процесу фразеологізації НумС в англійській мові об'єктивуються переважним уживанням ФС (ч) якісно-оціночної семантики. Група ФС (ч) кількісної семантики типологічно представлена бідніше. Відмінною властивістю НумС виступає лексикалізація тих розчленованих вільних сполучень, у яких числівники реалізують квантитативну функцію, слугують позначенням кількісних ознак конкретних предметів і явищ, коли числівники вживаються для позначення цифр, операцій над ними, тобто реалізують нумеративну функцію, порівняно рідше піддаються лексикалізації, що пояснюється їх дискурсивною специфікою, орієнтацією на математичні тексти, вузькою прагматичною спрямованістю, віддаленістю від засобів емоціонально-експресивного впливу на адресата.

Література

1. Амосова Н.Н. Основы английской фразеологии. - Л.: Изд-во Ленингр. Ун-та, 1963. - 208 с.
2. Жуков В.П. О знаковости компонентов фразеологизма. - Вопросы языкознания, 1975. № 6, С. 36-45.
3. Иванова И.П. О полевой структуре частей речи в английском языке. - В кн.: Теория языка, методы его исследования и преподавания: К 100-летию со дня рождения Л.В.Щербы. - Л.: Наука, 1981, С.125-129.
4. Клименко Н.Л. Лексико-фразеологические средства выражения неопределенно большого количества в

- современном русском и английском языках: Автореф.дис. ... канд.филол.наук. - Л., 1982. - 18 с.
5. Кунин В.А. Английская фразеология (Теоретический курс). - М.: Высшая школа, 1970. - 344 с.
 6. Lurie Ch.N. Everyday sayings. Their meanings explained. Their origin given. - Detroit, 1968 - 360 p.
 7. Покровський М.М. Избранные работы по языкознанию. - М.: Изд-во АН ССР, 1959. - 382 с.
 8. Wood Fr.T. English colloquial Idoms. - Macmillan, 1970. - 306 p.
 9. Чернышева И.И. Фразеологическая система и ее семантические категории. - Иностранные языки в школе, 1973 “ 2, с.3-13.
 10. Шмелев Д.Н. О понятии “фразеологическая связанность”. - Иностранные языки в школе, 1970, № 1, С.20-27.

Контрольні завдання

1. Яка різниця між синтаксичними (вільними) словосполученнями та фразеологічними?
2. Які значення реалізують числівники у ФС (ч)?
3. Яким чином актуалізується категорія кількості у межах ФС (ч)?
4. Як позначаються поняття „багато”, „мало”?
5. Прокоментуйте процес десемантизації квантитативних одиниць.
6. Як ви розумієте метазнак „спустошені” числівники?

Лекція 7

ФЕНОМЕН СПУСТОШЕНИХ ЧИСЛІВНИКІВ

В лексико-семантичному полі кількості (ЛСПК) англійські числівники посідають домінуюче місце, що зумовлюється їх регулярною співвіднесеністю з натуральними

числами, використанням у прямій і опосередкованій лічбі, спроможністю позначати точну, неточну та приблизну кількість [1; 5; 7; 12; 13]. За межами ЛСПК квантитативні слова – числівники позбавляються опорних сем, десемантизуючись, позначають адгерентні ознаки предметності, синкретичності та семантичної пустоти.

У фразеологічному контексті числівники семантизують невизначену кількість, а у синтаксичному – приблизну. Сучасні англійські числівники детермінуються дискурсивними чинниками. На синтагматичному рівні вони позначені поліфункціональністю та семантичною девіацією.

Числівники характеризуються високою комбінаторикою як на рівні словосполучення, так і словотворення [3]. В словотворчій парадигмі нумеральні основи утворюють спільну частину опозиції. Пор. *five* :: *five* :: *fifth* :: *fivefold*. Похідні одиниці співвідносяться /корелюють з основами числівників, залежать від них. Числівники, співвіднесені з першим десятком чисел, частіше за інші вживаються в якості кореневих морфем повнозначних і службових слів. Пор.: *twins, to ten, Twain, between, four-eyes, four-flush, one-armed, one-eye (mind), three-piece*.

Основа числівника має потенційні можливості проявляти себе у сполучувальній комбінаториці, у внутрішньословесних зв'язках [6; 9]. В англійській мові нумеральні основи вживаються, в основному, в дериватах, утворених шляхом афіксації і словоскладення. Афікси, що розширюють нумеральні основи, співвідносять похідні одиниці з різними лексикограматичними групами. Пор. *fifth, five, to five, seventysome, twenties, forties, twice, fourfold, three-wheeler, twinned, four-flusher*.

Серед денумеративів зустрічаються, в основному, іменники і прикметники. Пор. *one-up* - “той, хто має переваги”, *one-upmanship* - “уміння добиватися переваги”, *one-way love* - “нерозділена любов”, *two by four* - “товста палка”, *four-star general* - “генерал-полковник”, *one-liver* - “гострота”, *one-man show* - “персональна виставка”, *one-to-one* - “поєдинок”, *one shot*

- “альманах”, *one-sidedness* - “односторонній критерій”. Дієслівні дENUMERАТИВИ утворюються, в основному, шляхом конверсії. Пор. *to one-up* - “мати перевагу на одне очко”, “старатись виграти”, *to four-flush* - “займатися замилюванням очей”.

ДENUMERАЛЬНИМ утворенням притаманна семантична девіація. Пор. *ten-gallon* “cowboy hat”, *sweet and twenty* “young and beautiful girl”, *two by four* “a tiny room”, *between-maid* “a sort of cook and room-maid”, *deep-six(n)* “sea grave”, *deep-six* “to bury into the sea”, *five o'clock shadow* “unshaven man”, *nine-to-five* “a man working from 9 to 5”, *three-fold* “three times as much or as many”, *hundreds and thousands* “coloured sweets for decoration”, *millionaire* “a person who has million dollars”, *sixes* “a group of six persons or things”.

Для позначення віку від 13 до 19 років використовується лексикалізована одиниця *in one's teens*. У сучасній англійській мові - *teen* позначена високою продуктивністю. Пор. *post-teen* “молодіжний (після 19)”, *post-teens* “група підлітків після 19”, *sub-teens* “діти 10-12 років”, *teeny* “підліток”, *teeny-hopper* “дівчина-хіппі” тощо.

За межами терміносистеми кількісні одиниці (КО) позначають приблизну та невизначену кількість. Але семантичні девіації КО на цьому не закінчуються, у їх еволюції з'являються предметні та квалітативні семи. Адитивним є також синсемантичне вживання КО, наприклад, що має місце в поверхневих структурах римованих текстів. З часом поліфункціональність КО збільшується, набирає нових обертів. КО використовується в аксіологічній практиці, в суб'єктивних коментуваннях. У домені КО діє закон мовної асиметрії, відсутності ригористичної відповідності між формою та смислом, значенням та функцією. Це є очевидним у феномені синкретичності, поліфункціональності та полімодальності КО.

Квантитативні одиниці актуалізують як кількісні, так і кількісно-якісні, якісні ознаки предметів, артефактів та явищ, про що свідчить дослідження фразеологічного корпусу з нумеральним компонентом – числівником (ФО(ч)).

Десемантизація КО прослідковується, як показує дослідження ФО(ч), у лексикалізованих одиницях на позначення невизначеної та спустошеної квантитативності. КО мають тенденцію позначати кількісні ознаки полярних денотатів (абстрактних та конкретних). Пор.: англ. *two heads are better than one*, *thousands of kisses*; укр. *за кусок кишки – сім верст пішки, сім раз одмір, а потім одріж*; рос. *сто пудов соли, семь мешков радости, без пяти минут студент, тридцать четыре процента любви*.

Художні образи створюються шляхом кількісної гіперхарактеризації.

Пор.: укр.

*А в нашого Омелечка
Невелика сімеєчка,-
Тільки він та вона,
та старий, та стара,
та діток череда:
два парубки усатеньких,
дві дівочки косатеньких,*

*два дрова рубає,
та двох дома немає,
та дві Насті в запасці,
та дві Христі в намисті,
та дві ляльки в колиці,
та дві няньки колише.*

(Народна пісня)

рос. *Искусство галереи XL, десять метров смертельного ужаса, куча больших и маленьких удовольствий* [10].

Квантитативні словосполучення "під натиском" дискурсу модифікуються, набирають рис ірреальності та неочікуваності. При цьому КО використовують креативні резерви мови, її динамізм та адаптивність. Показовою є мова преси, у якій КО почувають себе комфортно. Пор.: рос. *террорист стоимостью миллион долларов; выборы обошлись в 13 гектаров наглядной агитации, 70 часов рекламы, 21000 хвалебных газетных публикаций, более 1 млн 300 тыс слов обещаний и миллиарда нервных клеток. В минувшее воскресенье Самара выбирала нового градоначальника* [10].

„Пустими” числівники стають не зразу, до цього вони проходять етап семантизації понять „багато, мало”. Пор.: англ. *one in a hundred, one to thousand, a stitch a time saves nine, two heads are better than one*; укр. *біда не ходить одна, а з дітками; на всі чотири сторони*; рос. *ум - хорошо, а два- лучше; старьй*

друг лучше новых двух. При повній десемантизації числівники номінують якісні ознаки. Пор.: англ. *dressed up to the nines* „одягнутий модно, зі смаком”, *nine worthies* „знамениті люди”, *a cat has nine lives* „живучий”. Наступним кроком до „семантичної пустоти” є використання числівників як орнаментальних одиниць, актуалізаторів ритму та рими, що спостерігається у лічилках, дитячих віршиках та скоромовках. Пор.:

англ.

*One potato, two potatoes,
Three potatoes, four,
Five potatoes, six potatoes,
Seven potatoes more.*

*One, two, three,
sparrows in a tree.
Four, five, six
Tiny little sticks.
Seven, eight, nine
This nest is mine.*

рос.

*Плыл по берегу пескарик,
Потерял воздушный шарик,
Помоги его найти,
Посчитай до десяти:*

*Раз, два, три, четыре,
Пять, шесть, семь,
Восемь, девять, десять,
выплывает белый месяц.*

„Пусті” числівники замінюються іншими словами, що оберігають римовану поверхневу структуру тексту. Пор.: англ. *one, two, three, four, five, Once I caught a fish alive; Intery, wintery, coterie, corn, Apple seed and briar thorn* [10: 201-206]. Замінники використовуються і за межами англословного дискурсу. Так, квазі-слова *hickory, dickory, dick* (дитяча пісенька) корелюють із кельтськими одиницями *hevera ‘8’, devera ‘9’, dick ‘10’*, які вживалися у субмові пастухів Камбрії [10: 203]. Орнаментальні числівники, таким чином, заповнюють лакуни поверхневих структур, є фаворитами фразеологічних одиниць. Пор.: англ. *as cross as (two) dogs over a (one) bone; as like as (two) peas*. Пропуск числових конститuentів *two, one* не змінює квалітативного характеру словосполучення.

Універсальною для КО є тенденція до десемантизації, втрати квантитативності, до їх збагачення квалітативними,

предметними та нульовими семами. Виразниками квантитативних значень можуть бути лексеми, позбавлені квантитативних сем. Пор.: рос. *денег куры не клюют (много денег), куда деваться от княжон (слишком много невест)* [10: 204].

Слід зазначити, що кількісні значення числівників вивітрюються у символічних позначеннях типу: 4 „символ порядку”, 7 „символ достатку”, 100 „символ повноти”, 13 „символ нещастя”.

Аксіологічний аспект притаманний порядковим ад’ективам типу: англ. *first, second, third*, укр. *перший, другий, третій*. Наприклад: англ. *first teeth* „молочні зуби”, *second teeth* „постійні зуби”, *third teeth* „вставні зуби”, *second to none* „неперевершений”, *second thoughts* „подальші роздуми”; укр. *третій лишній, сьома вода на киселі*; рос. *играть первую скрипку, третьего не дано*.

Нормативним для числівників стало позначення династій, телефонів, маршрутів, машин, брендів, тощо. Слогани реклами насичені квантитативними одиницями типу *супер-, макро-, міні-*.

Метафори та інші тропеїчні засоби із КО вказують на інтенції адресанта, вербалізують його вплив на поведінку адресата [2]. В гумористичних ситуаціях, анекдотах КО створюють ефект лінгвістичної гри [11]. Пор.:

англ. *Teacher: If we take three from seven, what difference does it make?*

Pupil: That is what I say.

рос. - *Алло, гостиница? Соедините меня с женой.*

- *Какой номер?*

- *Я вам что – турок, чтобы их нумеровать?! (номер жены вместо номера комнаты).*

або: - *Сколько стоит это колье?*

- *Десять тысяч.*

- *Черт, а это?*

- *Два черта.* [10: 201-206].

Слід зазначити, що у словосполученнях рос. *черта с два, раз, два и обчелся* ідея кількості зовсім розмита.

Семантична полівекторність числівників ілюструється також їх текстоутворюючою та аргументативною функціями. У текстах вони вживаються як елементи когезії, поряд з іншими конекторами та метатекстовими словами [2]. Пор.: англ. *consequently, then, the following objectives, the next, in addition, therefore, the final items, furthermore, next two major projects, firstly, secondly, thirdly, the former, the latter, the last, so on, etc.*; укр. *таким чином, у зв'язку з вищезазначеним, загально відомим є ..., крім трьох підсистем, декілька ключових явищ, по-перше, по-друге, на нашу думку, зокрема, з одного боку, з іншого боку, і т.п.*

Одиниці з кількісними семами є фаворитами народної творчості та ідіолектів, які створюються за діючими моделями мови. Пор.: рос. *Умом Россию не понять, аришином общим не измерить* [Тютчев].

Числівники, з одного боку, слова міри і ваги, з другого, мають багато спільного стосовно їх семантичної еволюції та функціонування. Термінологізація КО позначена втратою предметної семантики, збагаченням КО семами точної квантифікації. За межами терміносистеми та на фразеологічному просторі КО утворюють бінарну опозицію на позначення адгерентних понять „багато-мало”. На синтагматичному рівні КО притаманна семантизація бівекторності – точної, приблизної / невизначеної кількості. Детермінуючими факторами при цьому слугують текстові та дискурсивні чинники. У семантичній еволюції КО повторюють свій цикл становлення: реверсують значення предметності, квалітативності та синкретичності. Лінгвістичні параметри КО обумовлені дієвістю лінгвальних та екстралінгвальних факторів, природою денотатів, ознаками останніх та шляхами їх пізнання.

Вектор стандарт → експресія у домені КО є рушійною наскрізною силою, що розвиває етимологічні витoki зазначених слів, генерує семантизацію квалітативності, предметності, квалітативності, верифікує універсальний характер кількісних

слів – їх поліаспектність, полівекторність та поліфункціональність.

Література

1. Арутюнова Н.Д. Проблема числа // Логический анализ языка. Квантитативный аспект языка /Отв.ред.Н.Д.Арутюнова.-М.:Индрик, 2005.-С.5-21.
2. Вежбицкая А. Язык .Культура. Познание. – М.: Русские словари, 1996. – 411 с.
3. Жлуктенко Ю.О. Порівняльна граматики української та англійської мови. – К.: Рад.школа, 1962. – 160 с.
4. Жолобов О.Ф. Статистика и динамика древнеславянских квантитативных форм. // Логический анализ языка. Квантитативный аспект языка /Отв.ред.Н.Д.Арутюнова.-М.: Индрик, 2005.-С.372-383.
5. Категория количества в современных европейских языках // Монография / Ред.кол. В.В.Акуленко, С.А.Швачко, Е.И.Букреева и др. Отв.ред.В.В.Акуленко. – К.: Наукова думка, 1990. – 284 с.
6. Кочерган М.П. Загальне мовознавство. – К.: Академія, 1990. – 288 с.
7. Кошечая И.Г. К проблеме знака и значения в языке. // Учеб.пос. – М.: Изд. Моск.пед.ин-та им.В.И.Ленина, 1976. – 143 с.
8. Крылов С.А. Количественность как понятийная категория. // Логический анализ языка. Квантитативный аспект языка./Отв.ред.Н.Д.Арутюнова.-М.: Индрик, 2005.-С.44-65.
9. Кубрякова Е.С. Части речи с когнитивной точки зрения. – М.: ИЯРАН, 1997. – 331 с.
10. Литвин Ф.А. Кванторы и слова // Логический анализ языка. Квантитативный аспект языка /Отв.ред.Н.Д.Арутюнова.-М.:Индрик, 2005.-С.201-206.
11. Почепцов Г.Г. Теория и практика коммуникации. – М.: Центр, 1998.– 352 с.

12. Швачко С.А. Средства выражения количества в современном английском, русском и украинском языках // Монография. – К.: Вища школа, 1981. – 144 с.
13. Швачко С.А. Эволюция и функционирование слов-измерителей в системе английского языка (на материале слов меры и веса): Дис....канд.филол.наук.- К., 1971. – 198 с.

Контрольні завдання

1. Назвіть основні функції кількісних одиниць.
2. Які когнітивні зони імплікуються в еволюції числівників, слів міри та ваги?
3. Чи можуть позначатися кількісні ознаки невербальними засобами?
4. Назвіть випадки "спустошених" кількісних слів.
5. Як пізнається концепт кількості?

Лекція 8

ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ АСПЕКТИ АНГЛІЙСЬКИХ СЛОВСПОЛУЧЕНЬ З НУМЕРАЛЬНИМ КОМПОНЕНТОМ

Серед мовних засобів вираження поняття числа домінантне положення займають нумеральні сполучення (НумС), що вживаються для позначення фрагментів дійсності в їх кількісній репрезентації. Семантичним ядром НумС виступають іменники або квазі-іменники, а кількісними атрибутами — числівники. Основною умовою поєднання згаданих слів є дискретність, однорідність позначуваних об'єктів. Спільним для НумС англійської та української мов є їх використання для позначення точного або приблизного числа, що зумовлюється характером пізнання.

Аналіз фактичного матеріалу показує, що НумС, в основному, вживаються для позначення точного числа [1: 95]. Так, при дослідженні 4000 НумС у кожній із порівнюваних мов

виявилось, що 3570 НумС в англійській мові і 3387 в українській відповідно реалізують значення точного числа. Серед елементів, що передають колорит англійської мови, особливе місце посідають НумС зі словами міри та ваги (*mile, yard, foot, hundredweight, fathom, bushel, inch*). Ці слова за межами оригіналу передаються за допомогою транслітерації, а їх зміст коментується перекладачем. Відсутність збігу формальних характеристик елементів англійської та української мов спостерігається при позначенні дат, сторінок тощо. В англійській мові кількісні числівники вживаються замість порядкових у сполученнях типу *book three, chapter nine, in the year 1914, room fifteen, page thirty*. В українській мові подібна актуалізація є факультативною. Пор.: *Служив під другим номером станкового кулемета* (В.С. Кучер). Дж. Голсуорсі, свої романи розпочинає посиленням на темпоральні параметри подій: *On June 15 1886* (The Man of Property); *When, in 1895* (In Chancery); *In that Summer of 1909* (To Let); *On that momentous mid-October afternoon of 1922* (The White Monkey); *at the end of September 1924* (The Silver Spoon); *by the spring of 1926* (Swan Song). Обов'язковою для англійців є фіксація дати написання листа та місця перебування автора: *11—Road, London, N. W. 5, 15 September 19 —; Vine Cottage, Oxford Road, Abington-on-Thames, Nr. Oxford, 13 May 19 —*. В англійській мові назва року передається кількісним числівником, а число місяця - порядковим: *1st January 1915... the first of January (January the first), nineteen (hundred and) fifteen; 3rd May 1789... the third of May (May the third) seventeen (hundred and) eighty-nine*. Розбіжності у порівнюваних мовах спостерігаються і при сполучуваності НумС із службовими словами. Так, український вираз *на десятій сторінці* перекладається англійськими сполученнями *at page ten, on page ten (at p. ten, on p. 10)*, що залежить від конкретної ситуації. Але в англійській мові, на відміну від української, вживається кількісний числівник.

Серед засобів реалізації поняття приблизного числа в англійській та українській мовах виокремлюється структурний тип „Іменник + числівник”, інверсивна конфігурація. Реалізація

цим структурним типом числової апроксимації ілюструє ту роль, яку відіграє синтаксичне оточення, позиція лексеми та структура макросистеми [1: 95-96].

Пор.: англ. *They are going in a day or two, aren't they?* (K. Prichard). *Sometimes a man, sometimes a girl or two* (Th. Dreiser). *This wood goes for a mile or two, if I remember* (J. Galsworthy).

укр. *Днів за п'ять до покою, як захворів він* (І. Цюпа). *Нарешті, хвилин за десять Коцюбинський дозвонився таки* (Ю. Смолич).

При ідентичності моделі (іменник + числівник), стабільності порядку їх послідовності (проклітичне вживання іменника), однакового плану вираження числа (приблизного) згадувані патерни у порівнюваних мовах відрізняються лексичним наповненням. В англійській мові у цій структурі вживається тільки числівник *two*, а в українській мові - різні числівники. Сполучення типу *a day or two, bird or two, a hawk or two, a month or two, a girl or two, a year or two* знаходяться на межі вільних та стійких словосполучень, у яких стабільним компонентом виступає *two*, останній десемантизуючись, набуває значення "декілька". Пор.: англ *a word or two* — укр. *одно чи два слова, коротка бесіда, коротке висловлювання*. Структура вільного сполучення *кілометрів двадцять* при перекладі на англійську мову не зберігається, еквівалент тут відшукується за допомогою структурних типів *some 20 kilometres, about 20 kilometres, round twenty kilometers*.

Інверсивна конфігурація більш притаманна українській мові, в англійській мові НумС вживаються зі словами-специфікаторами *round, about, nearly, approximately, some* тощо. В українській мові тип «іменник + числівник» становить 18 % усіх НумС, які вживаються на позначення приблизного числа, в англійській мові - тільки 4,2 %. Ці тенденції не можуть бути не враховані при перекладі НумС. В умовах повного чи згорнутого НумС числівники реалізують квантитативну функцію. Нумеративну функцію виконують числівники як назви абстрактних чисел. У НумС іменники або їхні замітники вживаються на позначення живих істот (NumN₁), об'єктів,

артефактів (NumN₂), явищ, подій (NumN₃) і квантитативних одиниць (NumN₄). Наприклад:

NumN₁ - англ. *three rabbits, two birds, one child*; укр. *три собаки, дві кішки*;

NumN₂ - англ. *two eggs, one cigar, forty books*; укр. *два будинки, п'ять стільців*;

NumN₃ - англ. *two directions, four matches, three blows*; укр. *дві події, чотири змагання*;

NumN₄ - англ. *two dozens, five acres, two minutes*; укр. *дві дюжини, п'ять гектарів, три секунди*.

Вищезазначені моделі NumC мають спільну тенденцію актуалізації в англійській та українській (див.табл. 9).

Таблиця 9

Тенденції реалізації NumC в англійській та українській мовах

Моделі NumN МОВИ	Англійська мова	Українська мова
NumN ₁	17,5 ± 2,65	15,25 ± 2,09
NumN ₂	12,03 ± 2,3	13,8 ± 3,3
NumN ₃	7,03 ± 0,44	6,23 ± 0,36
NumN ₄	63,4 ± 3,4	64,8 ± 4,7

Як свідчать результати дослідження, найчастіше актуалізується модель NumN₄, компонентам якої притаманна семантична атракція, бо Num та N₄ сумісно виконують квантитативну функцію відносно номінацій того, що вимірюється або рахується. Пор. англ. *ten yards of silk; ten dozens of eggs*; укр. *три тонни муки, дві дюжини квітів* [2: 316-317].

Особливої уваги при перекладі заслуговують стійкі НумС. За семантичним принципом ці сполучення розпадаються на декілька груп. До першої групи належать НумС, що реалізують точну кількість (*in two*—*наполовину*. *Four Seas* - *чотири моря*, *Four Corners* - *чотири сторони світу* тощо). Значні труднощі при перекладі становлять НумС другої групи, числівники якої характеризуються семантичною дифузністю, широким смисловим обсягом Пор.: *in two twos* — *миттю*, *to be in two minds* — *бути в нерішучості*, *two by four* — *пуста розмова*, *one and all*—*усі разом і кожен зокрема*. Адекватному перекладу одиниць цього типу сприяє знання мови та її історії. Деякі НумС асоціюють з міфологією, відтворюють магічне ставлення людей до чисел [3:70-86]. Пор.: *seven sins*, *seven virtues*, *seven stars*, *the twelve disciples*. У третій групі відособлюються НумС з компонентами-числівниками, що позбулися кількісного значення і виступають у ролі «будівельного матеріалу». Пор.: *like one o'clock* — *дуже швидко*, *чимдуж*, *as cross as two sticks* — *дуже злий*, *as two peas*— *дуже схожі* тощо. Ці сполучення вживаються для позначення якісних ознак, суб'єктивних оцінок, що становить одну із перекладацьких турбот.

Серед фразеологічних НумС у порівнюваних мовах виділяється група сполучень з ідентичним фігуральним смислом. Пор.: англ. *one scabby ship will mar a whole flock*—укр. *одна паршива вівця усю отару псує*; *if you run after two hares you will catch neither* — укр. *за двома зайцями поженешся, жодного не спіймаєш*; *to make two ends meet*—укр. *зводити кінці з кінцями*. Зберігати колорит оригіналу важче, коли порівнюваним НумС притаманна тільки схожість смислу. У цьому випадку використовуються традиційні форми транслятора. Пор.: англ. *one drop of poison infects the whole tun of wine* – укр. *ложка дьогтю у бочці меду*, англ. *when two Sunday's meet together* — укр. *після дощук у четвер*. Національний колорит мови представляють НумС, які не мають еквівалентів за межами оригіналу і експлікуються за допомогою коментарю: Пор. англ. *Five o'clock tea*—укр. *чай між другим сніданком та обідом*,

англ. *to accept the Chiltern Hundred* — укр. *знімати з себе відповідальність члена парламенту*; англ. *the old thirteen-* укр. *колишній державний стяг США*.

Минуле відлунується у фразеологічних одиницях (ФО) оригіналу та транслятора, універсальним є те, що ФО різних мов вступають у двобій не тільки з вихідними синтаксичними структурами, але й з усталеною фразеологією. Фразеологія як проміжний рівень знаходиться на межі лексико-семантичного і синтаксичного рівнів. В англійській мові особливе місце посідають фразеологічні одиниці з числівником – ФО(ч). ФО(ч) притаманна усталеність, окремооформленість і семантична цілісність. ФО(ч) належать до гетерогенних полілексемних одиниць з відповідною структурою та семантикою [3:70-86]. ФО(ч) – це вторинні похідні комплекси. Схожість поверхневої структури омонімічних корелюючих словосполучень не передбачає тотожності їх значення. Пор.: *one of these days*₁ - перемінне словосполучення та *one of those days*₂ (only in reference to the future) - ФО(ч). Останнє словосполучення має декілька синонімів. Пор.: *some day, some time or other, some of these days* (Amer.) "цими днями", "незабаром", "коли-небудь". ФО(ч) у своїй семантичній еволюції відходять від перемінних одиниць, дистантують від них під впливом дивергенції.

Серед англійських ФО(ч) виокремлюються три групи словосполучень на позначення відповідно кількісних, якісних характеристик та самих референтів. Зазначені групи потребують перекладацьких еквівалентів з огляду на збереження смислу та відповідних функцій оригіналу. Пор.: англ. 1) *two and two* "попарно, порівно", *two or three* "декілька", *two and a plack* "дрібна сума"; 2) *when two ride on one horse, one must sit behind* "кожному своє місце", *to be in two minds* "бути в нерішучості", *two can play at that game* "подивимося, чия візьме", *a cat of nine lives* "живучий"; 3) *three cheers* "вітання", *three balls* "лавка", *three tailors of Tooley Street* "представники народу", *four-in-hand* "галстук."

У ФО(ч) віддзеркалюється еволюція становлення числівників - від назв предметів до позначення кількісних, а потім - якісних ознак і предметів.

Досвід пізнання кількісних відношень навколишнього світу засвідчується також і в десемантизації числівників. В умовах фразеологічного контексту числівники вживаються на позначення малої або великої кількості. Мотивацією тут слугує вихідне числове навантаження нумеральних компонентів. Паукальність (незначна кількісна величина) вербалізується за рахунок "малих" чисел, а гіпертрофірована величина - за рахунок "великих" чисел. Перекладач зазвичай орієнтується на зазначену тенденцію і передає зміст ФО(ч) еквівалентами транслятору. Пор.: англ. *one or two, two or three, four or three* — укр. *декілька, небагато*; англ. *two by four* - укр. *дріб'язковий, незначний*; англ. *thousand and one* - укр. *дуже багато*; англ. *to have fifty things to tell smb.* - укр. *мати багато новин для когось*. Пошук еквівалентів ФО(ч) у цільовій мові має креативний характер. ФО(ч) не належать до прицизійної лексики і, на відміну від перемінних словосполучень, ФО(ч) відтворюються у трансляторі різними способами. Перекладач, який знається на нумеральних словах - їх становленні та функціонуванні, справляється з перекладом словосполучень з десемантизованими числівниками. Послаблена нумеральна семантика останніх проявляється, зокрема, у процесі взаємозаміщення числівників, їх субституції іншими словами. З огляду на цей процес з'являються варіанти ФО(ч) з модифікованою поверхневою структурою. Пор.: *to look two (nine) ways for Sunday* "страждати косоокістю", *forty (nine) winks* "короткий сон", *to make two (both) ends meet* "зводити кінці з кінцями". ФО(ч) у своїй еволюції охоплюють первинні та вторинні знаки. Вихідні (первинні, перемінні) нумеральні словосполучення трансформуються у вторинні (похідні, стабільні) фразеологічні словосполучення. У новоутворених одиницях кількісне наповнення ФО(ч) поступається якісному або субстантивному. Вивчення перекладацьких аспектів ФО(ч) дає можливість осмислити експресивно-емоційні потенції

числівників, їх когнітивне навантаження, ретроспективне буття та сучасне функціонування. Семантичний континуум ФО(ч) відображає становлення нумерального пласта лексики, образотворчу спроможність мови, адаптивні можливості квантитативних одиниць, їх векторні модифікації та семантичні зсуви.

Література

1. Швачко С.О. Деякі проблеми перекладу нумеральних словосполучень / Науковий збірник. Теорія і практика перекладу. Випуск 5. – К.: Вища школа, 1981. – С.95 –96.
2. Швачко С.О. Типологія синтаксичних зв'язків (на матеріалі англійської, української та російської мов. // Збірник наукових статей. Проблеми зіставної семантики. Вип. 6 – К.: КНЛУ, 2003 – С.312 – 317.
3. Швачко С.О. Семантичні особливості фразеологічних словосполучень з нумеральними компонентом / Нова філологія – Запоріжжя: ЗДУ, 2000. - №1(2) – С.70 – 86.

Контрольні завдання

1. Прокоментуйте типологію НумС у дистантних мовах.
2. Як проявляються лінгвокогнітивні маркери НумС: типологічні аспекти?
3. У чому полягає монокультурне та міжкультурне буття ФО (ч).
4. Наведіть приклади прислів'їв, поговірок з квантитативними компонентами.
5. Як представлені паремійні образи у мовах-кореляторах?
6. Які символічні кількісні одиниці представлені у казковому просторі?

Лекція 9

ЕКСТЕРІОРИЗАЦІЯ СИНТАКСИЧНИХ ЛАКУН У КВАНТИТАТИВНОМУ ДИСКУРСІ

Стабільною у мовленні є тенденція повтору. Протилежною до неї є тенденція пропусків (лакун) слів, словосполучень та цілих блоків. Лакуни у синтаксисі зумовлені різними чинниками – психічними, фізичними (екстралінгвальними) та дією закону мовної економії. Неомовлені семантичні пустоти у писемному тексті позначаються графічними засобами, а в усному – паузами та лексичними дескрипціями [1; 8]. Екстеріоризація лакун носить ситуативний характер, матеріалізується у близькому або дистантному оточенні. Їм (лакунам) притаманне омовлення синтаксичними та стилістичними засобами. Імплікація лакун (прихований, недомовлений, гаданий зміст) тяжіє до глибинних структур і стабільно екстеріоризується ситуаціями.

Синтаксичні пропуски позначені поліаспектністю, про що свідчить характер їх призначення та функціонування. Лакуни запобігають монотонності, тавтології, слугують засобами економії фізичних зусиль та специфічного „скоропису”. Оточення лакун розкриває їх імплікацію, слугує коментуванням їх семантичного наповнення. Феномен лакун має опосередкований знаковий характер.

Ми живемо у світі знаків. Знаковою системою є мова [5]. „Знак – матеріальний, чуттєво сприйманий предмет, який виступає в процесі пізнання і спілкування в ролі замітника (представника) іншого предмета і використовується для одержання, зберігання, перетворення і передачі інформації” [5: 169]. Замінниками (Z_{n_2}), субститутами виступають умовні поліфункціональні знаки [7:12-13]. Пор.: Буква як Z_{n_2} є субститутом фонемі, формула – субститутом моделі речення [4: 125-127]. Виокремлюються первинні та вторинні знаки [4: 125-127]. Первинні знаки (Z_{n_1}) ословлюють думки, позначають емоційний стан людини, мають поверхневу та глибинну структури, їм притаманні адаптивність, системність, вони корелюють з невербальними знаками [10: 137]. Вторинні знаки (Z_{n_2}) є субститутами первинних (Z_{n_1}). Z_{n_2} (як замітники Z_{n_1}) утворюють вторинні системи – мови типу есперанто, наукову

символіку, метамову та перекодування. Семантика Z_{n1} віддзеркалює екстралінгвальне буття. Z_{n2} свідчать про дієвість когнітивного процесу. Первинні та вторинні знаки – глобальні за значенням, багатоярусні – за структурою, поліфункціональні – за призначенням [6: 109]. Z_{n2} мають статус як експліцитних (коментуючих, надлишкових), так і імпліцитних знаків. У статусі експлікатора Z_{n2} реалізуються у повторах, синонімії, переліку та конкретизації. Як імпліцитні, Z_{n2} актуалізуються у згорнутих, еліптованих конструкціях, а також – серед екстеріоризаторів силенціального ефекту [1].

Z_{n2} у згорнутих словосполученнях в основному позначені анафоричністю. Пор.: укр.

Два кольори (1) мої два кольори (2):

Червоне (3) то любов, а чорне (4) то журба.

(Д.Павличко)

Словосполучення (1) розширюється компонентом *мої* у (2), а потім згортається до позицій (3), (4). Еліптовані одиниці (3), (4) аугментувалися абстрактним значенням, але при цьому імплікується відсутній компонент *колір*. Ця синтаксична лакуна є прозорою з огляду на попередні блоки (1), (2). Блоки (3), (4) позбавлені компонентів (1), (2) – *два, мої кольори*, але контекст дає можливість не забути про їх ретроспективне буття. Варіанти (3), (4) за змістом є синкретичними, вони імплікують кількісно-якісно предметне значення. *Два кольори* - нумеральне словосполучення (NumN), в якому семантичним центром є іменник – *кольори*. Num(N) є результатом згортання вихідного NumN структурного варіанта, в якому атрибутивний компонент Num зберігає семантичне навантаження первинної конструкції. Пор.: укр.

Як зараз бачу: з-за ріки –

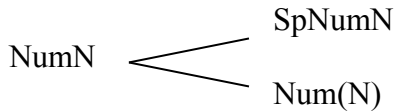
Дві кручі, наче маяки;

Одна зелена, чорна друга,

Чи літне сонце, чи зав'юга,

Вони стоять собі в віки. (А.Малишко) [14: 147].

Для нумеральних словосполучень NumN в англійській, українській та російській мовах притаманний процес розширення та згортання:

(Sp- специфікатор, розширювач NumN у статусі інтенсифікатора або апроксиматора).

З останнім варіантом - Num(N) пов'язаний феномен лакун. Незмінним елементом зазначених варіантів є Num. Пор.: Num(N), SpNumN, Num(N). Наприклад: англ. *six months, about four miles, two (o'clock)*; укр. *два зошити, приблизно чотири години, о другій (годині)*; рос. *два студента, около шести часов, три (часа)*. Модель Num(N) свідчить про дієвість закону економії, детермінації дискурсивними факторами. У Num(N) відсутня кореляція між формою і значенням, між поверхневою і глибинною структурами. Імплицитність (N) розкривається шляхом занурення у ситуацію та паралінгвістичними елементами. У синтаксичних конструкціях Num(N) увага фокусується на залишку від вихідної конструкції, числівнику, який нагадує про відсутній компонент та є його імплікатором. Пор.: англ. *He's coming at 4.30 but he's to catch a train back at 6.20 (Galsworthy). I could buy for ten thousand. That would only be four hundred a year (Galsworthy)*. Таким чином, два компонента породжують одну модель: NumN → Num(N). В останньому варіанті семантична цінність превалює над структурною дискретністю. Усічені Num(N) ілюструють семантичну тотожність частини цілому. Асиметрія Num(N) об'єктивує наявність прямих та опосередкованих, вербальних та невербальних знаків позначення квантифікації.

Реалізація числівниками двох функцій – нумеративної та квантитативної - генерує відповідні омонімічні конструкції - NumØ та Num(N). NumØ використовується для позначення абстрактних чисел та їх відношень. Num(N) замінює NumN, зберігаючи смислові зв'язки останнього. Num(N) репрезентує

особливий відрив числівника від іменника, синтезуючи його буття імпліцитно [11].

Виконуючи квантитативну функцію, числівники вживаються з дискретними іменниками – присутніми або відсутніми у малому синтаксисі. Нумеративна функція числівників немає відношення до іменників та їх заміників, бо числівники позначають тільки абстрактні числа. Пор.: англ. *two times two is four; four minus one, etc.* Нумеральні моделі представлені ізоморфно в художньому дискурсі англійської, української та російської мов [11: 52]. Див.табл.10

Таблиця 10

Типологія базових нумеральних словосполучень в художньому дискурсі англійської, української та російської мов

моделі / мови	Інтервал варіацій		
	англійська мова	російська мова	українська мова
NumN	62,53 ± 2,78	64,4 ± 3,54	68,12 ± 4,24
Num(N)	25,6 ± 4,41	20,95 ± 3,37	20,87 ± 4,8
SpNumN	11,5 ± 0,34	13,85 ± 0,57	10,9 ± 0,39

Як показує аналіз [11: 52], Num(N) становить майже одну третину емпіричного матеріалу, опущений іменник NumN замінюється або імплікується ситуацією, оточуючим контекстом. Повні NumN(а) та згорнуті Num(N)(б) можуть семантизуватися і за межами малого синтаксису. Пор.:

рос. а) - *Только ты меня уж на рассвете*

Не буди, как восемь лет назад.

- *Ты такая же простая, как все,*

Как сто тысяч других в России.

б) - *Тебе, пожалуй, скоро будет тридцать...*

А мне уж девяносто...

- *Милая, мне скоро стукнет тридцать* [13: 158, 173, 204, 269].

Згорання NumN на фразеологічному просторі є ілюзорним з огляду на високу метафоричність фразеологізмів.
Пор.:

рос. *Скоро, скоро часы деревянные
Прохрипят мой двенадцатый час!* [13: 103]

У загадках спрацьовує прерогатива рематичних посилянь, при стабільних пошуках тематичного блоку. Пропуск ключового слова у NumN загадок є небажаним, бо це позбавляє останніх їх причетності до зазначеного малого жанру. Пор.: укр. *Сімдесят сім одежок та всі без застезжок (капуста); сімсот соколят на одній подушці сплять (соняшник); два брати вік живуть, один на одного дивляться, а до купи не зійдуться (небо і земля)* [12: 52, 79, 89].

Аналіз синтаксичних лакун (1) та комунікативних пауз (2) верифікує дієвість інтеграції вербальних та невербальних знаків спілкування, актуальність їх осмислення у руслі експансії теорії семіотичних систем.

Література

1. Анохіна Т.О. Невербальні та вербальні засоби екстеріоризації силенціального ефекту в англomовному художньому дискурсі // Автореф. Дис....канд.філол.наук. – Запоріжжя, 2006. – 17 с.
2. Арутюнова Н.Д. Проблема числа // Логический анализ языка. Квантитативный аспект языка. / Отв.ред. Н.Д.Арутюнова.- М.:Индрик, 2005. – С.5-21.
3. Калиушенко В.Д. Типология отыменных глаголов // Монография. – Донецк: Донеччина, 1992. – 480 с.
4. Кодухов В.И. Общее языкознание. – М.: Просвещение, 1979. – 351 с.
5. Кочерган М.П. Загальне мовознавство. – К.: Академія, 2006. – 368 с.
6. Уфимцева А.А. Типы словесных знаков. – М.: Нука, 1974. – 124 с.

7. Филин Ф.П. Происхождение русского, украинского и белорусского языков. – М.: Наука, 1972. – 655 с.
8. Швачко С.О., Анохіна Т. Лінгвістичний статус паузи (на матеріалі англомовних художніх текстів). – Вісник Сумського державного університету. – Серія Філологічні наук. – 2002.- №3(36) – С.116-121.
9. Швачко С.О., Кобякова І.К. Семантичні тенденції номінацій природних явищ: когнітивні аспекти // Одиниці та категорії сучасної лінгвістики /Збірник статей, присвячений ювілею Володимира Дмитровича Каліуценка. – Донецьк: ТОВ „Юго-Восток Лтд”, 2007. – С.297-306.
10. Швачко С.О., Переверза Е. Онтологические свойства слов-заместителей (на материале современного английского языка) // Вісник Сумського державного університету. – Серія Філологічні науки. – 2003.- №1(47) – С.136-141.
11. Швачко С.А. Языковые средства выражения количества в современном английском, русском и украинском языках. - К.: Вища школа, 1981. – 143 с.
12. Антологія української поезії. Т.4. – Київ: Держ.вид.худ.літератури, 1957. – 509 с.
13. Сергей Есенин. Стихотворения и поэмы. – Л.: Сов.писатель, 1960. – 421 с.
14. Українська народна творчість. Загадки / Упорядкував Березовський І.П. – Київ:АН УРСР, 1962. – 511 с.

Контрольні завдання

1. Чи належать засоби позначення кількості до універсальних рис мовних систем?
2. Які залишки двоїни збереглися у сучасній англійській мові?
3. Які лексичні групи виокремлюються у лексико-граматичному полі кількості (типологічні зауваження)?
4. Як позначають синтаксичні (вільні) та фразеологічні словосполучення кількісні характеристики (точно, приблизно, невизначено)?

5. Які моделі нумеральних словосполучень виокремлюються в англійській та українській мовах? Як проявляється атракція квантитативних номінацій у зазначених словосполученнях?
6. Як впливає контекст, ситуація, дискурс на омовлення кількості?
7. Визначте структурно-семантичні характеристики нумеральних словосполучень.
8. У корпусі позначення неточної кількості (приблизної, невизначеної, виокремлюється сім відповідних типів. Наведіть приклади у спів ставному режимі.
9. Чи впливають на позначення кількості службові слова (сполучники, прийменники) та просодичні засоби?
10. Чи спроможні іменники (чи інші частини мови) позначати кількість?
11. Визначтесь стосовно імпліцитних засобів позначення кількості.
12. Наведіть приклади невербальних засобів позначення кількості.
13. Як компонуються просторово-часові характеристики оточуючого світу?
14. Які когнітивні зони виокремлюються в еволюції пізнання кількісних характеристик?
15. Наведіть приклади конкретизації та узагальнення кількісних характеристик.
16. У чому полягає «предметний» етап пізнання кількості?
17. У чому полягає значущість лічильних слів типу *штука, голова, місце, дюжина*?
18. Яким словам (числівникам чи словам міри та ваги) притаманні семантичні зсуви від «предметного» етапу до кількісного, від кількісного до предметного?
19. Яка тенденція спостерігається у появі кількісних груп «мало», «багато»?

II. Практична частина

У пошуках перекладацької майстерності In Search of Translators' Efficiency (замість передмови)

Translation is closely interwoven with concepts of thinking, cognitive aspects. It is an interlinguistic communication which presupposes both language and culture encoding and decoding. Communicative intention is realized due to the actualization of major linguistic functions – denotative or referential, expressive, emotional, fatic and poetic. Semantic equivalence makes translation work, for contents are prior to the forms, meaning comes to the forefront.

One cannot be an interpreter without a certain baggage or luggage of things in terms of philology and translation. It is easier said than done. What matters here is the preparatory work in process of specialists training. It is common knowledge that translators are to develop a wide spectrum of skills in reading, writing, listening, speaking, recalling, fluency, grasping intentions, comprehending situations. Preparatory translation work resembles the hidden in the ocean part of an iceberg which implies the upper part – original and target texts. New forms in the training process are greatly expected nowadays to reach the high quality in the discussed matter.

The major strategies of an interpreter are bifunctional: to comprehend what has been said and to render it in another language. The realization of the illocutionary goal demands much effort on the part of an interpreter. Diverse vectors of his speech activities, vital problems of oral translation, etiquette, social niceties confront an interpreter in his polifunctionality. Needs, intentions of a medium are interwoven to serve promotion and maintenance of harmony between people speaking different languages. The crucial task on the part of an interpreter is to meet the requirements of the listeners; to identify the message delivered first in a foreign language (original) and then in a target language. To identify means to grasp the unity of the biological and the social, the individual and the common, the

worldwide and the ethnospecific. To bring the information to listeners an interpreter is to keep close his intentions and strategies. It goes without saying that interpreter's attention is to be focused upon the original text, the situation involved, and social grounds into that. Readjustment of an interpreter swings from stages of text decoding translation to encoding. As to the components of speech model they are various: speaker, interpreter, listener, intention, situation and metacommunication - channel, code, tactics, strategies. To the forefront of the interpreter's career come qualifications and qualities which go together to promote a great purpose. The obvious things with an interpreter are knowledge of languages and social thesaurus. It's common that an interpreter is supposed to have a good university education or its equivalent, and extensive knowledge of technical terms to deal with fantastic spectre of subjects ranging from atomic energy, legal issues, and demographic problems, the rights of man to the tonnage measurement or lighting of coast. An interpreter is to obtain in a quick mental grasp what is being said to render it quickly into another language. Bashfulness or stage fright won't do either. He should do his work with discretion, great presence of mind and psychological understanding. His work is crowned with success in case when he lets discussion go, unobscure on his part. This is his point of honour. To communicate well for an interpreter means to transmit the message in a way that will be received and understood properly by audience. This skill is widely sought after. One should always think of the ways what and how to say it. To make listeners receptive to an interpreter's message he is to follow the expressions:

- (1) *Tell them what you're going to tell'em.*
- (2) *Tell'em.*
- (3) *Tell'em what you have told'em.*

There are some profitips which surely make an interpreter's job go easier. An interpreter is advised to use examples, figures, stories, humour in a good taste. The "flavour" of an interpreting style maybe spoiled by too many details. One should make his audience comfortable with short words and sentences. Figures and proper names should be pronounced correctly and confidently. Report and rapport should go together for not only information but also for the way it is presented which matters much in speech activity. It is crucial that a medium is to follow the audience's reaction to his speech and make readjustments go.

Proper presentation has always been rewarding as a genuine effort of thoughtful, careful and intensive work of an interpreter. His craftsmanship is transformed into arts in the workshop of interdisciplinary training in terms of cognitive quest in pedagogical and psychological insights, translation and literary studies, innovative culture-oriented paradigm of learning languages.

Interpreters aren't born, they are trained. Special syllabusses, methodological approaches facilitate interpreters' training. Assignments are aimed at further development of interpreting skills, enhancing erudition through exercises, texts for translation, and talks on relevant topics, comments on aspects of intercultural communication, practical tips and the like. The high quality of translation derives much from the deep background knowledge of trainees, their efficiency in the interlinguistic and intercultural thesaurus. Much should be done here by contrastive analysis of original and target texts, by constant search of differences and similarities in linguo-cultural systems.

Efficiently goes the process while dealing both with aspect (A) and text categories (B). Quick solutions of challenges are naturally acquired and developed through the relevant paradigm of exercises:

- (A) - say it in English (words and phrases);
- pick out words relevant to the topic;
- suggest suitable Ukrainian versions for cultural phenomena;

- match the units in A and B columns;
- enlarge the list of synonyms;
- give antonyms to the words, phrases;
- choose the proper nouns;
- pick out the words of address;
- pick out expressions, words of politeness;
- commit to memory paradigms of certain language units;
- pick out seemingly international units, comment on their meaning;
- identify cases of transcription, transliteration, generalisation, concretization in the communicative units;
- how are phraseological units translated in the given sentences?
- comment on the way the international units are translated in the texts;
- trace losses and increments in sentences;
- how are the given verbal/ nominal/ adjectival constructions rendered ?
- identify the denotational, situational, descriptive and communicative equivalents in the given sentences;
- pick out cases of complete, partial equivalents and translation loans.

A translator is to exercise his craftsmanship through developing skills of text comprehension, of overcoming linguistic shock and attention span. Dealing with texts as the highest communicative units translators should keep in mind major categories of textuality (specific features of a particular text) and

intertextuality (typological features of any text). Prerogatives belong to the text assignments of the type:

- (B)
- listen to the text and pick up dominant words;
 - make a summary of the text;
 - put questions on the text;
 - answer the questions on the text;
 - make consecutive, spontaneous translations of the text;
 - complete the text ;
 - name major blocks of the text;
 - give situations illustrating the proverbs;
 - remedy the proverbs;
 - make a sight translation of the text;
 - identify difficulties and challenges of the source text;
 - identify precision information units in the text;
 - jot down a text in universal interpreter's notation;
 - analyse a text (contrastive aspects);
 - find the cases of ambiguity in the text;
 - remedy the sentences before interpreting them;
 - complete proverbs with suitable units;
 - make informal liaison (two way) interpreting of a dialogue;
 - make formal liaison (two way) interpreting of a dialogue(interview, talk);
 - make discourse interpreting of a speech (lecture, appeal, briefing, toast).

Thus, exercises and assignments make the training process as the main stream go. They widen an interpreter's thesaurus, promote his background knowledge of grammar, discourse, sociolinguistic and strategic categories. They facilitate an interpreter's cognition of valid procedures concerning text encoding and decoding, relation with communicators on both sides. The involved process makes the stable cycle: Text₁(speaker) → Text₂ (interpreter) → Text₃ (listener). T₁ (speaker) and T₃ (listener) usually represent different languages and cultures. T₂ (interpreter) lets communication go. Translation text analysis is highly beneficial for the future specialists; it reveals to the trainees how the discourse works (social, linguistic, cultural factors), how the text is verbalized in its' explicit and implicit means. Some hints may be suggested by the following list of metalanguage units in terms of translation text analysis:

- the text under analysis belongs to (publicistic, newspaper, belles-letter, official, scientific, colloquial ...) style;
- the dominant words;
- they refer to ...;
- they make the topic go ...;
- the pragmatic foundation of the text is verbalized by special means of TL;
- the precision words (proper names, numerals) are rendered literally for they bear exact information, they are devoid of connotation;
- one can trace some terminological units. While translating them care should be taken to what system they belong to;
- the author's intentions should not be neglected either;
- the modal words, phrases, parentheses are relevant here;
- the structure of a text should be taken into consideration;
- the stylistic means of SL and TL matter much at that;

- redundancy, omission, modelling work validly while rendering inner structures from SL to TL.

An interpreter communicates comfortably with people in another culture provided he is quite at ease both with language and culture differences in T₁ and T₃ cycles. Effectiveness of it depends much on an interpreter who sees the whole iceberg deep within the ocean just as much as culture is deep within people.

Thus, training process is volumous and multiaspected. It prepares trainees for a thorny path of bringing people with different languages and cultures together. Language is the bearer and the expression of a culture (a certain cast of mind, certain attitudes, certain understandings of values) and all of that has to be adequately conveyed through interpretation. Interpreting is not only an attempt to convey the literal meaning of the words but also the values and the concepts that lie behind what is being said by whichever side.

Вправа 1

З'ясуйте семантичне навантаження числівників у наступному фразеологічному оточенні:

англ. *three cheers, not worth three straws, three tailors of Tooley Streets, nine days' wonder, four eyes see more than two;*

рос. *Одного поля ягоди; семь пядей во лбу, один с сошкой, а семеро с ложкой, у семи нянек дитя без глаза, в одной рубахе остаться, под семью замками, тысяча и одна ночь.*

Вправа 2

Зробіть вибірковий усний переклад наступного тексту.

Напишіть анотацію до нього.

Випишіть домінуючі слова.

Чи має теорія конгруентності та дивергенції відношення до прислів'їв з нумеральним компонентом?

The theory of congruence and equivalence applied to nominative units can be expanded to communicative units. This theory is based on the assumption that linguistic constructions can be characterized by clusters of pragmatic, semantic and syntactic properties. Different constructions, it appears, exhibit various degrees of correspondence. This kind of correspondence can be referred to as matching, and it extends over a continuum from full matching, via partial matching, to no matching at all. A higher degree of matching of syntactic, semantic and pragmatic properties reflects the higher degree of overall equivalence in terms of translation. Lexical and syntactic properties may vary from source language (SL) to target language (TL).

Cf. *Birds of a feather flock together* – (Ukr.) *Рибалка рибалку бачить здалеку.*

to kill two birds with one stone – (Ukr.) *За двома зайцями.*

Semantic and pragmatic identity of these communicative units may not befriend the syntactic and lexical identity, though they may go together.

Cf. *He who doesn't work neither shall eat.* – (Ukr.) *Хто не працює, той не їсть.*

He laughs best who laughs last. – (Ukr.) *Сміється той, хто сміється останній.*

Thus, the proverb *Fine feathers make fine birds* may be rendered by different syntactical structures: (Ukr.) *Одяг красить людину.* Або: *Прибери пеньок і він гарним буде.*

Different images (Eng.) *feathers – birds*; (Ukr.) *одяг – людина, пеньок – гарний* are used in these proverbs. But these divergences are not detrimental for semantics, for meaning is prior here.

Complete matching is to be observed when such semantic, lexical, syntactic and pragmatic parameters come into being which is quite vivid in the text, not beyond the verbal situation.

Cf. *Add fuel to the fire (flame)* – (Ukr.) *Підливати масла у вогонь.*

Add wings to – (Ukr.) *Придавати крила, окриляти.*

Against the hair – (Ukr.) *Проту шерсті.*

All cats are grey in the night – (Ukr.) Вночі всі коти буці.

Partial matching is rooted in the semantic identity while other parameters vary.

Anything for a quiet life – (Ukr.) Чим би дитина не бавилась, аби не плакала.

Feel the draught – (Ukr.) Бути в скрутному становищі.

Fetch one's salt – (Ukr.) Заробляти на шматок хліба.

Matching works on different parameters - semantic, syntactic, pragmatic – with different languages.

Thus, we assume that constructions and communicative units with semantic identity may be different or similar in their surface aspect, i.e. explicitly.

The universality of the semantic base is specifically rendered by the lexicon and syntax of a certain language. This assumption leads to the theories of translation performance and equivalence that characterize bilingual competence of a translator. The objects of translation are always referentially charged, thematically and anthropologically complete. But identity of the theme does not necessarily presuppose the identity of the rheme.

- (1) *A friend – a person, whom one likes, respects and meets often.*
- (2) *A friend in need is a friend indeed.*
- (3) *In every mess I find a friend. In every port a wife.*
- (4) *A friend in power is a friend lost.*
- (5) *A steady patriot of the world alone, the friend of every country, but his own.*
- (6) *There is a friend that sticketh closer than brother.*
- (7) *They wert my guide, philosopher and friend.*
- (8) *O friend unseen, unborn, unknown,
Study out my words at night, alone:
Read a poet, I was young.*
- (9) *Give me the arrowed, erect and manly foe;
Firm I can meet perhaps return the blow;
But of all plagues, good Heaven, the wrath can send,
Save me, oh, save me, from the candid friend.*

In (1), (2), (6), (7) the concept “friend” is treated due to the tradition. In (3), (9) the linguo-creative function modifies social experience and gives its own vision: humorous (3), (4), (5), serious (8) and ironical (9).

The concept “friend” is represented differently due to the author’s intention. To render statements (1) – (9) into TL a translator should, by all means, retain their axiologic nature. Perlocutionary parameters depend greatly on the authors’ and translators’ competence to render, for example, serious or non-serious information. Rendering texts of proverbs present considerable difficulties.

Cf. (10) *An apple a day keeps a doctor away – A laugh a day keeps a doctor away (Coblin).*

(11) *Take care of the pence and the pounds will take care of themselves (proverb) – Take care of the sense, and the sounds will take care of themselves (Carrol).*

(12) *An old friend is better than two new friends (proverb) – better a new friend than an old foe (Spencer).*

Examples (10) – (12) refer to the textual derivation process as it is. Derivative texts provide here a new perspective; in this case serious texts may be converted into non-serious. Authors may play on their form. Cf. *When I am good, I am very, very good, when I am bad , I am better (West).* Linguistic jokes of this type give much trouble to translators. Linguo-creative function works wonders here producing a humorous effect.

One cannot investigate the issue of pragmatic value of an utterance in abstraction from its specific context (verbal or non-verbal). There is no pragmatics outside the context of language users. It is an untenable assertion that texts are alike in their perlocutionary effect. Identity of effects does not guarantee pragmatic equivalence of speech units.

Cf. (13) *All visitors are kindly requested to leave the boat immediately.*

(14) *Get the hell out of here!*

Both have identical perlocutionary effects (visitors leaving the boat); but yet pragmatically the units differ greatly.

Pragmatic equivalence appears to be dependent on elements of extralinguistic context attending the production of equivalent utterances.

Properties that are important in determining pragmatic equivalence constitute a GESTALT in the sense of Layoff, i.e. an integrated structure, an entity; cf.: in (13), (14) respectively “order, request to leave the boat”. The relevant parameters are tripartite: type of speech act (request, order), modality (politeness or rudeness) and anticipated perlocutionary effects (visitors leaving the boat). The most accurate equivalent correspondences are at work with all parameters – semantic, syntactic and pragmatic – due to which more prototypical and less prototypical equivalents appear in translation. The cross-cultural aspects can, therefore, be seen as a multifocal space with various linguistic forms in SL and TL connected by identical GESTALTS.

A high degree of matching (syntactic, semantic and pragmatic) is caused by the fact that the most prototypical, equivalent senses are immanent in the TL. Care should be taken with linguistic jokes of the following zeugmatic type:

They covered themselves with dust and glory.

He could permit himself a red tie and some private opinions.

He would get out of bed and humour.

Maxims as well as conundrums universally work with any language but their translation is a great nuisance, especially when these texts are marked with idiosyncrasy. In linguistic curiosity shop dominant are cases of play on words, zeugma and oxymoron, which should be rendered by special linguistic means of TL and handled with special care.

(15) *Don't trouble trouble until trouble troubles you (pun) –(Ukr.)
Не біжи поперед батька в пекло.*

(16) *The business of the US is business (Coolidge) – (Ukr.)
Головний бізнес США – це бізнес.*

In (16) the play on words is relevant to the international nature of the word “business”. Such words are not always translator’s “true friends”, some of them serve as “false friends of translators” (FFT).

Cf. *Robe* – “long garment”, “academic robe”, “judge’s robe” – (Ukr.) *роба*;

Costume – “woman’s tailored suit” – (Ukr.) *костюм*;

Decade – “a period of ten years”, “a group of ten” – (Ukr.) *декада*;

Academy – “a school devoted to special training”, “a military academy”,

“an academy of art” – (Ukr.) *академія, вища школа*;

Lunatic – “mad”, “insane” – (Ukr.) *лунатик, сновида*;

Medicine – “substance used in treatment” – (Ukr.) *медичина*;

Sympathy – “sharing of grief/sorrow” – (Ukr.) *сумніття*.

Cross-cultural studies of English and Ukrainian bring students to the conclusion that a smaller degree of similarity is effected by the inner laws of a language, typological distance, semantic volume and structure of SL and TL.

Cf. *freedom-ride* – (Ukr.) “*похід за свободу*”;

America-firster – (Ukr.) “*ура патріотизм*”;

“*Fragile!*” – (Ukr.) “*Увага, скло!*”;

“*Wet paint!*” – (Ukr.) “*Покрашено!*”.

Curiosity cases are not chaotic. There are certain principles, factors which rule them. Cf.: homonyms which give much trouble for translators. These units are different with different languages (especially unpredictable in linguistic jokes). Here searches are made in the daylight with candles to produce a similar effect in the TL.

Cf. *-Waiter?* – *Yes, sir.*

-What’s this? – *It’s bean soup, sir.*

-Never mind what it has been. I want to know what it is now.

Thus, a translator should be first of all a philologist. Dealing with set expressions a translator should resort either to equivalents or to analogies. Equivalents in TL may be (17) absolute and (18) close.

Cf. (17) *a lost sheep* – (Ukr.) “*заблудла вівця*”; *the fair sex* – (Ukr.) “*прекрасна стать*”; *Alladin’s lamp* – (Ukr.) “*лампа Алладіна*”;

(18) *baker’s dozen* – (Ukr.) “*чортова дюжина*”; *love is another love*

(Ukr.) “коханння породжує коханння”; *one fool makes many* – (Ukr.) “дурість заразлива”.

An overwhelming majority of English idioms have similar corresponding phraseological units (PhU) in Ukrainian, so called idiomatic analogies. As a rule these PhU are very close in their meaning, and metaphoric in that. Cf; *to have the ready tongue* – (Ukr.) “за словом у кишеню не лізти”; *like mistress, like maid* – (Ukr.) “яблуко від яблуні недалеко падає”, etc. Approximate analogies are partially similar to the SL idioms, though not less picturesque or expressive at that. Cf.: *to lose one’s breath* – (Ukr.) “кидати слова на вітер”; *no bees, no honey* – (Ukr.) “нід лежачий камінь вода не тече”.

Descriptive translation consists in the shift of SL and TL levels; the structures of the units differ, while the meaning of them remains. Cf.: *wind in the head* – (Ukr.) “зазнайство”; *mad as a hatter* – (Ukr.) “божевільний”.

Translation operations are not devoid of (19) addition, (20) omission or (21) modulation provided these operations do not deteriorate the meaning in TL.

(19) *It was Friday and soon they’d go out and get a drink (J.Braine) – (Ukr.) П’ятниця, день отримання зарплати, і незабаром ці люди вийдуть на вулиці і почнуть пиячити.*

John is a proud owner of a new car. – (Ukr.) Джон має машину, якою він дуже пишається.

(20) *There were pills all over the place and everything smelled like Vicks Nose Drops (Sallinger) – (Ukr.) І тут, і там стояли каплі від нежиті.*

(21) *For dessert we got Brown Betty which nobody ate (Sallinger) – (Ukr.) На десерт принесли пудинг “Рижі Бетті”, який ніхто не захотів їсти.*

Complete and partial equivalencies reflect the degree of matching in terms of structure (S) and meaning (M).

The Ukrainian-English word pairs of the type *house - дім, teacher- вчитель* are alike in their meanings and structure. The models $S_1M_1=S_2M_2$, present complete equivalence. Partial equivalence appears in the pattern with structural differences in

which $M_1=M_2$ and $S_1 \neq S_2$. Cf.: *book* - (Ukr.) *книжка*, *note-book* – (Ukr.) *зошит*, *I wonder* – (Ukr.) *цікаво*, *I say* – (Ukr.) *послухай*.

FFT do not enlarge the group of partial equivalence for their meanings dash, structurally these units are variants.

Cf. *complexion* – (Ukr.) *колір шкіри*, *fraction* – (Ukr.) *дріб*, *artist* – (Ukr.) *художник*.

Tentative conclusions which can be drawn from our study are as follows:

-the linguistic forms of SL have more or less prototypical equivalents in a TL;

-the prototypical effects vary over a considerable range of units in a TL;

-non-prototypical effects come into being due to languages divergences and fill gaps of linguistic competence;

-a smaller degree of similarity (looser pattern matching) is expected to be present in typologically distant languages.

Вправа 3

Зробіть контрастивний аналіз корелюючих казок, фокусуючи увагу на різнорівневу категоризацію квантитативних характеристик

ЗОЛОТЕ ЯЄЧКО	THE GOLDEN EGG
<p><i>Жили собі дід та баба. Була у них курочка ряба. Знесла одного разу курочка яєчко, та не просте – золоте.</i></p> <p><i>Дід бив, бив – не розбив.</i></p> <p><i>Баба била, била – не розбила.</i></p> <p><i>Мишенятко бігло, хвостиком махнуло – яєчко впало та й розбилось.</i></p> <p><i>Дід плаче, баба плаче, а курочка кудкудаче:</i></p>	<p><i>Once upon a time lived an old man and an old woman and they had a speckled hen.</i></p> <p><i>One day the hen laid an egg, and it was no ordinary egg but one of gold and treat to behold.</i></p> <p><i>The old man tried to crack it and could not.</i></p> <p><i>The old woman tried to crack it and could not either.</i></p>

<p>- Не плач, дідусю. Не плач, бабуся. Я знесу вам ще яєчко. Не золоте, а просте. Буду нестись кожного ранку – гарно буде до сніданку.</p>	<p><i>Then a little mouse ran up and brushed it with its tail, and the egg fell to the floor and broke into little pieces.</i> <i>The old man cried, the old woman cried and the speckled hen said:</i> <i>“Cluck-cluck-cluck! Do not cry, old man, do not cry, old woman! I’ll lay you another egg, not one of gold and treat to behold, but a simple one, like all hens lay, that you can eat this every day.”</i> <i>And she did .</i></p>
<p style="text-align: center;">Лисичка і журавель</p> <p><i>Були собі лисичка та журавель. Ото й зустрілися якомсь у лісі. Та такі стали приятелі!</i> <i>Кличе лисичка журавля до себе в гості:</i> — Приходь,— каже,— журавлику, приходь, лебедику! Я для тебе — як для себе. Я для тебе — як для себе. <i>От приходить журавель на ласкаві запросини. А лисичка наварила кашки з молоком, розмазала по тарілці та й припрошує:</i> — Призволяйся, журавлику, призволяйся, лебедику! Журавель до кашки — стукав, стукав дзьобом по тарілці — нічого не</p>	<p style="text-align: center;">The fox and the crane</p> <p><i>The fox made friends with the crane. The fox once had a notion to treat the crane to dinner and went to invite him to her house.</i> <i>"Come godfather! Come dear! How I'll entertain you!"</i> <i>The crain went to the dinner party. The fox had cooked farina cereal and spread it over a plate. She served it and urged.</i> <i>"Eat, my friend-godfather, I cooked it myself. "</i> <i>The crane went peck-peck with his bill, knocked and knocked, but got nothing. Meanwhile, the fox licked and licked the</i></p>

вхопить.

А лисичка як узялася до страви — лизь та лизь гарненько язиком, поки сама всю кашу чисто вилизькала. . Вилизькала та до журавля:

— Вибачай, журавлику,— що мала, тим тебе й приймала, а більше нема нічого.

— То спасибі ж,— мовить журавель.— Приходь же, лисичко, тепер ти до мене в гості.

— А прийду, журавлику, прийду, лебедуку! На то-: му й розійшлися.

От уже лисичка йде до журавля в гостину. А журавель наварив такої-то смачної страви: узяв і м'яса, й картопельки, й бурячків — усього-усього, покришив дрібненько, склав у глечик з вузькою шийкою та й каже:

— Призволяйся, любя приятелько, не соромся!

От лисичка до глечика — голова не влазить! Вона сюди, вона туди, вона й боком, і ланкою, і навстоячки, і зазирати, й нюшити... Нічого не вдіє!

А журавель не гуляє: все дзьобом у глечик, усе в глечик. Помаленьку-помаленьку — та й поїв, що наварив.

А тоді й каже:

— Оце ж,— каже,— вибачай, лисуню, що мав, то тим і приймав.

cereal until she had eaten it all.

The cereal eaten, the fox said, "Don't be offended dear godfather. There is nothing more to offer you."

"Thank you, godmother for that. Come to visit me."

The next day the fox went, and the crane made cold soup.

He poured it into a pitcher with a narrow neck and put it on the table. He said, "Eat godmother. Truly, there's nothing more offer you."

The fox began to spin around the pitcher. She approached it one way, then another. She licked it and sniffed it, but couldn't get anything. Her head wouldn't fit into the pitcher.

Mean-while the crane sucked and sucked until he had eaten everything up.

"Don't be offended godmother. There's nothing more to offer you."

The fox was annoyed, having thought she would eat for the whole week. She went home having gotten nothing.

It was tit for tat! From that moment on, the friendship between fox and crane was over.

<p><i>Та вже більше нічого не маю на гостину. Ох і розгнівалася ж лисичка! Так розсердилася, що й подякувать забула, як годиться, чемним бувши. Так-то їй журавлева гостина до смаку припала! Та від того часу й не приятелює з журавлями.</i></p>	
--	--

Вправа 4

Прокоментуйте вірш кн. П. Вяземського:

Семь пирамид, семь мудрецов
И семь чудес нам древность славит.
Владыке снилось семь коров,
Рим семь холмов подошвой давит,
Семь городов входили в спор
О славной грекам колыбели,
Да и везде как на подбор –
Семь пятниц на одной неделе.

Вправа 5

Порівняйте омовлення поняття «багато», «мало» у наступних україно-англійських парамеїчних паралелях. Визначте маркери позначення кількості. Порівняйте вживання образів кількості на зазначених фразеологічних просторах. Укажіть на омовлення кількості у скритому контексті, у режимі контрасту:

Багато бажати – добра не бачити
All cover, all lose

Багато бесіди, а розуму мало
Much ado about nothing

Багато грошей – багато друзів
The rich has many friends

Багато пити – мало жити
Drinking a lot, living a little

Більше діла, менше слів
Deeds, not words. Actions speak louder than words
У чарці більше людей тоне, як у морі
Drinking kills more people than a sword

Дай серцю волю – заведе в неволю
Too much freedom will get you nowhere

Слів густо, а в животі пусто
Hungry bellies have no ears

Сума правд є неправда
Too many truths are untruth

Хто багато говорить, той мало робить
Great talkers are little doers

Хто більше читає, той більше знає
The more one has, the more one wants

Що занадто, то нездорово
More than enough is too much

Де багато гончих – там зайцю смерть
Many hounds may soon worry one hare
Де руки й охота, там скоро робота
Many hands make light work

Дитині дай волю, так сам підеш у неволю
Too much love of the parent corrupts the youth

Кашу маслом не зіпсуєш
Store is no sore

Робити із мухи слона
To make a mountain out of a molehill

Скільки голів, стільки й умів
Many men, many minds

Тихіше їдеш, далі будеш
The more haste, the less speed

Хто багато спить, той мало живе
The more I sleep the less I live

Коротко і ясно (багато в декількох словах)
Brevity is a soul of wit

Краще менше та краще
Better less, but better

Курка, яка сильно кудкудакає, мало яєць несе
You cackle often, but never lay an egg

Малі діти їдять кашу, а великі – голову нашу
Children , when they are little make parents fools, when they are big they make them mad

На правду мало слів
Truth needs not many words

Говори мало, слухай багато, а думай ще більше
Be swift to hear, slow to speak

За дурною головою ногам немає спокою
Little wit in the head makes much work for the feet

З великої хмари та малий дощ
A small leak will sink a great ship

З малої іскри великий вогонь (буває)
A little spark kindles a great fire
З малої хмари великий дощ буває
A small rain lays great dust

Вправа 6

Напишіть анотацію наступного тексту українською мовою.

Складіть список домінантних слів.

Укажіть на дискурсивну приналежність тексту та його квантитативні простори.

Words in their polyfunctionality nominate things, concepts, make sentences work, keep memory of the bygone days. People use words not only for communication but also for investigation. Numeric words make no exception here. They eyewitnessed the ways people used to cognise the world. Numeric words belong to counting names of discrete things. But in remote times these words were of another nature. This is proved by linguistic investigation, by reconstruction of old forms in diverse languages, by the study of semantic laws, tendencies, evolution of these paradigmatic units. The etymological analysis of number and measure linguistic signs gives adequate and fruitful results. The analysis brings closer remote times, the mode of life of generations to have gone, their ways of thinking, which spans efforts of people to cognise Universe.

Numeric words usually go back to nominal units. Counting as a process embraced both those who count and the things counted. Many a scientific work has been devoted to the matter of nomination

but until now it is still open for discussion. English numeric words are being traced in old European forms. These units fulfil not only nominative but also cognitive function. By the cognitive function we understand the ability of the units to reflect the major stages in the evolution in number cognizing. The latter implies first and foremost the practice of identification – quantitative identification. The close study of quantitative units reveals their anthropomorphic nature. These words go back to the names of parts of body, of people, of instruments used, of things they counted and measured. The anthropomorphic tendency works both with numeric words and measure units. Though the former are of old existence, the latter follow their semantic evolution.

Cf. Numeric words

dozen, couple, pair, brace
score, one, five, ten thousand
hundred, million, milliard

Measure words

ell, span, foot, fathom, yoke
brace, acre, pint, stone, pound
bushel, ton

Measure words are of later make and some of them are still speaking terms until now. For example *ell, span, foot, brace* etymologically go back to the parts of body and their position. Another group (*pint, bushel, ton, chaldron*) go back to the names of containers in which things for measuring were kept. Other measure units (*yard, rod, pole, par, stone*) go back to the instruments of measuring. Some quantitative words are used for both numeric and measuring functions (*dozen, couple, brace, yoke, score*). Their similar evolution is vivid in metonymic shift: object-name₁ → quantity → name₂. With proper numeric words – numerals-the first link (object name) is lost with times. Reconstruction of old numeric forms in a set of languages illustrates the derivative nature of numerals, their constant modifications in terms of semantics. The first ten numerals go back to their unquantative predecessors which were once converted into present units. The derivative nature of numeric words is objectified by social factors. Counting as a means of cognition works in a team with advanced abstract linguocreative thinking. The numerals 1-10 go back to the names of fingers, toes and hands. This tendency is traced in many languages. Denominal

nature is verified in the succeeded cycles of their evolution which somehow repeats the previous stages ($N_1 \rightarrow \text{Num} \rightarrow N_2$).

Cf. *five* (\$5), *sixer* (a team), *millionaire*, *millionairdom*, etc.

Denominal nature of numerals is also traced in the process of lexicalization. In set expressions numerals lose their quantitative meanings. In this case numeric components yield to nominal ones. Quality comes forward: *forty winks*, *as thick as two thieves*, *nine wonders*, *two dogs over one bone*. Here numerals don't matter much, they may be dropped or substituted.

Cf. *to make two (both) ends meet*, *saying and doing are two (different) ways*, *as drunk as (seven) lords* [5].

Original nominal property comes forth in words related by conversion: *a thousand people* \rightarrow *thousands of them*. Bisemy of numerals i.e. their quantitative and non-quantitative meanings time and again is proved in their diachronic polyfunctionality.

Cf. *two or three*; *two upon ten*; *to be in two minds*; *when two Sundays come together*.

Deep reconstruction analysis of numeric words proves that binary oppositions were the first to usher in the succession of cognising stages of number. This statement is backgrounded by diverse data from mythology, legends, folklore, ethnography, archaeology and anthropology. Moreover it is revealed, and rigidly into that, in the semantic evolution of the units, their collocations and universal laws working with different language systems.

Binary opposition goes back to the notion of entity. The latter precedes the binary one: *entire* \rightarrow *binary* (dismembered in two) \rightarrow *singling out perception* [5].

Cf. *man and woman*, *sky and earth*, *light and darkness*, etc.

This opposition of two was considered primarily as an entity. Gradually oneness was singled out of binary entity. Succeeding concepts of three, four...gradually followed. Scientists assert that counting started with two. And it is true for two reasons: two introduced any other number multitude ($2 > 1$, $3 > 1$, $4 > 1$) and concept of two was dismembered into one diachronically. The study of binary opposition gives ground for an interesting linguistic assertion: antonyms (Cf. binary opposition *day-night*, *light-darkness*) preceded

synonyms which are of later creation though they outnumber at present antonyms [4, 5].

Dual system is the oldest one which is known for its object standard nature. Late Paleolithic period finds show that when people used to count and depict the results of their efforts in drawings. The remnants of the object standards are kept in the treasury of language forms. Some counting words go back to medieval times and work until now.

Cf. *brace, yoke, fathom, pair, couple.*

In late stone age Paleolithic period 35-10 thousand years ago people marked the results of counting by lines, dots, cycles. It was called Paleolithic Ornament. In those times people were afraid of nature and were scared off by numbers. They couldn't overcome the diversity and power of nature while cognizing it. Hunting, cattle breeding and agriculture made people attentive to singling out phenomena. They tried to overcome the categories of time and space. The survivals of distant cultures prove the great difficulties which people overcame starting with duality [4].

Cf. *Burial of two tweens, the unsplit figures, two goddesses, etc.*

The categories from their start were of tripartite nature – objective, logical and linguistic. Until now the dual number is traced with the names of two eyes, two legs, left-right side of body, two hands, two arms, moon and sun, sunrise and sunset, day and night, etc. thus entity and duality have gone together but apart since times immemorial.

Duality (they say) is associated with matriarchy yielding to patriarchy. With the latter notion of three is closely connected. In mythology it is proved by unions of one god and two goddesses symbol. With Slavonic people three cycles symbolized the god of Sun implying morning, afternoon and night. In folk-tales there existed three-headed snakes, three kingdoms, three urgent problems, three sons, three efforts and the like.

Cognizing is slow in its progress. The number of four repeated the evolution of 1, 2, 3 numbers. The Tripol agriculture was

four number oriented due to the pressing urgency of land measuring. Four aspects (components) are anthropologically oriented too.

Cf. *ahead, behind, left, right; cross image; four-faced god ruling the Universe.*

Proverbs keep the results of cognition fresh and stable: each succeeding number was firstly perceived in terms of “many”.

Cf. *two heads are better than one; four eyes see better than two; two is company, three is none.*

The days of the week in their names go back to god’s names.

Cf. *Thursday, Wednesday and Tuesday.*

Thus the words keep history of civilization fresh and open to those people who are not reluctant to cognize it.

The explicit markers of remote object standard units are lost, for numerals of nowadays present names of abstract quantitative units, the proof of their old backgrounds is verified by the study of: primeval language numerals (1), measure units of later make (2), reconstruction of old forms (3), semantic tendencies of quantitative words (4), their combinability and collocation (5), word-building potentiality (6) and anthropomorphic factors (7).

Вправа 7

Виділіть групи на позначення великої та малої кількості. Укажіть на лексичні маркери відповідної кількості.

Atom - the smallest particle of an element that can exist alone
in combination with other atoms

awhile - for a short time

baby - a thing of small size, a baby-car

bead - a small, round ball of wood, glass, etc.

bee - a small flying insect

belittle - to cause to seem small or unimportant

bit - a small piece

booklet - a small book

brook - a small stream

cake - a small quantity of material pressed into shape

a cell - a small room
cockerel - a young cock
crumb - a very small piece of something broken from a large piece
dash - a small amount added or mixed. Cf. *water with a dash of whisky*
detail - a small part of a whole
dimple - a small hollow in the surface of the flesh
dot - a very small round spot or mark
dram - a very small quantity of drink
dribble - a small amount, in dribbles - little by little
drop - a small amount of liquids
elf - a small fairy supposed to live in woods and caves
-et - a suffix added to nouns showing that something is small
facet - one of the many small polished faces or sides of a cut stone or a jewel
few - not many
fleck - a spot, a small patch or area
fractional - very small
hillock - a small hill
hut - a small, roughly made house
inch - a small amount
island - a small islet
least - smallest in size
to lessen - to make or become less
Lilliputian - very small
micro- small
microbe - a very small living creature
microcosm - a little world
midge - a very small winged insect, like a gnat
midget - an extremely small person, dwarf
miniature - a very small painting
minimize - to reduce or estimate at the smallest possible amount, degree
minimum - the least possible amount or quantity
minority - the state of being minor or being small, under age

mite - a very small coin (no longer in use), a very small contribution or quantity
moment - a very short period of time, an instant
momentary - lasting only for a moment
ounce {-fig.} - a small quantity
particle - a very small portion, the smallest possible amount, a particle of dust
point - a small dot or mark on the surface
ringlet - a small ring
ripple - a small movement on the surface of water
rise - a small hill
saucer - a small round dish
scalpel - a small knife
scarcity - insufficiency, shortage, smallness of supply compared with demand
scraping - a small piece
small - little, not large
span - a short space of time (esp. of life)
speck - a small spot or stain Cf. *a speck of dust in an eye*
speckle - a small spot or stain, a speckled bird
spray - a small branch of a tree or plant
sprig - a small branch, a twig
squad - a small group of people
statuette - a small statue
streamlet - a small stream, brook
tablet - a small, flat surface with words cut or written on it
tabloid - a small newspaper
tack - a small nail
thimble - a very small quantity
tiny - very small
tip - a small gift of money
Tom Thumb - a person of very small size
trace - a very small amount, to show trace of fear
trincet - a small ornament
whit - the smallest amount
bale - a large bundle of goods packed or fastened up ready to be

sent by train or ship
batch - a number of things, a bundle of letters, a bundle of books
batalion - a large number of soldiers
battery - a number of big guns
berg – a large mass of ice in the sea
bonfire - a large fire
boom - a number of heavy pieces of wood, or heavy chain fastened
across a river
bunch - a number of things naturally growing together
bundle - a number of things fastened, tied or wrapped
camp - a number of people whose ideas are the same
campaign - a number of operations for special purpose
chain of events - a number of events
chorus - a number of singers
cluster - a number of things of the same kind growing together
coat - a number of pictures or designs used on a shield
cohort – (the Roman army) the tenth part of a legion, a body of
from 300 to 600 men, a number of persons banded together
collection - a number of things brought together for study
collosal - huge, immense, gigantic
collosus - an immense statue
column - a number of ships following one behind the other in rows,
lines
commentary - a number of remarks or comments, one following the
other
commodious - heaving plenty of space, commodious house
company - a number of persons joined together for a common
purpose
complicated - made of many parts
conglomerate - a mass of different things *or* material stuck together
conglomeration - a number of separate things from different kinds,
heaped or piled together
connection - a number of people united in organization
to cover - to have great number, quantity or amount
crowd - a large number of people all together
crush - a large number of people closely crowded together

deal - very much
dearly - very much
drove - a large number of animals (a flock of sheep, a herd of cattle)
flat - a number of rooms on one floor of a building
fleet - a number of warships sailing together under one commander
flock - a number of birds or animals of one kind
flood - a great quantity of water in a place usually dry
gang - a number of men working together
group - a number of persons or objects
heap - a large number or great quantity
herd - a number or company of animals
host - a large body or number of persons or things, hosts of friends
huge - very large, immense, enormous
to have hundred and one things to do - very many
immense - very large, enormous
lavish - abundant
lots - a number of objects considered together as forming a group
many - a large number of
mass - a number of things brought together
mega - big, great
mickle - a large amount, much; cf. *many a little makes a mickle*
much - a great quantity of, a good deal of
multi - pref. many, cf. *multiform, multiplication, multitude*
myriad - a very great number
oceans - a great number, quantity, cf. *oceans of time*
pack - a number of animals kept for hunting, fig. *a pack of lies*
peck - a large number or amount, cf. *a peck of troubles*
pile - a number of things laid one upon another, cf. *a pile of books*
plentitude - fullness, abundance
plenteos, plentiful, plenty - in large quantity, a great number
poly - many, cf. *polyandry (the custom of having more than one husband)*,
polygamy (the custom of having more than one wife at the same time),
polyglot (of many languages), polygon (a plane figure with more than one sides)

or angles), polysyllable (a word of several syllables)
profuse - very plentiful, profuse thanks
profusion - abundance
raft - a number of tree-trunks
rash - a number of spots close together on the skin, cf. *heat-rash*
reams - a great amount of, cf. *I wrote reams to you last week*
regiment - a large number, a host, cf. *whole regiment of starlings*
richly - very much, fully, thoroughly
row - a number of persons or things in a line
ruck - a number of ordinary, commonplace people or things
school - a large number of fish swimming together
scores - very many
shoal - a great number (esp. of fish in shoals)
squadron - a number of large warships
stack - a large quantity (a heap, a pile)
superabundant - very abundant
surfeit - too much (for drink)
swarm - a large number of moving creatures
thousands of - a large number
train - a number of railway coaches
unnumbered - too many to count
variety (sing.) - a number or group
volley - a number of missiles

Вправа 8

Укажіть на морфемні, лексичні, граматичні та фразеологічні засоби позначення кількості. Яким чином омовлюється позначення точної та приблизної кількості?

The firm of Rider, Bullock, Johnson and Chance occupied all of the four floors of 33 Storey Street, a building no more than twenty three feet wide, though fifty feet deep... "One of the largest, sir," answered the agent. "About five thousand acres"... It was over a hundred years old though most modernly equipped, and trailed along the nearly a hundred feet in a straight line... He was already seventy-

five years of age... From what she said, I don't expect her back under ten days... But, my God, he said to himself, she ought to take off a least twenty pounds.... For that reason she decided to remain in Paris until she had lost at least twenty pounds in weight... (Th.Dreiser).

How long has it been since the last time? Two, three, nearly five years... It was when he was eighteen or nineteen, at the formative and most impressionable period of his life, that he has met Angela Varian... "Two miles; It's not a mile and a quarter. No, it's not a mile... It's about five-eighths of a mile... At the ranch house, where they arrived toward five o'clock, Annixter insisted that the priest should stop long enough for a glass of sherry..."It's time," she said, "after five already"... About two hours later, Harran brought Dyke back to Los Muertos in Hooven's wagon... They weren't five feet apart when they began shooting... It was barely six o'clock when Presley sat down to his coffee and eggs in the dining-room of Los Muertos... But as one or two began to move off, the nearest marshal shouted wrathfully: "Get back there, get back there (Fr.Norris).

Вправа 9

Перекладіть українською мовою наступні номінації кількості

Англ.	рос.	укр.
dog's age	целая вечность	
haven't seen you for ages	не видел целую вечность	
a good many	довольно много	
a good deal of	очень много	
time and again	неоднократно	
a smart few	довольно много	
right smart of	изрядное	
a smart springle	значительное число, уйма	
heaps of times	много раз	
a cut above	сто очков	

no end of	масса	
a king's ransom	большая куча денег	
two is a company, but three is none	где двое, третий лишний	
too many cooks spoil the broth	у семи нянек дитя без глазу	
a thousand and one	тысяча и одна ночь	
a straight -A's	сплошные пятерки	

Вправа 10

Як проявляється спустошення числового значення? Як позначається число у беззмеральних текстах?

англ.

*One potato, two potatoes,
Three potatoes, four,
Five potatoes, six potatoes,
Seven potatoes more.
One, two, three,*

*sparrows in a tree.
Four , five, six
Tiny little sticks.
Seven , eight, nine
This nest is mine.*

рос.

*Плыл по берегу пестарик,
Потерял воздушный шарик,
Помоги его найти,
Посчитай до десяти:*

*Раз, два, три, четыре,
Пять, шесть, семь,
Восемь, девять, десять,
выплывает белый месяц.*

Укр.

Англ.

Лебідь, щука і рак	The Swan, The Pike And The Crayfish
<i>Плавав лебідь на воді понад берегом, зігнувши шию, дивився у воду. Пливла мимо нього щука,</i>	<i>One day, a Swan, his neck craned and his eyes on the water, was floating along close to the riverbank. A Pike, swimming past</i>

зупинилась і питає:

– Скажи, будь ласкавий, де ти буваєш, коли річка замерзає?

– А навіщо тобі знати?

– Та я хотіла на зиму куди-небудь утекти, а то під льодом доводиться задихатися без свіжого повітря.

– Я на зиму лечу звідси в теплий край та й живу там до весни.

– Візьми і мене з собою, – сказала щука.

– А чого ж, про мене – все одно, хочеш, так подамося разом, веселіше буде.

Почув їхню розмову рак і каже:

– Візьми і мене.

– Ну так що ж, хочеш, відправляйся і ти з нами, гуртом веселіше буде; діждемо осені, я вам тоді скажу, коли летіти.

Лебідь, бач, думав, що як вони плавають у воді, то вміють і літати у повітрі.

Минуло літо, настала осінь, лебідь і каже:

– Ну, пора летіти у вирій, збирайтеся на завтра, після обіду рушимо в дорогу.

just then, stopped at the sight of him. "Tell me, Swan, where do you go when the river freezes?" he asked.

"What do you want to know that for?"

"Because I'd like to go off somewhere for the winter. I sometimes find it hard to breathe under the ice, with no fresh air coming in."

"I fly to warmer parts as soon as it gets cold and stay there till springtime," the Swan said.

"Please, Swan, take me with you."

"All right, I don't mind. It's more fun to go together."

They went on talking about it, and a Crayfish who lived in the same river overheard them and said:

"Please, Swan, take me along too."

"All right, I don't mind. The more of us there are the more fun it will be. We won't be living till autumn. I'll come and tell you when it's time for us to be taking off."

The Swan did not doubt that the Pike and the Crayfish, like himself, could fly just as well as they could swim.

Autumn arrived, and the Swan said to the Pike:

"The time has come for us to fly

Щука оповістила рака.
Рак подумав і каже:

– А як же ми, сестро,
будемо на сухопутті жити
без їжі? Давай візьмемо з
собою на дорогу харчів,
щоб нам вистачило до
теплого краю.

– А як ми візьмемо? –
спитала щука.

– Та давай ми
нагрузимо харчами візок,
впряжемося в нього і
подамося. Запросимо і
лебеда за компанію, то він
нам допоможе, втрьох
потягнемо за собою харчі.

Рак і щука добули воза,
насмикали з трави
посторонок і чекають
лебеда. На другий день
прилетів лебідь і каже:

– Ну, ви тут готові, а
то я вже лечу!

– Готові, готові, тільки
ти, будь ласкавий,
допоможи нам віз везти,
давай ми всі троє
впряжemoся і подамося.

– Добре, чіпляйте
посторонку мені за ногу.

Рак прив'язав лебеда за
ногу. Свою посторонку взяв
у клешні, а щука за третю
учепилася зубами.

– Ну, разом! Рушай!

*to warmer climes, so be ready to
leave tomorrow. We'll set out after
dinner."*

*The Pike passed this on to the
Crayfish, and the Crayfish thought
it over and said:*

*"What will we do without food
on the way, Pike? Let's take enough
along to last us to the end of the
journey."*

*"How'll we carry it all?" the
Pike asked.*

*"In a cart. We'll harness
ourselves to it, all three of us - we'll
ask the Swan to help us - and pull it
together!"*

*The Pike and the Crayfish got
themselves a cart, plaited three
ropes of grass and waited for the
Swan, who did not come till the
following day.*

*"Are you two ready to join me?"
he asked. "I'm leaving at once."*

*"We are, we are! Only do
please help us pull the cart. Let's all
three of us harness ourselves to it."*

*"All right! Just tie me to the
trace by the leg."*

*The Crayfish slipped the first
rope round the Swan's leg and
pulled it tight, seized the second one
with his claw, and threw the third to
the Pike, who caught it between his
teeth.*

*"All together now. Go!" the
Crayfish cried, and the three friends*

Рак шарпнув назад, хвостиком замелькав, щука стрілою розігналась у воду, на глиб, а лебідь, замахавши крилами, рвонувсь угору; обірвались усі посторонки, не дали возові ходу. Хто з них був винен, а хто прав, цього ніхто не знав і судити їх ніхто не став. Тільки жаби добре насміялись і немало дивувались, чого рак і щука не за своє діло брались.

started off, the Crayfish moving jerkily backwards as was his wont and helping himself with his tail, the Pike plunging headlong into the water, and the Swan flapping his wings as he strained to fly up into the air.

And – oh horror of horrors! – the ropes broke, and the cart never budged from the spot. Which of the three was more to blame, the Crayfish, the Pike or the Swan, no one knew or cared, and only the frogs laughed and laughed and could not stop laughing. They thought it very funny indeed that the Crayfish, the Pike and the Swan did not know any better than to harness themselves to the same cart!

Муха-орачка

Чоловік поїхав у поле на биках орати толоку.
Учепилась за ним і муха.
Вона уп'ялася бикові в спину і ссала з нього кров, поки доїхали на поле. Там вона цілий день паслася над биками, а коли чоловік повертався з поля, то вона, щоб не заблукати, сіла бикові на ріг і їхала разом із чоловіком.
По дорозі зустрілася з нею

The Fly That Ploughed A Field

*One day, a man who was taking his team of bullocks to the field, was followed, unbeknownst to him, by a fly. It clung to the back of one of the two bullocks, sucking the blood out of him all the way, and, once they came to the field. Left neither of them in peace. At the end of the day, when the man stopped ploughing and turned homewards, the fly settled on a bullock's horn and rode back that way.
By and by it saw another fly, its*

<p><i>друга муха. Побачивши свою землячку, спитала: «Відкіля ти, сестро, їдеши?» А та, що була на рогах, закопавши ніс, сказала: «Хіба не бачиш, відкіля їдемо? Ми цілий день орали». А стрічна муха засміялась і сказала: «Орали, тітко, мабуть не всі. Я бачу, ти здорово ореши язиком, а ти спробуй цілий день орати своїм горбом, тоді й хвалися».</i></p>	<p><i>neighbor, flying toward it. "Where have you been, my dear?" asked the second fly of the first one. "Can't you see for yourself where?" the first fly, who was all puffed up with pride, returned. "We were out ploughing all day long." The second fly burst out laughing. "Some of you were, I have no doubt, but not all of you," it said. "I wouldn't brag if I were you. I can see that you know how to wag your tongue, but I have yet to see you plough."</i></p>
--	---

Вправа 11

Скільки людей бере участь у наступному вірші? Як виконує квантитативну функцію текстовий перелік?

*А в нашого Омелечка
Невелика сімеєчка,-
Тільки він та вона,
та старий, та стара,
та діток череда:
два парубки усатеньких,
дві дівочки косатеньких,*

*два дрова рубає,
та двох дома немає,
та дві Насті в запасці,
та дві Христі в намисті,
та дві ляльки в колисці,
та дві няньки колише
(Народна пісня)*

Вправа 12

Дайте відповідь та визначте функцію числівників:

$$(2+2) \times 2 = ?$$

$$2 \times 2 = ?$$

$$(3 + 3) \times 3 = ?$$

$$2 \times 2 + 2 = ?$$

$$2 + 2 = ?$$

$$3 \times 3 + 3 = ?$$

Вправа 13

Сьогоднішня числівників

How numbers are spoken

Numbers over 20

Numbers over one hundred

Numbers over one thousand

21	twenty one	101	a/one hundred (and) one	1001	a one thousand (and) one
22	twenty two	121	a one hundred (and) twenty one	2000	two thousand
32	thirty two	200	two hundred	2200	two thousand two hundred
99	ninety nine	999	nine hundred (and) ninety nine	9900	nine thousand nine hundred

Ordinal numbers

20 th	twentieth	25 th	twenty-fifth	99 th	ninety-ninth
21 st	twenty- first	90 th	ninetieth	100 th	hundredth

Dates

1624 sixteen twenty-four

1903 nineteen-oh-three

1987 nineteen eighty-seven

Тематика курсових, дипломних, магістерських робіт, наукових доповідей, повідомлень

- Лінгво-когнітивні аспекти квантитативної лексики.

- Поліфункціональність числівників: типологічні аспекти.
- Представленість числівників у фразеологічному корпусі.
- Семантичне навантаження числівників на фольклорному просторі.
- Міфологічний дискурс кількісних слів.
- Числівники як символічні знаки.
- Числівники як семіотичні знаки.
- Малий синтаксис числівників або: міні-контекст номінацій числа.
- Квантитативна та нумеративна функції числівників.
- Частиномовні характеристики числівників.
- Семантичний генезис числівників.
- «Чотири чудес» числівників, або: основні віхи їх еволюції та становлення.
- Джерела , шляхи поновлення ФО(ч).
- Семантизація понять «багато» та «мало» (на матеріалі нумеральних слів).
- Семантизація числа у художньому дискурсі.
- Когнітивна функція числівників: типологічні аспекти.
- Використання числівників у стилістичних прийомах.
- Дискурсивні характеристики числівників.
- Етимологічні витоки числівників: типологічні аспекти.
- «Предметний» етап еволюції числівників.
- Кореляція числівників зі словами міри та ваги.
- Умови реалізації числівниками приблизного числа.
- Умови реалізації числівниками невизначеного числа.
- Умови реалізації числівниками «спустошеного» числа.
- Позначення числівниками квалітативних оцінок.
- Аналітико-синтезуюча сила номінацій числа.
- Основні моделі творення числівників.
- Адитивні та мультиплікативні потенції числівників.
- Статус синтаксичної позиції числівників.
- Семантична полівекторність числівників.
- Словотворчі потенції числівників.
- Денумеративи та їх полівекторність.

- «Сім чудес» числівників (етимологічні витоки, етапи становлення, поліфункціональність, атрактивна сила, епідигматичні тенденції, моделі творення, когнітивні зони).
- Позначення числа на морфемному, лексичному та синтаксичному рівнях: типологічні аспекти.
- Феномени концептуалізації та категоризації на матеріалі квантитативних одиниць.
- Процеси конкретизації та абстрагування (на матеріалі сучасних числівників).
- Домени «багато» та «мало» у функціональному бутті числівників.
- Сучасні моделі утворення неологізмів-числівників.

Методологічні основи

1. Белова А.Д. Лингвистические аспекты аргументации.- К., 1997. – 311 с.
2. Єнікєєва С.М. Системність і розвиток словотвору сучасної англійської мови // Монографія. – Запоріжжя: ЗНУ, 2006. – 303 с.
3. Зорівчак Р.П. Боліти болем слова нашого...- Львів: ЛНУ ім.Івана Франка, 2005. – 296 с.
4. Кияк Т.Р., Науменко А.М., Огуй О.Д. Теорія і практика перекладу (німецька мова). Підручник. – Вінниця: Нова книга, 2006.-592 с.
5. Левицкий А.Э. функциональные изменения в системе номинативных единиц современного английского языка : Дис... док.филол.наук:100204 / КГЛУ– Киев, 1999.– 396 с.
6. Манакин В.Н. Сопоставительная лексикология. – К.: Знання, 2004. – 326 с.
7. Мартинюк А.П. Конструювання гендеру в англomовному дискурсі //Монографія –Харків: Константа –2004. – 291 с.
8. Приходько А.М. Концепти і концептосфери в когнітивно-дискурсивній парадигмі. – Запоріжжя: Прем'єр, 2008. – 332 с.
9. Чередниченко О.І. Про мову і переклад. – К.:Либідь, 2007. – 248 с.

10. Список умовних скорочень

КО	– кількісні одиниці
ЛСПК	– лексико-семантичне поле кількості
ФО	– фразеологічні одиниці
ФО (ч)	– фразеологічні одиниці з числівником
НумС	– нумеральні словосполучення
ФС (ч)	– фразеологічні словосполучення з числівником - компонентом
ХТ	– художній текст
SpNumN	– специфікатор + нумеральне словосполучення
N Num	- іменник + числівник
pr Num _n N	- прийменник + числівник + іменник
Num ₁ Num ₂ N	– числівник ₁ + числівник ₂ + іменник
Num N (?)	– числівник + іменник (питальна форма)
NumN(neg.)	– числівник + іменник (заперечна форма)
NumN(phv.)	- числівник + іменник (фразеологічне словосполучення)